

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav jižní a centrální Asie

Diplomová práce

Zuzana Hyhlíková

**Kráva jako uctívané zvíře a jako politický symbol:
Hnutí za ochranu krav v moderní Indii (hnutí górakša)**

The Cow as a Workshipped Animal and a Political Symbol:
The Cow Protection Movement in the Modern India (Goraksha Movement)

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Strnad, PhD.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své rodině. Největší díky patří mým rodičům, kteří za mnou vždy stáli a podporovali mě. Bez nich bych se nikdy nedostala tam, kde jsem. Děkuji také příteli Markovi, který mi byl po celou dobu studia oporou a podnikl se mnou cestu do Indie, na kterou bych sama nejspíš nenašla dost odvahy.

Na akademickém poli děkuji vedoucímu diplomové práce dr. Jaroslavu Strnadovi za podnětné rady a trpělivost. Díky chci vyjádřit dr. Zdeňku Štiplovi, který nás provázel celým studiem a pomohl nám vždy, když jsme to potřebovali. Děkuji též dr. Noře Melníkové, že mi dodala odvahy pustit se do kontroverzního tématu a neslevit ze svých předsvědčení.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 26. dubna 2018

podpis

Abstrakt

Ve své diplomové práci jsem se pokusila vystihnout vývoj symbolu krávy v Indii od pouhého domestikovaného zvířete až po politický symbol včetně důsledků, které v dnešní době představuje. Přestože byla kráva ve védské době obětována a lidé její maso jedli, postupem času jí přisoudili nad ostatními zvířaty mnohem vyšší postavení. Díky svému spojení s bráhmanstvím se stala jedním z hlavních symbolů nacionalistické podoby hinduismu a je využívána k ideologickým účelům. Symbol krávy matky ztělesňuje v očích ortodoxních hinduistů celou matku Indii, kterou neváhají před nepřáteli bránit vlastním tělem. Militantní odnože hinduistických nacionalistických organizací obrací svou nenávist proti lidem, kteří jsou se zabíjením krav tradičně spojeni, především proti muslimům a dalitům. Ve jménu ochrany krav napadají své odpůrce a vyvolávají komunalistické bouře. Na politické úrovni za ochranu krav bojuje strana BJP pod vedením současného premiéra Naréndry Módího. Určité formy zákazu zabíjení krav již zavedla ve státech, ve kterých vede vládu. Celostátní zákaz se jí kvůli odvolání Nejvyššího soudu v červenci 2017 zatím prosadit nepodařilo.

Klíčová slova

Indie, posvátná kráva, nacionalismus, hindutva, komunalismus, BJP, RSS

Abstract

In my thesis, I have attempted to describe the development of the cow as a domesticated animal to a political symbol in India as well as its consequences. Although, the cow, like other animals, was used for sacrifices, and people ate its meat in Vedic times, over time it acquired higher status than other animals. Because of its connection with Brahmanism, it has become one of the main symbols of the nationalist Hinduism and it is used for ideological purposes. The symbol of mother cow embodies the entire mother India for orthodox Hindus, who do not hesitate to defend her in all kinds of ways. The militant offshoots of the Hindu nationalist organizations turn their hatred against people who have traditionally been killing cows, especially against Muslims and Dalits. In the name of cow protection, they attack their opponents and incite communal riots. Political party BJP led by current Prime Minister Narendra Modi fights for cow protection at the political level. There have already introduced certain forms of cow slaughter ban in the states where BJP controls the government. Due to the appeal of the Supreme Court in July 2017, the nationwide prohibition has not been applied yet.

Key words

India, sacred cow, nationalism, hindutva, communalism, BJP, RSS

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Uvedení do problematiky lidsko-zvířecích vztahů	16
2.1	Speciesismus	16
2.1.1	Definice pojmu	16
2.1.2	Projevy v praxi.....	17
2.2	Postavení zvířat v Indii.....	18
2.2.1	Zvířata jako oběti	18
2.2.2	<i>Ahimsā</i> , doktrína nenásilí.....	19
2.2.3	Zvířata jako ztělesnění bohů hinduistického pantheonu.....	21
2.2.4	Zvířata jako trofeje.....	22
2.2.5	Zvířata žijící s člověkem a domácí mazlíčci.....	23
2.2.6	Zvířata z pohledu ádivásů.....	25
3	Kráva v Indii	27
3.1	Postavení dobytka v celosvětovém měřítku.....	27
3.2	Z pouhého dobytka symbolem	29
3.2.1	Role krávy ve starověké Indii	29
3.2.2	Bráhmanova kráva	31
3.2.3	Asociace s novými božstvy.....	33
3.3	Součástí ideologie	34
3.3.1	Kult matky Indie a indické reformní hnutí	34
3.3.2	Počátky Hnutí za ochranu krav	36
3.3.3	Kráva – matka „hinduistického národa“	39
3.3.4	Kráva a nezávislá Indie.....	42
3.3.5	Ochrana krav ve znamení lotosu.....	46

4	Kontroverze a důsledky v 21. století	54
4.1	Rozdělení společnosti.....	54
4.2	BJP a politika vůči menšinám	58
4.3	Násilí a BJP	59
4.4	Krávy a jejich cena.....	62
4.4.1	Mléčný průmysl	62
4.4.2	Kůže a maso	65
4.5	Černý trh.....	67
4.5.1	Krádeže	67
4.5.2	Pašeráctví	68
4.6	Situace zvířat a BJP	70
5	Závěr	73
6	Bibliografie	75

1 Úvod

Dobytek plnil v tradičních společnostech zásadní funkci pro přežití komunity. Znamenal pro rodinu hmotnou jistotu. Často nabyl takové míry validity, že mohl sloužit i jako platidlo. V Indii však prošlo vnímání dobytka ojedinělým vývojem. Kráva pro mnohé ztělesňuje celou Matku Indii, k níž cítí silné patriotické pouto. V krajní podobě se užívá coby nacionalistický symbol a její skalní ochránci neváhají použít proti jejím domnělým protivníkům násilí. Terčem útoků se stávají lidé, kteří mají se zabíjením krav něco dočinění – jedná se především o muslimy a dality. Jde o minority, které nebyly již v minulosti chápány jako pevná integrální součást indické společnosti¹ a do jisté míry se pohybovaly na jejím okraji. Tématika krav je dalším prvkem, jenž je od zbytku populace více odděluje.

Ve své práci chci poukázat na skutečnost, že na první pohled ušlechtilá tendence jako ochrana zvířete, může sloužit k utlačování minoritních skupin obyvatel, a je silně podmíněná. Záleží nejen na kultuře a tradici, ale také na tendencích a snahách určitých ideových a mocenských proudů, které umně přetvoří vyšší postavení zvířete v národní symbol a zahálí ho aurou posvátnosti, jež dohledávají v autoritativních pramenech. Dále upozorňuji na rozporuplnost, do jaké míry „ochráncům“ opravdu záleží na blahu zvířat, a nakolik jde o tendenci, sledující zcela odlišný cíl – od mobilizace společnosti za politickými účely (například v období voleb) až po segregaci menšin.

Práce je dělena do tří kapitol. V první z nich popisuji, jak je vnímání zvířat kulturně podmíněné. Stejně jako v Indii dochází k pozitivní diskriminaci krav, v jiných regionech může zaujímat zvláštní status odlišné zvíře. Dále se zabývám obecným pojetím zvířat na indickém subkontinentu od úliteb vhodných k obětování po roli domácích mazlíčků. Druhá kapitola popisuje dlouhý vývoj postavení krávy od zdomácnělého zvířete starověké Indie, přes postupné propojení s institucí bráhmanství a asociací s novými božstvy, po plnou součást ideologie novodobého hinduismu. Poslední kapitolu věnuji kontroverzím, které tato tematika vyvolává v 21. století. Pozornost zaměřuji na rozdělení společnosti, s tím spojené násilí či komunalistické nepokoje a černý trh. Ke konci se zmiňuji o reálné situaci krav v Indii a rozporuplné politice vládnoucí strany BJP.

---

¹ Otázkou však je, lze-li o jakési jednotné indické společnosti vůbec hovořit.

V práci užívám hojně cizích jmen. Jejich přepisy z původního jazyka do češtiny se mohou v různých publikacích lišit. Pokud jde o slova, jejichž význam není v češtině běžně znám, píše je převážně kurzívou v transliteraci. U ostatních slov používám většinou českou transkripci.

Při zmiňování konkrétních osob jsem se snažila uvádět i jejich životní údaje (datum narození, případně i úmrtí). Ne vždy se mi však podařilo informace dohledat. Na některých místech tedy chybí.

Jako primární pramen jsem používala jednotlivé sanskrtské texty, ale i dokumenty z moderní doby v podobě záznamů jednání, reportů či statistik, často dostupných na stránkách indické vlády. Otázka posvátnosti krávy rozděluje zemi na dva nesmiřitelné tábory. První z nich zastává názor, že indická kráva neměla ve védské době tak privilegované postavení a jisté výhody získala teprve s postupem času. S tímto názorem ostře nesouhlasí druhá strana, která zdůrazňuje výjimečnou pozici krávy již ve společnosti starých Árijů a jako příčinu jejího pozdějšího zabíjení uvádí především vliv muslimů a později Evropanů. K sekundární literatuře jsem přistupovala s velkou obezřetností. Specifickým způsobem odráží polarizaci společnosti. Na jednu stranu se objevují historické práce, dokládající v období indických dějin zmínky o kravách a jejich zabíjení, reprezentované *The Myth of Holy Cow*², jejímž autorem je indický historik Dvidžéndra Nárájana Džha. Částečně o této tématice pojednávají akademické práce *Religious Nationalism*³ Petera van der Veera či *The Saffron Wave*⁴ Thomase Bloma Hansena. Na druhé straně stojí velká řada titulů, snažící se dokázat pravý opak. Zatímco akademická nakladatelství vydávají díla příslušící k prvnímu táboru, v neakademické sféře zaujímají vůdčí postavení „górakšácké“ práce. Tendenčnosti sdělení mnohdy odpovídá i způsob prezentace. Nedotknutelnost krávy od starověku propaguje například nakladatelství Gitapress Gorakhpur, které pro obhajobu a šíření svých názorů vydává velké množství materiálů. Důkazy svého přesvědčení hledají obě strany ve starých sanskrtských textech, kterým je přičítána velká autorita a s jistou mírou kritičnosti mohou být považovány za historické prameny.

---

² JHA, D. N. *The Myth of the Holy Cow*. New York: Verso, 2004.

³ VEER, Peter van der, *Religious Nationalism: Hindus and Muslims in India*. Berkeley: University of California Press, 1994.

⁴ HANSEN, Thomas Blom. *The Saffron Wave: Democracy and Hindu Nationalism in Modern India*. Princeton: Princeton University Press, 1999.

Sláva krále Rantidévy

Do jaké míry se může výklad jednoho konkrétního pramene lišit, bych chtěla ilustrovat na popisu osoby krále Rantidévy, mytického vladaře z eposu Mahábhárata, jehož slávu opěvuje i básník Kálidása. Jako primární sanskrtský pramen použiji pasáž z Kálidásova lyrického díla *Meghadūta* (překládaného jako Oblak poslem). Jedná se o kávjovou báseň o více než sto verších umně nabitých uměleckými prostředky. Milenec jakša v ní posílá po bouřkovém mraku zprávu své milé a při líčení cesty, kterou má jeho posel putovat, popisuje krásu přírody. Samotný Kálidása žil nejspíše na přelomu 4. a 5. století a je považován za největšího básníka indického starověku.⁵

Překládat sanskrtskou kávjovou literaturu je velmi tvrdý oříšek. Oplývá velkým množstvím básnických ozdob a skrytých významů, a i pečlivému čtenáři se leccos vyjeví až při několikátém čtení. Myšlenka, se kterou přišel již v 16. století Joachim du Bellay (1522–1560),⁶ hlásající, že kouzlo a síla jednoho jazyka nemohou být přeneseny do jazyka druhého, nalézá v kávjových dílech hojné uplatnění.

Nejprve provedu gramatický rozbor kritické pasáže. V druhé části analyzuji problém z pohledu stoupenců védského obětování krav, kteří jsou toho názoru, že Árjové krávy nejen zabíjeli, ale i jedli. Nakonec přesunu pozornost k oponentům a pokusím se nastínit jejich způsob interpretace.

Rozbor verše

Kálidása se zmiňuje o králi Rantidévovi v 45. nebo 47. verši, záleží na tom, jakou zvolíme pro překlad edici. Jakša zde popisuje mraku cestu, kterou se má dále vydávat, aby dorazil až k jeho milé, a také mu radí, jak si na ní má počínat.

---

⁵ ZBAVITEL, Dušan a Jaroslav VACEK. *Průvodce dějinami staroindické literatury*. Třebíč: Arca JiMfa, 1996, s. 246–247.

⁶ DU BELLAY, Joachim a Henri ESTIENNE. *La Défense et Illustration de la Langue Française*. Nouv. éd. rev. et annotée. Paris: Garnier Frères, 1930.

आराध्यैनं शरवणभवं देवमुल्लङ्घिताध्वा

सिद्धद्वन्द्वैर्जलकणभयाद्वीणिभिर्मुक्तमार्गः।

व्यालम्बेथाः सुरभितनयालम्भजां मानयिष्यन्

स्रोतोमूर्त्या भुवि परिणतां रन्तिदेवस्य कीर्तिम्॥⁷

*ārādhyaṇaṃ śaravaṇabhavaṃ devam ullāṅghitādhvā
siddhadvandvair jalakaṇabhayād vīṇibhir muktamārgaḥ /
vyālabethāḥ surabhitānayālbhajāṃ mānayaṣyan
srotomūrtyā bhuvi pariṇatāṃ rantidevasya kīrtim //*

Níže nastíním doslovný překlad pro gramatické porozumění textu:

(Mraku), až popojdeš trochu dál (*ullāṅghitādhvā*) ucti (*ārādhya*, absolutiv) toho boha (*enaṃ devam*) narozeného v rákosovém houští (*śaravaṇabhavaṃ*, jedná se o Skandu). Z tvé cesty zmizeli (*muktamārgaḥ*, doslova: ty, mající opuštěnou cestu kým – vazba s instrumentálem) páry siddhů (*siddha dvandvair*), protože se báli se, že by tvoje kapky dopadly (*jalakaṇabhayād*, doslova: ze strachu z kapek) na jejich víny (*vīṇibhir*, dosl: mající víny, přívlastek k siddhům). Sestup dolů (*vyālabethāḥ*) a ucti (*mānayaṣyan*) Rantidévozu (*rantidevasya*) slávu (*kīrtim*), na zemi (*bhuvi*) proměněnou (*pariṇatāṃ*) do podoby řeky (*srotomūrtyā*), vzniklé ze zabíjení krav (*surabhitānayālbhajāṃ*).

Krvavý král Rantidéva

Mallinātha ve svém komentáři k Méghadútě *Samjīvanī*⁸ dodává k této pasáži obsáhlý výklad. Vysvětluje, že řeka vznikla z proudů krve zabíjení Surabhiných dcer, které opisuje synonymem krávy. Právě díky této krvavé řece, která nese jméno Čarmanvatí, slyšel dašapurský maharádža Rantidéva po celé zemi.

Zvláštní příběh o vzniku krvavé řeky popisuje ve svém komentáři zvaném *Pradīpa* další středověký autor známý pod jménem Dakṣināvartanātha.⁹ Rantidévy krávy prosily vladaře, aby jim za mnohaleté oddané služby pomohl získat božskou podobu. Rantidéva je tedy nechal

---

⁷ SADHALE, Mallināthův komentář, verš 45, s. 49.

⁸ SADHALE, D. V. *Exhaustive Notes on The Meghaduta of Kalidas Comprising Various Readings, The Text With The Commentary of Mallinath, Literal Translation in English, Life of Kalidas etc.* Bombay: Indian Printing Press, 1895, s. 49, 64.

⁹ SASTRI, Mahahopadhyaya T. Ganapati, ed. *The Meghasandesa of Kālidāsa: With the Commentary Pradīpa of Dakṣiṇāvartanātha.* Trivandrum: Government Press, 1919, s. 32.

obětovat bohům. Hromada jejich kůží (*carman*) se podobala hoře, z jejíhož vrcholku vytékala krvavá řeka, Čarmanvatí (*carmanvatī*).

Následovala velká řada překladatelů, kteří se Kálidásovo dílo pokoušeli převádět do jiného jazyka. Výsledný text však nikdy nemohl obsahovat vše co originál. Překlad byl o to komplikovanější, když se jeho autor rozhodl zachovat alespoň částečně veršovanou formu básně. K veršovanému překladu se přiklonil indolog a sanskrtista H. H. Wilson (1786–1860).¹⁰

*To him whose youth in Śara thickets strayed,
Reared by the nymphs, thy adoration paid,
Resume thy road, and to the world proclaim
The glorious tale of Rantideva's fame,
Sprung from the blood of countless oxen shed,
And a fair river through the regions spread.*

V poznámkách k tomuto verši Wilson dodává, že oběť krávy nebo koně (*gomedha* nebo *aśvamedha*) byla v raném období hinduistického rituálu běžná. Vychází z Mallináthy a vysvětluje, že kompozitum vztahující se k řece znamená doslova „vzniklý z krve Surabhiných dcer“, tzn. krav. Dodává, že Surabhi je mytická kráva, oslavovaná pro zvláštní schopnost dávat svým vlastníkům vše, po čem touží. Čarmanvatí identifikuje jako dnešní řeku Čambal. Obsahově podobně pasáž přeložil například Kášínáth Bápu Pathak (1850–1932).¹¹

Jedním z nejzdařilejších českých básnických překladů je jistě Oblak poslem lásky¹² Oldřicha Friše (1903–1955). Protože si překladatel také vybral převést původní text do veršů, významově mu mnohé vypadlo nebo se proměnilo. Neuvádí zde ani pro nás důležitou informaci, že se jedná o krev pocházející ze zabíjení krav, ale vybírá si celkem neurčitý výraz.

---

¹⁰ WILSON, H. H. *The Megha Dūta; or Cloud Messenger: A Poem in the Sanskrit Language By Kālidāsa*. London: Richard Watts, 1843, s. 44.

¹¹ PATHAK, Kashinath Bapu. *Kalidasa's Meghadūta or The Cloud-Messenger*. Poona: Aryabhushan Press, 1916, s. 91.

¹² KĀLIDĀSA. *Oblak poslem lásky*. Překlad Oldřich Friš. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954, s. 22.

*Než dál výší půjdeš, z daleka už
pozorován genii,
kteří prchnou z bázně, že se vlhka
jejich loutny napijí,
krátce zdrž se, abys uctil řeku
vzniklou z krve obětí,
která hlásá slávu Rantidévy
lidem k věčné paměti.*

Kromě autorů, kteří překládali celou báseň, se k textu vyjadřovali i ti, kteří zde mimo jiné hledali podklady pro své vědecké práce. Mezi ně náleží i již zmiňovaný Dvidžéndra Nárájana Džha. Ve své publikaci *The Myth of The Holy Cow*, zabývající se zabíjením krav v dochované literatuře, neopomíná uvést ani tuto pasáž z Kálidásova díla. Stručně popisuje, jak jakša žádá svého posla v podobě mraku, aby projevil náležitou úctu Rantidévy, který obětoval mnoho krav, jejichž proudy krve se slily v řeku. Tato pasáž mu tedy slouží k doložení dávného zabíjení krav a jejich obětování.¹³

Ctnostný král Rantidéva

Proti valné většině překladatelů, přisuzujících původ Rantidévy slávy právě řece z krve obětovaných krav, se staví takoví, kteří mají na věc zcela odlišný názor. Nesouhlasí s tvrzením, že dávní Árijové od nepaměti zabíjeli a obětovali krávy, ale pokládají tento zvyk až za důsledek vlivu muslimů a evropských kolonizátorů. Část z nich také zastává názor, že staří Indové nezabíjeli žádná zvířata a byli vždy vegetariáni. Mnoho jich podporuje zavedení legislativní ochrany krav. Pro obhajobu svých přesvědčení se uchylují k starým sanskrtským textům, stejně jako to dělají i jejich odpůrci.

Jedním z příkladů tohoto přístupu je publikace *A Review of Beef in Ancient India*¹⁴ vydavatelství Gita Press. Obsahuje detailně rozebrané pasáže véd, eposů, purán ale i textů takových velikánů, jako byl právě Kálidása. Snaží se vyvrátit všeobecně převládající názor, že se kráva v dávné době jedla a zabíjela. Co se týče našeho krále Rantidévy, pře se se svými oponenty především o výklad kompozita „*surabhitānayā lambhajāṁ*“, vztahujícího se ke „*kīrtim*“ (slávě). Jinými slovy, odlišně chápe, jakého je řeka Čarmanvatí původu. Pro jasnější porozumění rozložím kompozitum na jednotlivé členy: *surabhi* (bájná kráva) + *tanayā* (dcera)

---

¹³ JHA, D. N. *The Myth of the Holy Cow*. New York: Verso, 2004, s. 100–101.

¹⁴ DALMIA, Jaidayal. *A Review of Beef in Ancient India*. Gorakhpur: Gita Press, 1971.

+ *ā lambha* (zabíjení) + *jā* (zrozený z, mající počátek v) + *m* (sufix akuzativu singuláru feminina). Tedy Rantidévova sláva, mající podobu řeky vzniklé ze zabíjení dcer Surabhi (krav).

Oproti předchozímu významu verše napadá autor význam slova *ā lambha* a vykládá ho zcela jiným způsobem. Díky tomu interpretuje odlišně činnost, vztahující se ke kravám, z které řeka vznikla. Nejautoritativnější slovník Monier-Williams udává význam tohoto výrazu přímo pro Méghadútu „zabíjení, obětování“.¹⁵ Nejprve se podívejme přímo do dvou hlavních komentářů – od Mallináthy a Vallabhadévy. Mallinátha přiřazuje k tomuto slovu synonymum *saṃjñāpana*¹⁶ pro které uvádí Monier-Williams rovněž význam „zabíjení“¹⁷. Vallabhadéva vybírá jiné souznačné slovo a to *prokṣaṇa*,¹⁸ které Monier-Williams vysvětluje jako „posvěcení pokropením buď zvířat určených k obětování nebo mrtvých těl nebožtíků před pohřebním rituálem.“¹⁹ Publikace od nakladatelství Gita Press si pro zpochybnění výrazu *ā lambha* propůjčuje Vallabhadévo *prokṣaṇa*. Přisuzuje mu ale význam „kropení vodou, stříkání“. Překlad celého kompozita je následující: „řeka, vzniklá z kropení vody na krávy“²⁰ nikoli „řeka, vzniklá ze zabíjení krav“. Publikace odmítá „pokropení před rituálním obětováním zvířat“ argumentem, že z pouhého pokropení zvířat nemůže vzniknout celá řeka. Pokud by tomu tak opravdu bylo, musel by král nechat zabít nesčetné množství krav. To by ale neodpovídalo povaze Mahábháraty, ve které se postava krále Rantidévy též objevuje. Také se ohrazuje Pániniho gramatikou, ve které kořen *labh-*, z kterého je slovo vytvořeno, neznamena „zabíjení“ ale „dotýkání se“ či „získání“. Z přisouzení násilného aspektu tomuto slovu osočuje právě Evropany, kteří se velice snažili, aby do sanskrtských textů vnesli násilí a propagovali svou vizi hinduistů libujících si v zabíjení. Dále Dalmia odkazuje na svou předcházející kapitolu, kde podrobně rozebírá, proč se na dvoře krále Rantidévy nemohly krávy obětovávat. Dodává, že zabíjení krav je v přímém rozporu s hinduistickými posvátnými knihami. Takový

---

¹⁵ MONIER-WILLIAMS, Monier. *A Sanskrit-English Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidas Publishers, 2011 [first ed. 1899], s. 153.

¹⁶ *surabhitānāyānāṃ gavāṃ ālambhena saṃjñāpanena jāyata iti tathoktām/*
SADHALE, s. 49.

¹⁷ MONIER-WILLIAMS, s. 1133.

¹⁸ *surabhitānāyā gavāṃ tāsāṃ ālambhanam prokṣaṇam tato jātām prasūtām bhuvi ca srotomūrtyā pravājarūpeṇa praiṇatām rūpāntaram gatām/*

HULTZSCH, E. *Kalidasa's Meghaduta Edited from Manuscripts with the Commentary of Vallabhadéva*. London: The Royal Asiatic Society, 1911, s. 26.

¹⁹ MONIER-WILLIAMS, s. 153.

²⁰ DALMIA, s. 61-83.

ohavný zločin jako je vražda krávy nemohla být příčinou Rantidévy slávy a Kálidása dozajista nemohl mít na mysli takové ohromné násilí, vysvětluje autor.²¹

Podobným způsobem objasňuje zmínku z Mahábáraty, která popisuje, jak král Rantidéva nechával denně zabít dva tisíce krav a dva tisíce dalších zvířat. Jiným způsobem interpretuje význam slova *vadhyete*, znamenající „být zabíjen“. Král by si rozhodně nemohl dovolit zabíjet denně tolik zvířat. Pokud by tomu tak bylo, krávy by již vyhynuly. Navíc byl Rantidéva znám jako propagátor ahinsy, doktríny nenásilí, která by s tímto jeho chováním nebyla slučitelná. Autor vyhledává o vladaři další zmínky v jiných pramenech a všechny násilné aspekty s ním spojené vyvrací. Podle Dalmii byly krávy na dvoře krále Rantidévy používány pouze na mléko.²²

---

²¹ DALMIA, s. 81–87.

²² Tamtéž, s. 65–83.

2 Uvedení do problematiky lidsko-zvířecích vztahů

2.1 *Speciesismus*

2.1.1 Definice pojmu

Termín speciesismus poprvé použil na počátku 70. let minulého století britský psycholog Richard D. Ryder (*1940) pro označení diskriminace jiných živočišných druhů založené na vzhledu, kterému se přikládá morální význam. Jedná se o podobnou formu předsudku jako u rasismu nebo sexismu. Stejně jako rasisté upřednostňují svou rasu a sexisté své pohlaví, tak i speciesisté zvýhodňují svůj biologický druh. Ve všech třech případech se jedná o biologická fakta (barva pleti, pohlaví, příslušnost k biologickému druhu), která nemají z morálního hlediska význam.²³ Do češtiny je termín často překládán slovním spojením druhová nadřazenost.

Pokusím se tuto teorii objasnit pomocí analogie s rasismem. Američtí otrokáři se chovali k černošskému obyvatelstvu jako ke zvířatům ve snaze jej dehumanizovat a ospravedlnit tak své jednání. Otrok byl pouhým majetkem. Jeho vlastník si s ním mohl dělat, co se mu zlíbilo, dokonce ho mohl legálně zabít. Bílí Američané se od malička učili, že černoši necítí bolest ani lásku ke svým vlastním dětem a v podřadném postavení jsou šťastnější, než kdyby byli svobodní. Navíc byla jižanská ekonomika na otrocké práci existenčně závislá. Co by si bez nich plantážníci počali?²⁴

Bílí Američané ještě mnoho let po zrušení otroctví tvrdili, že jsou jejich černošští spoluobčané odolnější vůči bolesti a násilí, a ve snaze udržet jejich segregaci i nadále je inteligenci přirovnávali k opicím. Odmítali s nimi jezdit hromadnou dopravou nebo navštěvovat stejné školy. Přestože žijeme v 21. století, hanlivé připodobnění černocha k opici stále nevymizelo a během amerických prezidentských voleb v roce 2008 obletěly svět plakáty, zobrazující Baracka Obamu jako opici s banánem v ruce.²⁵

---

²³ RYDER, Richard D. *Painism: A Modern Morality*. London: Centaur Press, 2001, s. 44–45.

²⁴ SIZER, Lyde a Jim CULLEN, ed. *The Civil War Era: An Anthology of Sources*. Malden, Mass.: Blackwell Publishing, 2005, s. 135.

²⁵ Mnoho rasistických karikatur je stále k dohledání online. Například viz The Coon Caricature: Blacks as Monkeys. In: *Authentic History* [online]. 2012 [cit. 2017-02-13]. Dostupné z: <http://www.authentichistory.com/diversity/african/3-coon/6-monkey/>.

Pro legitimizaci našeho chování ke zvířatům používáme podobné argumenty. Negativně diskriminovaným živočišným druhům máme tendenci přiznávat nižší inteligenci či schopnost pociťovat bolest coby odůvodnění chování, o kterém podvědomě víme, že je nemorální a eticky neobhájitelné,²⁶ podobně jako se chovali běloši k černochům.²⁷ Ze stejného důvodu má spousta dnešních lidí problém připustit výsledky vědeckých výzkumů, které například potvrzují, že prasata jsou vysoce společenská zvířata a inteligencí převyšují i psy.²⁸

2.1.2 Projevy v praxi

Člověk nepřístupuje ke všem nelidským bytostem stejně. Míra a úroveň diskriminace určitého biologického druhu je kulturně a historicky podmíněná. Kupříkladu v České republice a na Západě vůbec je pevně zakořeněná „pejskařská tradice“. Psům se dostává pozornosti jako členům rodiny. Lidé vymýšlí psům jména, slaví jejich narozeniny, v případě nemoci neváhají zaplatit svým mazlíčkům náročné operace a jejich smrt je pro ně často doživotním traumatem. Psi u nás nespádají do kategorie jedlých zvířat, jelikož byli ochočeni coby partneři na lov, nikoli jako zdroj masa. Jakmile zvíře nabude statusu domácího mazlíčka, je lidem velmi zatěžko ho začít konzumovat. Sníst člena rodiny (ač se jedná o zvíře) je symbolickou formou kanibalismu.²⁹

Situace se ale v různých místech světa podstatně liší. V Asii se psům zdaleka takového privilegovaného postavení nedostává a v Číně, Vietnamu nebo Koreji jsou po staletí tradiční součástí jídelníčku. Každý rok je během *Yulin Dog Meat Festival* v jihočínském Jü-linu zabito a snědno na deset tisíc psů. Konzumace psiho masa má pro nastávající období zajistit štěstí a pevné zdraví. Festival čelí v poslední době velké kritice západních zemí i místních aktivistů za práva zvířat. Zvířata jsou převážena, chována i zabíjena velice krutě a v otřesných podmínkách. Mnoho z nich lidé upálí, ubijí nebo stáhnou z kůže zaživa ještě předtím, než je uvaří. Tamní obyvatelé svou tradici urputně hájí a nenechají si ji zprotit.³⁰ Není nutno dodávat, že se u nás tento obyčej nesetkává s pochopením.

---

²⁶ Tuto problematiku podrobně analyzovala česká socioložka Tereza Vandrovcová: VANDROVCOVÁ, Tereza. *Zvíře jako pokusný objekt: sociologická reflexe*. Praha: Triton, 2011.

²⁷ DEMELLO, Margo. *Animals and Society: An Introduction to Human-Animal Studies*, New York: Columbia University Press, 2012, s. 265–266.

²⁸ MARCHANT-FORDE, Jeremy N., ed. *The Welfare of Pigs*. Dordrecht: Springer, 2009, s. 1.

²⁹ DEMELLO, s. 129.

³⁰ CAO, Deborah. *Animals in China: Law and Society*. New York: Palgrave Macmillan, 2015, s. 162–163.

S podobným znechucením hledí na český zvyk jedení králíčího masa na druhé straně Atlantského oceánu, kde je králík především domácím mazlíčkem. Vřelý vztah k těmto zvířatům mají i v některých asijských zemích. Králíci se tam stejně jako u nás psi a kočky těší velké oblibě a lidé je zahrnují péčí, obdarovávají oblečením a berou ven na procházky.³¹ Kritiku na mezinárodním poli každoročně sklízíme též v předvánočním čase, kdy řezníci na českých ulicích po celé republice masově zabíjejí kapry. Před ulicemi plnými krve varuje nejeden zahraniční průvodce.³² Podle mnohých se jedná o zvyk, který nemá v civilizované Evropě místo.

Obyvatelé indického subkontinentu nahlízejí na západní svět již od koloniálních dob s určitým despektem. Myšlenka mravní nadřazenosti Indie převládala minimálně do poloviny minulého století.³³ Kromě pokleslé morálky a povolných žen kritizují indiští patrioti právě konzumaci hovězího, která je naopak pro angloamerickou kulturu přijatelná. Evropané kritice nerozumí a je jim spíše k smíchu. Kráva se stala v očích běžného Evropana či Američana téměř synonymem Indie.

2.2 Postavení zvířat v Indii

2.2.1 Zvířata jako oběti

Protoindická civilizace se rozprostírala v údolí řeky Indu pravděpodobně v třetím a na počátku druhého tisíciletí před naším letopočtem. Archeologické nálezy dosvědčují, že si Harappané domestikovali psy, krátkorohý dobytek, zebu, buvoly a s jistou pravděpodobností i prasata (kosterní nálezy prasat mohou patřit jejich polodivokým protějškům, živícím se mršinami) a díky kočkám měli obilí chráněné před hlodavci. Do protoindického světa patřily také opice, gazely, holubi, papoušci a jiní ptáci, velká zvířata jako je nosorožec, tygr, medvěd i rozmanité druhy jelenů, které již z údolí Indu vymizely. Nedochovaly se žádné zmínky, které by dokazovaly zvláštní postavení zvířat. Uprostřed měst zůstaly reliktů ohňových oltářů. Poblíž nich se nacházely obdélníkové jámy se zbytky parohů a kostí dobytka. Nejspíše se jednalo o místa určená ke zvířecím obětem. Ohňové oltáře se našly i v soukromých domech. Dodnes je

---

³¹ PRĘGOWSKI, Michał Piotr. *Companion Animals in Everyday Life: Situating Human-Animal Engagement Within Cultures*. New York: Palgrave Macmillan, 2016, s. 100–104.

³² Viz např. DI DUCA, Marc. *Czech Republic: The Bradt Travel Guide*. Chalfont, St. Peter's. Bucks: Bradt Travel Guides, 2006, s. 38.

³³ Viz např. povídky Prémčandovy (1880–1936).

součástí indických domácností posvátné místo, na kterém hoří kadidlo a bohům se na něj předkládají květiny s jídlem jako obětiny.³⁴

Kolem poloviny druhého tisíciletí př. n. l. přicházeli na indický subkontinent první Indoárjové, východní větev našich společných předků Indoevropanů. Přinášeli si s sebou spoustu zvyklostí jako nomádský způsob života, rozvíjející se zemědělství, patriarchálně řízenou společnost a védské náboženství včetně propracovaného ritualismu zahrnujícího obětování zvířat. Každému božstvu bylo obětováno konkrétní zvíře (obecně označované *paśu*). Mezi oběti běžně patřili kozy (*chāga*), ovce (*meṣa*), volí (*ukṣan*), býci (*ṛṣabha*), koně (*aśva*) a krávy (*vaśā*). Výjimkou nebyla ale i jiná zvířata jako holubi, sovy, zajáci nebo psi. Po složité ceremonii se části zvířecích těl nabídly obětníkům, jak je tomu v Indii zvykem.³⁵

2.2.2 *Ahiṃsā*, doktrína nenásilí

V polovině prvního tisíciletí před naším letopočtem zaplavila subkontinent vlna nových myšlenkových proudů v čele s buddhismem a džinismem. Pocházely ze stejného ideového podhoubí jako stávající bráhmanismus, ale začaly se vůči majoritní tradici vymezovat. Kromě kritiky konzervativního ritualismu a odcizení představám běžných lidí nesouhlasily s tehdy velmi rozšířenou krvavou zvířecí obětí. *Ahiṃsā*, doktrína nenásilí, začala zaujímat u nově se formujících názorových směrů přední místo. Džinismus přiznává duši všemu kolem nás, kromě živých tvorů i rostlinám, horám, vodám a dalším neživým předmětům. Logickým důsledkem této myšlenky je vegetariánství. Džinističtí mniši a mnišky dodržují neubližování živým tvorům dokonce tak důsledně, že nosí na ústech roušku, aby zabránili vdechnutí mušky, nebo po dešti nevycházejí ven, aby nešlápli na hmyz vylézající ze země.³⁶ Přestože buddhismus nehledí na situaci tak přísně, přisuzuje doktríně nenásilí také velký význam. V době Buddhově bylo jedení masa silně zakořeněným zvykem. I když samotný Siddhárta Gautama se zabíjením zvířat pro jídlo nebo oběť nesouhlasil, raní buddhističtí mniši se masa zcela nezřekli. Pohled dnešních buddhistů na jedení či nejedení masa je kraj od kraje jiný.³⁷

Pokud chtěl bráhmanismus novým proudům konkurovat, musel se tomuto pohledu na svět přizpůsobit a nabídnout pokrokové myšlenky. Velká proměna neminula ani ritualistiku.

---

³⁴ MCINTOSH, Jane R. *The Ancient Indus Valley: New Perspectives*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2008, s. 187, 278.

³⁵ KEITH, Arthur. *The Religion and Philosophy of the Veda and Upanishads*. London: 1925, s. 324–326.

³⁶ Více o džinismu viz DUNDAS, Paul. *The Jains*. New York: Routledge, 2002.

³⁷ Více o vegetariánství u buddhistů viz STEWART, James John. *Vegetarianism and Animal Ethics in Contemporary Buddhism*. New York: Routledge, 2016.

Zmínky o rituálních náhražkách³⁸ obsahují již samotné védy. Místo zabitého zvířete mohly být bohům nabídnuty květiny nebo jídlo. Některé pozdní védské texty doporučují obětovat sošky ve tvaru zvířat nebo jiná jejich zpodobnění (*piṣṭapaśu* či *anṛtapaśu*, nepravé obětní zvíře) a podle dalších se ve výsledku obětování ječmene či rýže od zvířecí oběti nijak neliší. Důležitým impulsem bylo i pohasínání nomádského způsobu života a celková změna společnosti z pastevecké na zemědělskou, ve které měl dobytek větší hodnotu živý. Nemalou měrou přispěla teorie karmanového zákona, která dosáhla svého rozkvětu v upanišádách, a důraz na asketický přístup k životu. Svou roli jistě sehrálo i množství pověr. V některých bráhmanách se dokonce dočteme, že když člověk pozře maso nějakého zvířete, na druhém světě se karty vymění a toto zvíře naopak sežere jeho.³⁹

Postupem času docházelo k nahrazování zvířecí oběti. Doktrína ahinsy však nasýtila půdu indického subkontinentu různou měrou.⁴⁰ Višnuisté, uctívající boha Višnu, se s neubližováním živým tvorům ztotožnili, kdežto s Šivovými stoupenci zůstala krvavá oběť a násilí vůbec pevně spjatá.⁴¹ Provádění zvířecí oběti bylo v druhé polovině 20. století v některých státech zakázáno či omezeno.⁴²

Pod vlivem společenských a kulturních změn začala bráhmanická společenská vrstva v průběhu staletí maso ze svého jídelníčku vylučovat jako průvodní jev asketického a morálního stylu života. Dodnes se bezmasá strava chápe v Indii jako morální hodnota a u mnoha hinduistických žen se krom naprosté oddanosti manželovi a porození syna předpokládá zřeknutí se konzumace masa.

Nutno dodat, že soucitný vztah ke zvířatům chápou Indové zcela jinak než my v Evropě. Souvisí to i s tím, že jsou od malička zvyklí vnímat bídu, utrpení i umírání v daleko větší míře

---

³⁸ Více viz SMITH, Brian K. a Wendy DONIGER. Sacrifice and Substitution: Ritual Mystification and Mythical Demystification. In: *Numen* 36, č. 2, 1989, 189–224.

³⁹ JHA, s. 41–42.

⁴⁰ Shoda nepanovala ani v staroindických zákonících. Samotná Manuova učebnice dharmy (*Mānavadharmasāstra*, cca 200 BC–AD 200) obsahuje typicky protirečící si pasáže. Podobně jako starší zákoníky ukrývá podrobné seznamy zvířat, které se mohou jíst. Na jiném místě však opovrhne jedením masa při jiných než obětních příležitostech. Zvířata byla stvořena pro blaho oběti. Zabíjení (*vadha*) při rituálu je nezabíjení (*avadha*), násilí (*himsā*) provázející védskou obětí znamená nenásilí (*ahimsā*). Pozdější zákonodárce Jádžňavalkja (cca 100–300) rituální obětování zvířat také schvaluje, ale ztrácuje každého, kdo by zabil zvíře pouze kvůli potravě „pro sebe“. Následující Brhaspati (cca 300–500) doporučuje abstinenci alkoholu (*madya*), masa (*māmsa*) a sexuálního styku, pokud zákon výslovně nestanoví jinak.

JHA, s. 91–93.

⁴¹ ZBAVITEL, Dušan. *Starověká Indie*. Praha: Panorama, 1985, s. 135.

⁴² Více o legislativním omezování zvířecí oběti viz KRISHNA, Nanditha. *Sacred Animals of India*. New Delhi: Penguin Books India, 2010, s. 34–35.

než my. Díky tomu je jejich práh vnímavosti posunut mnohem níže, než tomu je u nás, kde jsou smutky i chmury života pečlivě skrývány za nehostinnými zdmi nemocnic, hospiců nebo azylových domů. Místo toho, aby byl nechtěný vrh koťat utopen v nedaleké řece, jak se tomu děje každoročně na našich vesnicích, ponechají ho indiští vesničané jednoduše vlastnímu osudu, přestože nemá sebemenší šanci přežít. Jakéhokoli aktivního zapříčinění něčí smrti se straní. Následoval by totiž náležitý nežádoucí karmický dopad.

Obr. č. 1: Obchodování se zvířaty probíhá v Indii zcela odlišným způsobem, než tomu je v Evropě. Snímek zachycuje převoz živých slepic z drůbežního trhu, nejspíše do jedné z nedalekých restaurací. Foto autorka, Bombaj 2016.

2.2.3 Zvířata jako ztělesnění bohů hinduistického pantheonu

Bohové nabývali zvířecích podob již v nejstarších dobách. Samotný hinduismus zoomorfními bohy přímo překypuje. Většina lidí si vzpomene na Ganéšu, boha se sloní hlavou, jenž je odstraňovatelem překážek, nebo na Hanumána, opičího krále, který pomohl udatnému Rámovi získat zpět manželku Sítu. Samotný bůh Višnu je hned ve třech svých inkarnacích zvířetem. Jako ryba (*matsya*) zachránil při potopě světa praotce Manua před utonutím, v podobě želvy (*kūrma*) podpíral při stloukání mléčného oceánu horu Mandaru a v těle kance (*vāraha*) vysvobodil Zemi z oceánu před démonem Hiranjakašipuem. Ve čtvrtém vtělení nabyt podoby člověkolva (*narasiṃha*) a zachránil svět před ničivou vládou tohoto strašlivého démona, kterého nemohl zabít ani člověk ani zvíře. Samostatnou kapitolu v hinduistické mytologii

zaujímají jízdní zvířata neboli váhanové. Slouží jako vozítka bohů, ale symbolizují i bohy samotné. Jen namátkou – váhanou Šivy je mocný býk Nandin a váhana Višnu je nebeský pták Garuda. Bohyně Durga má za váhanu tygra, bohyně moudrosti a poznání Sarasvatí labuť. Ganěšu zase doprovází krysa, která se dokáže prokousat každou překážkou.^{43 44}

2.2.4 Zvířata jako trofeje

Britové si ze své rodné země přinesli do podmaněných území mnoho svých zvyků. Leckteré z nich rozvíjeli až za hranici udržitelnosti. Mezi ně patřil i trofejový lov. Ten zažíval od devatenáctého století v Evropě velký rozmach především v souvislosti se stavbou velkých naturhistorických muzeí. Pro trofejové a muzejnické účely se ve velkém lovily všechny druhy zvěře. Pravidelné štvance nabývaly obrovské intenzity i s ohledem na to, že se nejednalo o Británii, ale o pouhou kolonii.⁴⁵ Jakmile byl výskyt nějakého zvířete omezen natolik, že reálně hrozilo konečné vyhubení, jeho cena jako trofeje stoupla, a rázem se stalo ještě žádanějším. Vybití živočišných druhů způsobovali Evropané prakticky všude, kam vstoupili, ať už se jednalo o americké pláne a prerie, nebo asijské džungle. Britové systematicky vyhlazovali „nebezpečná zvířata a jedovaté hady“, údajně kvůli nebezpečnosti pro indické obyvatelstvo. Indie něco podobného předtím nezažila. Vyhlásili válku tygrům, bizonům, nosorožcům, ale například i slonům. Britové vnímali indickou faunu jako škodnou a *Game Association* vyplácela odměny za zabití každého zvířete, které spadalo do škatulky *game destroying creatures*. Podle toho, jaký výklad pro slovo *game* zvolíme, může slovní spojení znamenat buď „zvířata ničící vysokou zvěř“ nebo „zvířata kazící lov“.⁴⁶

Indická elita si začala zakládat na stejných výsadách jako britská, lov nevyjímaje. Znatelné početné rozšíření jejich řad pocítila i indická fauna. Na stav zvěře měl nedozírné následky i rozvoj technologií zapříčiněný první světovou válkou. Spotřeba dřeva na stavbu vagónů a železničních pražců rapidně stoupla. Kvůli tomu postupovalo odlesňování džunglí mnohem

---

⁴³ CHATTERJEE, Gautam a Sanjoy CHATTERJEE. *Sacred Hindu Symbols*. New Delhi: Abhinav Publications, 1996, s. 21–26.

⁴⁴ Vice o zvířatech v indickém kulturním prostředí v publikaci WALDAU, Paul a Kimberley PATTON, ed. *A Communion of Subjects: Animals in Religion, Science and Ethics*. New York: Columbia University Press, 2006.

⁴⁵ Na skutečnost, že se britská správa chovala v ovládané zemi tak, jak by si v Británii nedovolila, poukazuje i přední postava subalterních studií Randžit Guhá (* 1923) se svým díle *Dominance without Hegemony*.

GUHA, Ranajit. *Dominance Without Hegemony: History and Power in Colonial India*. Cambridge: Harvard University Press, 1997, s. 24–26.

⁴⁶ RANGARAJAN, Mahesh. *India's Wildlife History: An Introduction*. Ranthambore: Permanent Black, 2001, s. 22–24, 48–49.

rychleji. Automobily bez problémů pronikaly po nově postavených silnicích do oblastí dříve dostupných jen na slonech. Svou roli sehrály i zmodernizované střelné zbraně, jejichž zásluhou neměla zvířata velkou šanci na úprk. V důsledku pak divé zvěři nezbyvaly velké naděje na přežití a pustošení džungle nabývalo obřích rozměrů.⁴⁷

Po vyhlášení nezávislosti převzali roli pustošitele krajiny rádžové. Po dlouhou dobu byli vůči kolonistům v podřadném postavení. Ihned po odchodu Britů přestali respektovat veškerá omezení lovu jakožto projev koloniální represe. Zvěř nebyla nikde v bezpečí, ani uvnitř rezervací. Nově vzniklá republika měla plno jiných starostí a její prioritou rozhodně nebylo starat se o svou skomírající faunu.⁴⁸

Problémem zůstával i nadále vztah ádivásů k divokým šelmám. Vesničané odedávna trávili tygry, kteří se příliš přiblížili k jejich obydlím. Nyní jsou však džungle a výskyt divoké zvěře v nich natolik eliminovány, že tygři nemají zbylí. Znalost lesů, kterou jsou po staletí vesničané obdařeni, využívají pytláci. Kvůli této spolupráci se stanou obětí černého obchodu každoročně tisíce šelem, pohybujících se na hranici vymření. Přesto zůstávají rezervace posledním místem, kde mají zvířata možnost přežít. Ádivásiové jsou často z tygřích rezervací přesídlováni násilím.⁴⁹

2.2.5 Zvířata žijící s člověkem a domácí mazlíčci

Zdomácnělá zvířata jako je dobytek, ovce nebo prasata značí dobré ekonomické zajištění rodiny. Zatímco chov slepic, kachen nebo prasat náleží nejnižším kastám, chování papoušků, pávů, koní či slonů je spojováno s elitami. Krávé a jejímu postavení v rámci indické společnosti se budu věnovat v celé následující kapitole. Nyní tedy přesunu pozornost na jiná zvířata, které si člověk během staletí v Indii domestikoval.

Kromě krávy se kvůli mléku chovají i kozy. Lidé je využívají jako zdroj masa a zpracovávají i další jejich produkty – kosti, šlachy, kůže, rohy, trus, ale i vnitřnosti. Kupříkladu močový

---

⁴⁷ NOVÁKOVÁ, Hana. *Zvířata v zrcadlech Evropy a Indie: Proměny lidsko-zvířecích vazeb v průběhu 19. a 20. století*. Praha: Universita Karlova, 2008, s. 167–168.

⁴⁸ DOWIE, Mark. *Conservation Refugees: The Hundred-Year Conflict Between Global Conservation And Native Peoples*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2009, s. 128–131.

⁴⁹ Zásadní změna v ochranářské politice přišla až s premiérkou Indirou Gándhiovou (1917–1984). V roce 1972 vstoupil v platnost zákon na ochranu divokých zvířat (*Wildlife Protection Act*), snažící se zabránit rapidnímu úhynu divoce žijící zvěře. Další velmi důležitý zákon snažící se ochránit zbytky džungle (*The Forest Conservation Act*), byl přijat v roce 1980. Se smrtí Gándhiové odešel i nálehavý zápas o uchování indické fauny.

KUMAR, Surendra. *Environmental Policies in India*. New Delhi: Northern Book Centre, 2009, s. 29–30, 38–39.

měchýř nebo střevo může sloužit jako brašna.⁵⁰ Jsou velmi odolné a dokážou přežít na minimu potravy. Díky tomu se jedná o oblíbené zvíře i v aridních nebo semiaridních oblastech. Ještě v dnešní době slouží jako časté obětní zvíře, zabíjí se především pro bohyni Kálí.⁵¹ Dalším běžným obětním zvířetem je ovce. Stejně jako koza stojí na vrcholku pomyslné pyramidy zvířat vhodných k obětování jakožto symbol plodnosti – rodí několik potomků vícekrát do roka. Chová se také kvůli masu, kůži, rohům, někdy i mléku, ale rovněž kvůli vlně.⁵²

Mezi další domestikovaná zvířata se řadí drůbež. Názory na konzumaci těchto zvířat se ale napříč Indií různí. V severní Indii považují většinou všechno ptactvo za rituálně čisté, na opačné straně země je to naopak. Jihoindové považují za znečištěná i vejce, jelikož vyšla z nečistého zvířete. Jako vysvětlení se nabízí i odpor k muslimům, kteří je běžně jedí. Dalším možným důvodem by mohla být tendence bráhmanů odlišit se od kmenového obyvatelstva, které si s tím též nedělá hlavu. Problém s konzumací slepic a vajec mají i buddhisté. Většina nízkých kast kuřecí maso a vajíčka běžně jí. Samostatnou kapitolu tvoří populární kohoutí zápasy.⁵³

Po celé Indii pobíhají prasata relativně volně bez jakýchkoli zábran. Ve starých textech jsou divoká prasata označována jako jedlá. Vesnická prasata, pohybující se u lidských obydlí, k jídlu naopak vhodná nejsou. Hlavním důvodem se zdá být jejich blízký kontakt s lidmi, kvůli kterému nespádají do kategorie divokých zvířat (*mrga*), příhodných k jídlu. Buddhisté chápou prase jako symbol chamtivosti a nestoudnosti. Pro muslimy představuje vepřové rovněž tabu. Konzumace prasete znamenala pro Semity velké zdravotní riziko, jelikož bylo zamořeno parazity. Většinu Indů bez rozdílu vyznání odpuzuje zvyk prasat žrát lidské exkrementy a odpadky vůbec.⁵⁴

Lidské přítomnosti jsou po dlouhá staletí vystaveni také sloni. Pytláci loví divoké slony kvůli slonovině a cenné pracovní síle ke stavbě cest, železnic nebo těžbě dřeva. Během válek přebírají roli živého tanku. Na slonech v dávných dobách jezdili rádžové a do dnešních dní jsou

---

⁵⁰ GEER, Alexandra van der. *Animals in Stone: Indian Mammals Sculptured through Time*. Boston: Brill, 2008, s. 169–170.

⁵¹ KIPLING, John Lockwood. *Beast & man in India*. New Delhi: Inter-India Publications, 1984, s. 88.

⁵² WATT, George. *A Dictionary of the Economic Products of India: Volume 6: Part 2: Sabadilla to Silica*. Calcutta: Dept. Revenue and Agriculture, Government of India, 1893, s. 568–570.

⁵³ SIMOONS, Frederick J. *Eat not this flesh: Food Avoidances from Prehistory to the Present*. Madison: University of Wisconsin Press, 1994, s. 150–151.

⁵⁴ Tamtéž, s. 397–399.

symbolem královské moci. Své uplatnění mají v hinduistické mytologii a i v buddhistických legendách jako vznešená a moudrá zvířata.⁵⁵

Dalším volně se pohybujícím zvířetem je pes. Většina indických psů běhá volně po městech a vesnicích, vytvářejí si svá teritoria a pečlivě si je střeží před vetřelci. Každá smečka pak ovládá nějaký okrsek nebo ulici. Lidé je tolerují a často i krmí zbytky jídla. Silně poevropštěné rodiny chovají psy v domácnostech jako domácí mazlíčky. Takové případy jsou ale výjimkou. Dharmašástry považují psy za „nejedlá“ zvířata, protože mají pět drápů (*pañcanakha*), řezáky v horní i dolní čelisti (*ubhayatodat*) a jsou masožraví (*kravyad*). Hinduistická ortodoxie je považuje za nečisté tvory a spojuje je s nejnižší postavenými lidmi, na jejichž talíři často spočinou.⁵⁶

Jako domácí mazlíčci se v našem slova smyslu chovají jen zpěvní ptáci, papoušci a rybičky. Kapitoulou samou o sobě je chov zvířat, bavících lidí na ulicích. Jedná se o různé druhy zvířat – od opic přes promyky a kobry až po kozy. Většinou jsou ve velmi zbídačeném stavu na pokraji sil.

2.2.6 Zvířata z pohledu ádivásů

Kmenové obyvatelstvo se od hinduistické majority v mnohém odlišuje, přestože se do velké míry asimilovalo. S každým dalším rokem od nějakého zvyku upouští a postupně ztrácí na své výjimečnosti. Značná část kmenového obyvatelstva žije stále v hustě zalesněných horských oblastech a je silně propojena s okolní přírodou. Jednotlivé kmeny se od sebe značně různí, stejně jako jejich stravovací návyky. Předsudků vůči konzumovatelným zvířatům mají ve srovnání se zbytkem země znatelně méně. Jednotlivé kmeny se dělí na klany a každý klan má své totemové zvíře, které nekonzumuje. Obecně se dá říct, že většina obyvatelstva chová na maso drůbež, kozy, ovce a prasata. Dobytek využívá při práci na poli a pro mléko. Většina kmenů hovězí běžně konzumuje, najdou se ale i takové, které považují krávy a mléčné produkty za nečisté a straní se jich. Značná část kmenů nemá ale problém sníst téměř jakékoliv zvíře. Například pro lidi z kmene Mizo není tabu maso psí, krysí nebo sloní.⁵⁷

Ádivásiové se od zbytku Indie liší i vztahem ke psům. Často jim dávají jména, cvičí je k lovu a jejich postavení je podobné evropským domácím mazlíčkům. Velmi vřele se chovají

---

⁵⁵ KIPLING, s. 214–221.

⁵⁶ GEER, s. 161–162.

⁵⁷ DAS, Shiva Tosh. *Life Style, Indian Tribes: Locational Practice*. Delhi: Gian Publishing House, 1989, s. 112, 208.

i k prasatům, až je to pro nás zarážející. Například ženy pocházející z ásámského kmene Mikiriů jsou proslulé tím, že čas od času samy odkojí nějaké podsvinče, které ztratilo svou matku. Takové zvíře se rázem stává domácím mazlíčkem, a dokonce spí ve stejné místnosti jako zbytek rodiny.⁵⁸

Zvířecí oběť zůstala v kmenovém společenství zachovaná ve větší míře, než tomu je v dnešním hinduismu, a je součástí pravidelně pořádaných slavností a festivalů. Velmi často se provádí oběť slepice nebo prasete. Obětování vodního buvola je rozšířené například mezi kmeny žijícími v Uríse. Zatímco v kmeni Kond⁵⁹ ho obětují matce zemi, lidé kmene Saora touto ceremonií zajišťují hladký přechod svých zesnulých na onen svět, bez které by nebožtík zoufale bloudil po vesnici a přivodil jí neštěstí.⁶⁰

---

⁵⁸ NOVÁKOVÁ, s. 147.

⁵⁹ STAVRIANOPOULOU, Eftychia, Axel MICHAELS a Claus AMBOS, ed. *Transformations in Sacrificial Practices: From Antiquity to Modern Times*. Berlin: LIT Verlag, 2008, s. 129.

⁶⁰ VIDYARTHI, Lalita Prasad. a B. K. RAI. *The Tribal Culture of India*. Delhi: Concept Publishing Company, 1976, s. 247.

3 Kráva v Indii

3.1 Postavení dobytka v celosvětovém měřítku

Celosvětově pohlížíme na skot veskrze pozitivně. Sociologové Arnold Arluke (* 1947) a Clinton R. Sanders přišli s teorií, která rozřazuje zvířata na základě prospěšnosti pro člověka. V našem případě kráva je dobré zvíře, jelikož pro nás znamená maso a mléko. Tato její schopnost „poskytnout“ nám své maso a mléko ji činí dobrou. Na druhou stranu například bodající hmyz nebo krysy nesou nálepku špatného zvířete, protože pro člověka nejsou ničím užiteční a znepríjemňují mu život.⁶¹ Napříč zeměpisnými šířkami i délkami vnímáme krávu jako užitečné zvíře, odlišují nás především kulturní zvyky a tradice.

Obr. č. 2: Býky či voly používají lidé jako tažná zvířata. Foto autorka, okres Madurai 2016.

Nemalý vliv hraje i úroveň „vyspělosti“ národa a skutečnost, do jaké míry je společnost vzdálena původnímu způsobu života, spjatého s přírodou. Tradiční společnosti po celém světě, které dobytek domestikovaly, si byly vědomy toho, jak je pro jejich vlastní přežití nepostradatelný, a podle toho se k němu i chovaly. Například nomádká a rurální etnika velké části Afriky, které moderní doba příliš neovlivnila, v zemích jako je Etiopie, Keňa, Tanzanie

---

⁶¹ DEMELLO, s. 51–52.

nebo Uganda, si dobytka vysoce váží a velmi na něm lpí. Znamená pro ně zdroj živobytí a záruku přežití. Stává se pro ně o to důležitější, když zemi postihne katastrofa, ať už v podobě sucha nebo občanské války.⁶²

Na opačné straně pak stojí distancování od přírody a zvířecí říše obecně. Rakouská filozofka Val Plumwood (1939–2008) popsala tento postoj člověka k nelidským zvířatům (*non-human animal*) jako disjunktivní dualismus. Člověk se považuje nejen za odlišného od přírody, ale zároveň i za nadřazeného. Vytvořil si tak párová a zároveň vylučující se spojení jako například člověk-příroda, civilizovaný-primitivní, racionalita-živočišnost, lidskost-zvěrstvo apod. Člověk je inteligentní, navazuje přátelské vztahy, miluje a jedná milosrdně, přičemž nelidská zvířata jsou tupá, pouze se druzí s ostatními a chovají se krutě. Toto dualistické pojetí ospravedlňuje člověka k tomu, aby zvířata ovládal, zabíjel a jedl.⁶³ Především euroamerická postmoderní společnost se v míře odcizení od přírody dostala ještě dál, do stavu charakterizovaného anglickým termínem *absent referent*. Konzument masa je natolik oddělen od zvířete, jehož maso jí, že si již spojitost mezi masem a zvířetem neuvědomuje. Ze zvířete se stane pouhý produkt. Neexistuje maso krávy, ale hovězí, nepoužívá se spojení maso prasete, ale vepřové atd. Z krávy se po jatkách stane hovězí a z prasete vepřové.⁶⁴⁶⁵ K tomuto procesu došlo v našich končinách u mnoha zvířat, dobytek nevyjímaje. Části těl jsou pojmenovány tak, že v lidech již nevyvolávají konotace zvířete (např. svíčková, kýta, roštěnec atd.). Svou roli zde hraje míra urbanizace, globalizace a konzumerismu, s čímž úzce souvisí přesun chovu hospodářských zvířat za zdi velkochovů. Kvůli tomu průměrný městský člověk západní společnosti na krávu narazí častěji v hamburgerové housce, než na louce v jejím přirozeném prostředí.

V různých částech světa se můžeme setkat se zvyky, které ze světa nesprovdila vlna osvícenství, humanismu, ani dlouhodobé protesty ochránců zvířat. Co se dobytka týče, jedná se například o koridu, rozšířenou hlavně ve Španělsku a jeho bývalých koloniích. Býk byl uctíván a obětován coby symbol plodnosti již ve starověké Mezopotámii a první známku býčích zápasů, rituálního zabytí býka, nalezneme v Eposu o Gilgamešovi. Pokusy o zrušení koridy, coby

---

⁶² SHARPES, Donald K. *Sacred Bull, Holy Cow: A Cultural Study of Civilization's Most Important Animal*. New York: P Lang, 2006, s. 193–195.

⁶³ JAMIESON, Dále. *A Companion to Environmental Philosophy*. Malden.: Blackwell, 2001, s. 226.

⁶⁴ Stejného principu se užívá i u zvířat, jejichž pojmenování se po smrti nemění, přestože nesou stejné jméno (například kuře).

⁶⁵ WALDAU – PATTON, s. 595.

symbolu barbarství, sahají až do šestnáctého století.⁶⁶ Během 19. století stanulo Španělsko již pod silnou palbou kritiky evropských sousedů kvůli krutosti, barbarství a neevropskosti této tradice. Rozpuk vlastenectví v Jižní Americe, následovaný dekolonizací, který zasáhl španělské zámořské impérium, byl kladen za vinu právě přívržencům koridy v čele s toreadory, představiteli zkosnatělosti a zaostalosti španělské říše, hájících zápasy jako ztělesnění Španělska a jeho tradičních hodnot. Spor mezi oběma stranami se vleče do dnešních dní a stále nespěje k rozuzlení.⁶⁷ Další obdobu býčích zápasů představuje souboj dvou býků, pořádaný především na Balkánském poloostrově, v Turecku, Ománu a Spojených Arabských Emirátech.⁶⁸

Vedle koridy se ve Španělsku těší velké oblibě běh s býky v ulicích. Obdobný zvyk nalezneme i v jiných částech světa, mimo jiné v jihoindickém svazovém státu Tamilnádu. Nazývá se Džallikattu a probíhá během festivalu oslav sklizně Pongal.⁶⁹ Když jej Nejvyšší soud v lednu roku 2017 kvůli týrání zvířat zakázal, propukly mohutné demonstrace, které se proměnily v manifestaci tamilské síly a vzdoru proti diktátu severní Indie. Výsledkem byla legalizace Džallikattu.⁷⁰

3.2 Z pouhého dobytka symbolem

3.2.1 Role krávy ve starověké Indii

Po počátku druhého tisíciletí př. n. l. začala na Indický subkontinent proudit nomádská etnika védských Indoárjů. Živili se převážně pastevectvím a po usazení se stále více zaměřovali na zemědělství. Dobytek pro ně byl základní hodnotovou měrou, ztělesněním hojnosti a bohatství. Chovali početná stáda a s ostatními klany o ně vedli nekončící boje. Významnost skotu lze názorně ilustrovat na tehdejšímu jazyku a dobových termínech. Pokud pro krávu používali

---

⁶⁶ Během španělského osvícenství počínaje polovinou 18. století se každý španělský vladař pokoušel koridu zrušit. Hlavním důvodem v této době byla neekonomičnost samotného chovu bojových býků a nevyužitelnost jejich masa po rituálním zabíjení. Od 19. století začala být hlavní pohnutkou zákazu zaostalost za ostatními evropskými státy.

⁶⁷ DOUGLASS, Carrie B. *Bulls, Bullfighting, and Spanish Identities*. Tucson: University of Arizona Press, 1997, s. 102–104.

⁶⁸ WILLIAMS, Victoria. *Weird Sports and Wacky Games around the World: From Buzkashi to Zorbing*. Santa Barbara: Greenwood, 2015, s. 198.

⁶⁹ VELTEN, Hannah. *Cow*. London: Reaktion Books, 2007, s. 54–55.

⁷⁰ PRABHAKAR, Siddharth, Divya CHANDRABABU a K Sambath KUMARI. Protests for Jallikattu Turn Mass Pageant of Tamil Pride. *The Times of India* [online]. 2017 [cit. 2017-09-16]. Dostupné z: <http://timesofindia.indiatimes.com/city/chennai/protests-for-jallikattu-turn-mass-pageant-of-tamil-pride/articleshow/56690347.cms>.

sanskrtského výrazu *go/gau*⁷¹, tak bohatého muže nazývali *gomat*,⁷² tedy „ten, který má mnoho krav“ a samotného náčelníka titulovali *gopa* nebo *gopati*,⁷³ čili „ochránce/pán krav“. Výmluvný je i výraz pro válku, *gaviṣṭi*,⁷⁴ doslovně znamenající „touhu po kravách“. Od pasteveckého stylu života byla odvozena i některá příbuzenská slova. Například výraz pro dceru *duhitṛ*⁷⁵ původně označoval „tu, která dává/vypouští mléko“.

Postava krávy (ale i její mužský protějšek) překypovala mnoha symboly a byla zapletena do složité mytologie a ritualistiky, jejíž přesnou podobu již nejsme schopni s jistotou určit. V celé védské literatuře představuje nejdůležitější symbol plodnosti, hojnosti a úrody. Konkurovat jí nemohou ani významné bohyně jako jitřenka Uṣas nebo nebeské vody Apas. Z krávy pochází dokonce mocní bohové (*gojāta*)⁷⁶ a samotný král bohů Indra nabývá velmi často právě podoby býka. Krávě je ve védské literatuře vyhrazeno poměrně hodně prostoru, který ve srovnání s celou říší zvířat nemá obdoby. Mocná kráva, mnohdy zvaná *Vaśā*⁷⁷, neboli „plnící veškerá přání“, ochraňuje celý svět, střeží božský řád *ṛta* a přináší plodnost a vláhu do celé země.

Pro člověka znamená kráva zdroj patera produktů neboli *pañcagavya*, které jsou v indické kultuře i tradiční ájurvédské medicíně vysoce ceněny. Samotný pojem pro pětici nektarů se nejspíše poprvé objevil v souvislosti se vzestupem významnosti krávy až v Baudhájánově Dharmasútre⁷⁸, avšak jednotlivé produkty se hojně užívaly již dávno předtím k rituálním i čistě světským účelům. Jedná se o mléko, z něj získaný tvaroh a přepuštěné máslo ghí, moč a trus. Kravské mléko je stejně jako ghí oslavováno kvůli své sattvické povaze, hraje významnou roli v indické kuchyni a široké uplatnění nachází i v ájurvédě jako součást léčby mnohých onemocnění.⁷⁹ Ghí plní takřka nezastupitelnou roli při nejrozličnějších rituálech, například ve formě úlitby do posvátného ohně nebo pokrmu nabízeného bohům. Očistná moc se přisuzuje rovněž kravské moči, která se využívá při rituálu, ale současně slouží i k léčebným účelům. Světštější charakter je připisován kravskému lejnu. Po vysušení na slunci se zužitkuje jako

---

⁷¹ MONIER-WILLIAMS, s. 363.

⁷² Tamtéž, s. 366.

⁷³ Tamtéž, s. 365.

⁷⁴ Tamtéž, s. 351.

⁷⁵ Tamtéž, s. 489.

⁷⁶ Tamtéž, s. 364.

⁷⁷ Tamtéž, s. 929.

⁷⁸ JHA, s. 130.

⁷⁹ Více viz např. DASH, Bhagwan a Lalitesh KASHYAP. *Materia Medica of Ayurveda: Based on Ayurveda Saukhyam of Toḍarānanda*. New Delhi: Concept, 2000, s. 141–178.

topivo v posvátném ohni, jeho nejčastější užití je však jako palivo přímo v kuchyni.⁸⁰ V klasické medicíně se ještě objevuje šestý produkt krávy jasně žluté barvy zvaný *gorocanā*. Přípravuje se z kravské žluči, užívá se jako tonikum, sedativum a antihelmintikum. Kvůli svému sytému zbarvení nachází rovněž uplatnění v malířství nebo v dekorativní kosmetice při malování znaménka tilaka na čelo.⁸¹

Díky své významnosti získala kráva přívlastek *aghnyā*,⁸² neboli „ta, jenž nemá být zabita“. Přesto nelze tvrdit, že by byla konzumace hovězího masa ve starověké Indii ojedinělým jevem či dokonce zakázána. O zabíjení krávy svědčí například sanskrtský termín užívaný pro hosta, *goghna*,⁸³ který doslovně znamená „zabíječ krávy“ aneb „ten, pro něhož je kráva zabita“. Zabití krávy nebo býka jako oběť přichozímu hostovi (*madhuparka* či *arghya*) bylo v této době na denním pořádku. Podobně sloužil dobytek jako oběť předkům ať už v rámci samostatného obřadu (*śrāddha*), nebo jako součást pohřebního rituálu (*pitṛyajña* či *mahāpitṛyajña*).⁸⁴

3.2.2 Bráhmanova kráva

Celým védským písemnictvím se proplétá jedna nepřehlédnutelná idea, která nám jasně dosvědčuje, kdo byl autorem sanskrtských ritualistických děl – je naprosto zásadní, aby bráhman po provedení oběti obdržel jako odměnu náležitý dar neboli dakšinu. Teprve obdarování bráhmana završí celý rituál, posvěť ho a je zárukou jeho úspěšného provedení. Jinak řečeno, bez obětního daru nelze dosáhnout kýženého plodu, kvůli kterému se celý obřad konal. Čím jde o pozdější literární pramen, tím tato myšlenka nabývá na důležitosti. Puránová literatura přímo oplývá detailním líčením strastiplných příběhů nešťastníků, kteří zapomněli na svou nejvyšší povinnost a opomenuli věnovat obětníkovi patřičný dar.⁸⁵ Dakšina odpovídala náročnosti a složitosti daného rituálu. Mohla mít podobu zlata, stříbra, drahokamů nebo finančního obnosu.⁸⁶ Nejvhodnějším darem pro bráhmana však byla kráva. Jako svědectví nám

---

⁸⁰ KRISHNA, s. 83–84.

⁸¹ MONIER-WILLIAMS, s. 366.

⁸² Tamtéž, s. 7.

⁸³ Tamtéž, s. 364.

⁸⁴ JHA, s. 33–35.

⁸⁵ Viz například proslulý příběh o králi Hariščandrovi z Márkandéjapurány.

⁸⁶ Puránová literatura se obdarováváním bráhmánů věnuje velmi detailně. Podrobně rozpracovává systém šestnácti velkých darů (*mahādāna*). Jedním z příkladů je *tulapurusaḍāna*, která zahrnovala darování tolik zlata, kolik dotyčný dárce vážil. *Brahmāṇḍadāna* představovala model celého vesmíru ve zlatě a její váha mohla dle možností darujícího převyšovat i 60 kg. Pro nás zajímavou mahádánou byla *gausaḥasradāna*, čítající stádo o tisíci kravách s pozlacenými rohy a postříbřenými kopyty, *hiraṇyakāmadhenuḍāna* v podobě zlaté sochy krávy, která zrovna napájí své tele, nebo *ratnadhenuḍāna*, což byla opět socha krávy, zhotovená ze zlata, stříbra a drahokamů.

mohou posloužit opět védské sbírky. Kupříkladu v Atharvavédě se bráhmanovou kravou zaobírají celé čtyři dlouhé hymny (V.18, V.19, XII.4, XII.5).⁸⁷ Náhodou také není, že samotné slovo *dakṣiṇā*⁸⁸ v ženském rodě označuje právě „krávu, schopnou dávat mléko“.

Postupem času začala být kráva s bráhmanstvím čím dál pevněji propojována, až zůstala s touto institucí nerozlučně spjata. Nedotknutelnost krávy zrcadlila nezpochybnitelné postavení bráhmanské elity v rámci indické společnosti a reflektuje posilování moci této elitářské vrstvy, které v oné době probíhalo. Podává nám svědectví o vývoji indoevropského náboženství v kontaktu s domorodými indickými etniky, jehož výsledek začali moderní badatelé označovat jednotícím termínem hinduismus, přestože se jednalo o tříšť velké škály různých přesvědčení a kultur. Vypovídá o dlouho trvajícím konfliktu mezi bráhmany a vlivnou vrstvou válečníků, následníky někdejších kšatrijů, kteří byli rekrutováni z řad Skytů a Hunů, pronikajících po staletí kolem přelomu letopočtu na indický subkontinent. Nově příchozí se od Árijů v mnohém lišili, kromě rozdílného vyznání jedli hovězí, maso zvířete, které bylo už do určité míry spjata s již usazenou indoevropskou duchovní elitou. Pozdější vzestup bráhmanismu měl za výsledek ještě pevnější propojení bráhmanství s krávou jako náležitou dakšinou za vykonané služby.⁸⁹

Pevnou asociaci krávy s bráhmanstvím lze jasně spatřovat již v období vzniku bráhma, pozdních védských textů, a indických zákoníků. Jako reakce na chování cizorodých etnik se v literatuře (pochopitelně psané bráhmany) začínají objevovat zmínky o nemorálnosti zabíjení krav a do zákoníků místy prosakuje i výslovný zákaz konzumace hovězího masa.⁹⁰ Naopak se oslavuje blahosklonné chování vůči krávě a prokazování tomuto zvířeti náležité úcty.

AGARWAL, Sanjay. *Daan and Other Giving Traditions in India: The Forgotten Pot of Gold*. New Delhi: AccountAid India, 2010, 112–117.

⁸⁷ Anglický překlad viz například Whitney:

Atharva-veda-samhitá: 1st half, Books I to VII. Translated into English with Critical and Exegetical Commentary by William Dwight Whitney. Cambridge: Harvard University, 1905, s. 250–254.

Atharva-veda-samhitá: 2nd half, Books VIII to XIX. Translated into English with Critical and Exegetical Commentary by William Dwight Whitney. Cambridge: Harvard University, 1905, s. 693–707.

⁸⁸ MONIER-WILLIAMS, s. 465.

⁸⁹ CROOKE, William. The Veneration of the Cow in India. In: *Folklore* 23, č. 3, 1912, s. 301–302.

⁹⁰ Přestože zvířecí maso zůstávalo součástí jídelníčku dokonce nejvyššími vrstvami, kolem poloviny prvního tisíciletí začínají dharmášastry se zabíjením krav výrazněji nesouhlasit. Indický historik Jha přičítá tento obrat bráhmanského náhledu na krávu především obdarovávání bráhmaňů půdou a přeměně společnosti na agrární. Dobytek začal hrát důležitou roli jako pomocník v zemědělství a pro indické zákonodárce se jevílo nezbytné zakázat jeho zabíjení.

V pozdějších sanskrtských dílech se dočítáme o nedotknutelnosti krav a dozvídáme se o hrůzných důsledcích, které nastanou v případě, že krávé zkrívíme byť jen jediný chlup.⁹¹

Ochranu kravám měly zajišťovat nově budované přístřešky zvané góšály (*gośāla*). Starší pojem pro takové útočiště byl gótra (*gotra*) a označoval i společenství, žijící ve stejném přístřešku se svými kravami, konkrétně se tedy jednalo o bráhmanskou rodinu. Postupem času začal zaštitovat celý rodový klan a jednotlivé gótry se pak spojovaly v kasty.⁹²

3.2.3 Asociace s novými božstvy

Bráhmánismus čelil konkurenci heterodoxních směrů, v první řadě expandujícího buddhismu. Jelikož chtěl obstát, musel se do určité míry přizpůsobit době, ale i lidem, které měl oslovit – ať už se jednalo o nově příchozí kočovníky na severu, nebo drávidské či mundské obyvatelstvo na jihu. Do hinduismu, můžeme-li ho tak nazývat, začaly pronikat prvky, které nejsou védskému náboženství starých Árijů vlastní. Do popředí se dostává dvojice dnes nejuctívanějších indických bohů – Šiva a Višnu. Oba byli spojeni s postavou krávy. Strašlivý a mocný Šiva má ryze neindoevropskou podobu. Je tmavé pleti, na čele má třetí oko, kolem krku ovinutou kobru, ve vlasech půlměsíc, v jedné ze svých čtyř rukou drží bubínek a v jiné trojzubec (*triśūla*). Často bývá zobrazován jako meditující jógin s pevně svázanými vlasy do typického drdolu, z jehož vrcholu prýští samotná Ganga. Jeho přízviskem je Paśupati (pán zvířat), symbolizuje ho lingam a za jízdní zvířete mu slouží býk Nandin, ztělesnění mužské plodivé síly.⁹³ Silněji je propojen s kravami Višnu, především v podobě svého nejproslulejšího avatára Kršny.⁹⁴ Kršna pochází z pastýřského prostředí, a jelikož pásł krávy, získal přízvisko Gópála (ochránce dobytky, pastýř) nebo Góvinda. Jedním z možných způsobů, jak se ke Kršnovi upínat a oddat se mu skrze vztah naprosté oddanosti (*bhakti*), je *vātsalya*, neboli nahlížení na boha jak matka na svého syna. Tento vztah je nesčetněkrát připodobňován k lásce, kterou pociťuje kráva ke svému teleti. Samotný termín *vātsalya* je odvozen od sanskrtského

---

⁹¹ O textových dokladech zákazu zabíjení krav by bylo možné napsat nespočet publikací. Skvěle tematiku zpracoval indický historik D. N. Jha: JHA, D. N. *The Myth of the Holy Cow*. New Delhi: Navayana Publishing, 2009.

⁹² MONIER-WILLIAMS, s. 364.

⁹³ Tamtéž, s. 1074.

⁹⁴ Tamtéž, s. 306.

vatsa,⁹⁵ znamenající tele. Kršnu nalezneme velmi často zobrazeného právě s teletem nebo krávou. Uctívání krávy je s jeho kultem nerozlučně spjato.⁹⁶

Obr. č. 3: Býk Nandin v komplexu jeskynních chrámů v Elloře. Foto autorka, Ellora 2016.

3.3 Součástí ideologie

3.3.1 Kult matky Indie a indické reformní hnutí

První náznaky ochrany krav můžeme spatřovat již kolem přelomu letopočtu ve snaze bráhmanů obhájit si své výsadní postavení před cizorodým okolím. Řadu textových dokladů didaktického charakteru lze nalézt už ve středověku. Avšak první reálné pokusy o ochranu krav jsou doloženy v 19. století v komunitě Kuků v Paňdžábu, reformním křídle sikhismu.⁹⁷ Silnější impuls hnutí dostalo až v 19. století propojením myšlenek a postojů s moderními společenskými proudy. Splynulo s procesem sebeuvědomování, který vyústil ve vytvoření

---

⁹⁵ Tamtéž, s. 915.

⁹⁶ Viz například 13. kapitola desátého zpěvu *Bhágavatapurány*.

⁹⁷ MCLEOD, W. H. *Exploring Sikhism: Aspects of Sikh Identity, Culture and Thought*. New Delhi: Oxford University Press, 2003, s. 192.

společné indické identity a následné odtržení dvou státních celků, Indie a Pákistánu, od Velké Británie v srpnu roku 1947.

Podobně jako v Evropě znamenalo 19. století období národního obrození i na indickém subkontinentu. Zemí začaly rezonovat myšlenky pospolitosti a společné identity, jež vyústily ve vizi slavného „hinduistického národa“ s dlouhou historií. Pro porozumění celé problematice je důležité zdůraznit, že tento národ představoval ryze femininní symbol. Měl být objektem uctívání, opatrování a náležité ochrany. Ženský charakter hinduistického národa ztvárnil bengálský spisovatel Bankim Čandra Čattopádháj (1838–1894) ve svém románu *Ānandmath* (Útočiště radosti) do postavy Matky Indie, *Bhārat mātā*. Z toho díla pochází indická hymna *Bande mātaram* (Chválím matku zemi), která Indii oslavuje a velebí na mnoho způsobů. Samotná báseň se rychle a s patřičným ohlasem šířila po zemi a později sehrála stěžejní úlohu v indickém boji za nezávislost.⁹⁸ Dalším předmětem uctívání ženské plodivé síly (*śakti*) je právě kráva. V určitém stupni vývoje hinduismu a indického nacionalismu začala být s matkou Indií propojována. Kráva-matka neboli *gomātā* se pro mnoho Indů stala ztělesněním celé rodné země, úsilí o její ochranu se rovnalo boji za suverenitu a později také za samostatnost na Velké Británii.

V polovině 70. let 19. století vzniklo v Bombaji reformní náboženské uskupení Ārjasamádž neboli Společnost Ārjů. Jejím otcem byl hinduistický myslitel Dajánanda Sarasvatí (1824–1883). Organizace se snažila očistit hinduismus od náplavy zaostalých zvyků a stavěla se odmítavě ke všemu neindickému. Oproti tomu vytvářela po vzoru náboženství Knihy povědomí o celistvém náboženství hinduistů a hlásala návrat k védám jako k jediné pravé tresti indické tradice. Usilovala o duchovní obrodu hinduismu skrze řadu sociálních reforem. Brojila proti dětským sňatkům, upalování vdov a kastovním bariérám. Napomáhala uvědomění společné indické identity a národní hrdosti. Běžným lidem úspěšně vštěpovala do mysli přesvědčení, že jednotným hinduistickým národem byli Indové již v dávném starověku.⁹⁹

---

⁹⁸ Pohled na hinduistický národ jako na ženu začne aktivně přetvářet až indický nacionalismus v podobě RSS. V nenávistném boji se silným islámem se snažili přeměnit *hindu nation* na mocný maskulinní symbol, který neuhne z cesty a bude tvrdě čelit svým protivníkům a chránit si svou rodinu, kulturu a náboženství. Proto kladou také takový důraz na disciplínu, fyzická cvičení apod.

HANSEN, Thomas Blom. *The Saffron Wave: Democracy and Hindu Nationalism in Modern India*. Princeton: Princeton University Press, 1999, s. 112.

⁹⁹ HOLMAN, Jaroslav, Vrcholný Rádž (1858–1905). In: STRNAD, Jaroslav et al. *Dějiny Indie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 771–772.

3.3.2 Počátky Hnutí za ochranu krav

Přestože se Árijasamádž stavěla proti zarytým pověrám, které na posvátných védách během několika tisíciletí ulpěly, uctívání krav zařadila mezi body svého programu. D. Sarasvatí publikoval již v roce 1881 spis *Gokaruṇānidhi* (Oceán soucitu krávé). Tvrdě odsoudil zabíjení krav jako nemorální jednání, které je v rozporu se samou podstatou hinduismu. Zdůrazňoval ekonomickou důležitost krávy pro indickou společnost díky produktům, které člověku skýtá. Soucitné chování vůči krávé tak stannulo v opozici nešvarům, jako byly například dětské sňatky nebo uctívání model, a začlenilo se mezi požadavky reformního hnutí.

Obrázek č. 4: V hinduistických chrámech představuje kráva předmět uctívání a mnohých obřadů. Tento zvyk se neomezuje jen na samotnou Indii, ale provádí se i v přilehlých regionech. Foto Hana Hyhlíková, chrám Šrí Lakšmí Nárájana Pérumal Kóvil, Nilaveli, Srí Lanka 2016.

Ochrana krav hrála důležitou roli při „procitnutí“ a mobilizování mas. Od počátku 80. let začaly v západní, severní i východní Indii vyhánět klíčky Společnosti na ochranu krav (*Gorakṣaṇī Sabhā*). Intenzivně produkovaly propagační pamflety a šířily své přesvědčení mezi většinovým obyvatelstvem. Na rozpínavosti hnutí měli též zásluhu potulní asketové, kteří putovali krajem a rozsévali své názory. Pozorné a vděčné posluchače nalézali především na indických vesnicích, tradičně dosti vzdálených od myšlenkového vývoje ve městech. Brojili proti zabíjení krav a vybízeli k aktivnímu budování góšál, azylů pro dobytek, kde domov nacházely stovky starých

a neproduktivních krav, které vesničané vykupovali a zachraňovali před jatky. Brzy se ukázalo, jakou symbol krávy skrývá potenci a jakým způsobem dokáže stmelit a uvést do pohybu hinduisty různých kast.¹⁰⁰

S hnutím na ochranu krav sympatizovali i rádžové, místní panovníci. Za britské koloniální nadvlády zůstávali pouhými loutkami a museli své jednání podřizovat koloniálním zájmům. Jelikož byli pod intenzivním vlivem Britů, nesměli se v hnutí přímo angažovat. Z mnoha dokladů je však patrné, že ho podporovali finančně i ideově. Přímá organizace hnutí ležela na bedrech učitelů, úředníků a drobných statkářů. Nutili hinduisty, kteří prodali svou krávu řezníkovi, aby pod výhrůzkou pokuty či ztráty kasty vykoupili zvíře zpět. Podříditi se stále sílící tendenci musely i skupiny obyvatel, které se tradičně živily přepravováním dobytka jako jsou Natové nebo Baňdžárové.¹⁰¹

Kromě cíleného přesvědčování veřejnosti a vytváření stabilní základny dobrovolníků prostřednictvím propojování již existujících organizací s novými, prosazovala Árjasamádž legislativní zákaz porážení krav. Po zemi probíhal petiční sběr podpisů, s nimiž pak obcházeli zástupce britské správy a naléhali na ně, aby podnikli patřičné kroky a jatka zakázali. Pokud by to bylo nutné, měli v plánu podstoupit s celou záležitostí a všemi podpisy cestu až do Británie. Zástupci Jejího Veličenstva se zděsili, jak velké emoce v zemi otázka vyvolává a obezřetně se snažili situaci mírnit. Zároveň ujišťovali muslimy, že zákaz jatek nepřichází v úvahu, nemusí se tak k problému vyjadřovat a stavět se k celému hnutí do opozice. Britové zahájili šetření a došli k závěru, že za celým problémem vězí Dajánanda Sarasvatí a jeho Árjasamádž. Ekonomickému zdůvodnění ochrany krav příliš nedůvěřovali. Obávali se, že celá věc má zcela jiné záminky než ochranu jakéhosi zvířete – vzdor proti koloniální velmoci a nevraživost vůči muslimům, která ve velké míře pro Brity rovněž nebyla žádoucí. Starali se, aby hnutí sláblo, to ovšem v utajení mohutně bujelo.¹⁰²

Britové se ocitli v ne zrovna příhodném postavení. V celém Rádži jedli mimo jiné hovězí právě oni, a tedy také právě kvůli nim šly krávy na porážku. Jednalo se navíc o jejich právo, které takové jednání umožňovalo. Samádžisté prosazovali ukončení konzumace i mezi Evropany,

---

¹⁰⁰ DHARAMPAL, Gita, Monika KIRLOSKAR-STEINBACH, Rachel DWYER a Jahnvi PHALKEY. *Key Concepts in Modern Indian Studies*. New York: New York University Press, 2015, s. 49–51.

¹⁰¹ VEER, s. 92–93.

¹⁰² THURSBY, Gene R. *Hindu-Muslim Relations in British India: A Study of Controversy, Conflict and Communal Movements in Northern India 1923-1928*. Leiden: Brill, 1975, s. 77–78.

jedním z jejich požadavků bylo například ukončit dodávání hovězího Britské armádě. Britové si uvědomovali závažnosti situace, a proto si počínali velice opatrně.¹⁰³

Protesty směřovaly především do řad muslimů, kteří měli s hovězím nejvíce co do činění. Nejen, že kravské maso běžně jedli, tradičně také pracovali jako řezníci, a navíc neváhali krávu svému jedinému bohu obětovat. Hinduistům se nejvíce protivilo rituální zabíjení krav během muslimského festivalu *Bakr-íd*. Volali po zákazu obětování krav během tohoto festivalu a požadovali, aby si vyznavači islámu vybrali pro tento účel jiné zvíře. Muslimové si však právo zarputile hájili. Ohrazovali se, že samotný perský termín „*bakr*“ původně označoval právě dobytek a jeho obětování je během festivalu pro pravého muslima povinností. Mnoho z nich zároveň prakticky namítalo, že v Indii, kde nabídka hovězího vysoce převyšuje poptávku, je jedna kráva levnější než sedm ovcí či koz. V některých oblastech jako byl Paňdžáb získal celý spor politický rozměr – reprezentoval nezávislost muslimů pod hinduistickou/sikhskou nadvládou. V důsledku kritiky, která na jejich hlavy dopadala, tak již na konci 19. století zabíjeli paňdžábští muslimové dobytek v znatelně větší míře a hinduistům provokativně na oči.¹⁰⁴

Násilí, páchané na hovězí konzumujících skupinách společnosti, nabíralo na intenzitě. Oběťmi se stávali především muslimové a Parijárové, kasta z řad nedotýkatelných, neboli dalitů. Zabíjení krav ospravedlňovalo násilí, ke kterému na nich docházelo. Po kraji se šířily balady o udatných a spravedlivých hrdinech, kteří zachránili krávu z područí muslimského řezníka, jemuž ji Parijárové bezostyšně dodali.¹⁰⁵ Vyhraněnost celého sporu se poprvé mohutně projevila v roce 1893. Během problematického festivalu *Bakr-íd* se v Biháru, Severozápadních provinciích a Avadhu rozhořely mohutné bouře. Rozrostlá síť „górakšáků“ dokázala mobilizovat velké množství lidí. Tisíce hinduistů vycházely do ulic a napadaly muslimské sousedy. V oblastech jako byl Ázamgarh ztratili Britové kompletně kontrolu nad situací až po dobu několika dní. Nepokoje nabraly obrovské intenzity i z důvodu, že se do nich zapojila široká škála hinduistů různých kast, nejen jedinci konkrétního společenského nebo ekonomického postavení. Rebelie v roce 1893 signalizovaly konec první fáze hnutí za ochranu

---

¹⁰³ ELCHEROTH, Guy a Stephen REICHER. *Identity, Violence and Power: Mobilising Hatred, Demobilising Dissent*. London, United Kingdom: Palgrave Macmillan, 2017, s. 176.

¹⁰⁴ MCLANE, John R. *Indian Nationalism and the Early Congress*. Princeton: Princeton University Press, 1977, s. 279.

¹⁰⁵ DONIGER, Wendy. *The Hindus: An Alternative History*. London: Penguin Books, 2010.

krav. V následujících desetiletích se střety vyostřovaly a podobné incidenty nebyly výjimkou.¹⁰⁶

3.3.3 Kráva – matka „hinduistického národa“

Počátek nového století se vyvíjel pod vlajkou komunalismu. S cílem hájit požadavky muslimů vznikla roku 1906 Muslimská liga. Vyhraňovala se vůči Indickému národnímu kongresu, který se snažil zastupovat obyvatele celé Indie, muslimy nevyjímaje. V reakci na to byla v roce 1915 ustanovena *Hindū Mahāsabhā* neboli Velké shromáždění hinduistů. Jeden z hlavních požadavků představovala ochrana krav, zaměřená proti Britům a muslimům. Organizace vyvíjela soustavný tlak na „nestranný“ Kongres, aby ochranu krav zařadil mezi body svého programu. Podmiňovala hinduistickou podporu muslimského Chiláfatského hnutí¹⁰⁷ požadavkem, že se muslimové zabíjení krav zřeknou. Kongres zůstával vůči jejich pobízení chladný. Vnímal je jako vzpuru proti Británii a přímý útok na muslimy, které ve svých řadách pro zachování integrity hnutí tak naléhavě potřeboval.¹⁰⁸

Do návratu Móhandáse Karamčanda Gándhího (1869–1948) do Indie v roce 1915 se celý nacionalistický proud stále orientoval především na indickou elitu. Gándhího osoba ale celé hnutí výrazně proměnila a během dvacátých let 20. století se Gándhí stal vůdčí osobností boje za indická práva a později za nezávislost. V rámci svých propagačních cest po subkontinentu šířil mezi venkovany svá přesvědčení – krom odmítání zahraničních výrobků, podpory domácích produktů (*svadešī*), důrazu na tradiční řemesla, také svou pluralitní interpretaci hinduismu a ideu krávy coby matky celého národa. Dokázal skvěle jednat s nižšími kastami, a jelikož jeho prostá slova mířila přímo do duše vesničanů, získal si na svou stranu obrovské množství příznivců. Zastával názor, že „základním kamenem hinduismu je právě ochrana krav..., (jež) ztělesňuje nejúžasnější výjev evoluce lidstva.“¹⁰⁹ „Matka kráva v mnoha způsobech předčí matku, která nás porodila. Naše matka nám dává mléko jen pár let a očekává, že se o ni budeme starat, až vyrosteme. Matka kráva od nás neočekává nic než trávu a obilí.

---

¹⁰⁶ VEER, s. 93-94.

¹⁰⁷ Reakcí na obavy o budoucnost chalífátu (osmanský sultán byl zároveň chalífou) propuklo mezi lety 1919–1922 Chiláfatské hnutí. Zachování této instituce bylo vnímáno jako klíčové pro samotnou existenci islámu. V Indii se k němu připojila i muslimská menšina, hinduisté pod vlajkou Kongresu je solidárně podporovali s nadějí budoucí bezproblémové spolupráce.

¹⁰⁸ BAPU, Prabhu. *Hindu Mahasabha in Colonial North India, 1915–1930: Constructing Nation and History*. New York: Routledge, 2013, s. 130–131.

¹⁰⁹ GANDHI, M. K., KUMARAPPA, Bharatan, ed. *How to Serve the Cow*. Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1954, s. 3.

Naše matky často onemocní a chtějí, abychom o ně pečovali. Matka kráva onemocní jen zřídka. Její nezměrná služba nekončí ani s její smrtí. Když zemře naše matka, znamená to pro nás výdaje za pohřeb či kremaci. Matka kráva je užitečná mrtvá i živá. Můžeme využít každou část jejího těla – její maso, kosti, vnitřnosti, rohy i kůži.“¹¹⁰

Obr. č. 5: Kráva u Brhadíšvarova chrámu. Foto autorka, Thaňdžávur 2016.

Kromě osobního kontaktu s běžnými Indy (neboli daršanu) se myšlenky o krávě-matce dostávaly k recipientům i v papírové podobě. Po zemi kolovala obrovská škála propagačních materiálů na téma krávy, její užitečnosti a ochrany. Mimo zjednodušené pamflety a plakáty subkontinentem obíhaly i propracovanější díla. Jako jeden příklad za všechny nám může posloužit více než dvousetstránková *Romance of the Cow*¹¹¹ od Dahjábháí H. Džaniho, vydaná v nakladatelství The Bombay Humanitarian League. Začíná oslavnou patriotistickou básní

---

¹¹⁰ Tamtéž, s. 4.

¹¹¹ JANI, Dahyabhai H. *The Romance of the Cow: Second Prize Essay in the B.H. League's Prize Essay Scheme, no. 92 (1932) for Graduates of the Bombay Presidency*. Bombay: The Bombay Humanitarian League, 1938.

výstižně nazvanou *Awake, Mother!* V prvních kapitolách podrobně líčí důležitost krávy od dob védských Árijů, přes názory významných osobností indické historie jako byl Buddha, Džina nebo Akbar. Nemalý prostor věnuje i ideám Mahátmy Gándhího. Neopomíjí ani ekonomickou nepostradatelnost krávy pro celou Indii. Na piedestal staví mléko a ostatních produkty paňčagavja, které jsou svými zdravotními benefity téměř zaměnitelné s kamenem mudrců. Na závěr uděluje i řádku praktických rad pro chov dobytka a vyrábění mléčných výrobků. Podobných publikací vznikalo během meziválečného období velké množství a představují jednu z příčin, proč kráva coby ztělesnění celé Indie tolik dostala Indům pod kůži.

Mahátmá se snažil prosadit ochranu krav v souladu s principem nenásilí (*ahimsā*). Nesouhlasil s hinduisty, kteří muslimům kvůli hovězím jatkám spílali. Zdůrazňoval vzájemnou toleranci obou náboženství. Vysvětloval, jak je oboustranná podpora klíčová. Díky tomuto láskyplnému přístupu si měli muslimové uvědomit, proč je pro hinduisty ochrana krav tak důležitá, a následně se sami od sebe rozhodnout s problematickým zvykem skoncovat. K ochraně krav chtěl muslimy přesvědčit svou vlídností a pochopením. Nejlepší, co mohl hinduista pro ochranu krav udělat, bylo přátelsky podporovat své muslimské spoluobčany v chiláfatském hnutí.¹¹²

Většina hinduistického obyvatelstva tak smířlivá vůči muslimům nebyla. Během meziválečného období propukaly komunalistické nepokoje stále častěji. Všude, kam se rozrostly výhonky organizace *Hindū Mahāsabhā*, docházelo při různých příležitostech k projevům násilí. Indický národní kongres se stále snažil zůstat nestranný a podporovat hinduisticko-muslimské spojenectví. Čím dál víc kongresistů však propadalo rétorice hinduistických nacionalistů, což převádělo jeho muslimské voliče k Muslimské lize v čele s Muhammadem Alí Džinnáhem (1876–1948).¹¹³ Vzájemná nevraživost nabírala na síle v souvislosti s nepříjemným tušením, že po odchodu Velké Británie na indickém subkontinentu nevznikne jeden, ale dva nástupnické státy, Indie a Pákistán. Skutečnost, že si muslimové reprezentovaní Muslimskou ligou nakonec opravdu vydobyli na Británii svou vlastní zemi a odtrhli se od zbytku Indie, představovalo pro ostatní Indý obrovskou ránu. Pomyslný rozvod doprovázelo ohromné krveprolití a přesuny milionů lidí na „správnou“ stranu demarkační linie. Země se ocitla v občanské válce. Dělení za sebou zanechalo horoucí nenávist a trvalé nepřátelství sousedících zemí, čas od času přizhívované vojenským konfliktem, menšími bojůvkami na hranicích nebo kriketovým zápasem. Nevraživost nepřekonalo ani sedm desítek

---

¹¹² GANDHI, Mohandas K. *Autobiography: The Story of My Experiments With Truth*. New York: Dover, 1983, s. 433–436.

¹¹³ COPLAND, Ian. *India 1885-1947: The Unmaking of an Empire*. Harlow: Longman, 2001, s. 59.

let. Ještě dnes při podávání žádosti o indická víza musíte přiznat, zda nepocházíte z Pákistánu, nebo tam nemáte kořeny.

3.3.4 Kráva a nezávislá Indie

Nově vzniklé Dominium Indie mělo být na rozdíl od Pákistánu ryze sekulární bez zvýhodňování jakékoli náboženské komunity. Přesto se ozývaly hlasy volající o začlenění ochrany krav do ústavy. Bohatý průmyslník a ortodoxní hinduista Rámakřišna Dalmia (1893–1978) zformoval *Anti-Cow Slaughter League*, která zahájila celostátní propagandu za zahrnutí klauzule o zákazu zabíjení krav do konstituce.¹¹⁴ Na základě vyvíjeného tlaku bylo Ústavodárné shromáždění nuceno celou záležitost projednávat. Na půdě Shromáždění se rozhořely zanícené debaty a z úst stoupenců návrhu zaznívaly nejrůznější argumenty, od ekonomické důležitosti dobytka, po emocionálně zabarvené výroky osobního charakteru. Séth Góvind Dás (1896–1974) upozornil, jak je kráva důležitá pro indické zemědělství, kulturu i celou společnost. Namítal, že problém ochrany krav je s indickou civilizací spojen již od dob samotného pána Kršny.¹¹⁵ Se zaníceným proslovem vystoupil i Thákur Dás Bhárgava (1886–1962). Během svého dlouhého monologu připomněl, že již starověcí ršijové a dávní zřeci si důležitost krávy moc dobře uvědomovali a vysoce si ji považovali. Důležitosti odpovídá i její označení – „kráva plnící všechna přání“ (*kāmadhenu*). Krávu uctíval samotný Kršna a zabíjet ji zakázali také někteří muslimští panovníci jako byl Bábur, Humájun, Akbar, Džahángír nebo Aurangzéb. Skutečnost, že krávu ochraňovali i muslimští vládci nepochybně ukazuje, že její usmrcování je pro člověka zcela nevýhodné. Dále namítal, že porážení krav zakázali i v okolních státech – v Číně, Afgánistánu nebo například Barmě. S výčtem nepostradatelných vlastností krávy pokračoval tak dlouho, až ho musel viceprezident Haréndra Kumár Mukherdží (1887–1956) přerušit s argumentem, že již hovoří celých pětadvacet minut.¹¹⁶ Lingvista Raghu Vira (1902–1963) zase přirovnal usmrcení krávy (*gohatyā*) k vraždě bráhmana (*brahmahatyā*). „Pokud v naší zemi nedovolíme zabíjet vědce nebo světce, rozhodně bychom měli zakázat i zabíjení krav. V mém dětství tomu bylo tak, že jsme jako děti nedostaly najíst, dokud se nenajedla kráva. Kráva je v rodině nadřazená dětem, protože je jejich matkou, je matkou celého národa.“¹¹⁷

---

¹¹⁴ SMITH, Donald Eugene. *India as a Secular State*. Princeton.: Princeton University Press, 1963, s. 484.

¹¹⁵ *Constituent Assembly of India: Volume VII: Constituent Assembly Debates On 5 November, 1948.*

¹¹⁶ *Constituent Assembly of India: Volume VII: Constituent Assembly Debates On 24 November, 1948.*

¹¹⁷ *Tamtéž.*

Ač byly argumenty nacionalistů jakkoliv pádné či plné emocí, k včlenění výslovného zákazu zabíjení krav do ústavy nakonec nedošlo. Místo toho obě strany přijaly kompromis. Ochrana krávy byla zahrnuta do čtvrté hlavy ústavy nazvané *The Directive Principles of State Policy*, článku 48. Stát se v něm zavazuje, že „bude podnikat kroky vedoucí ... k zákazu porážení krav a telat a jiného mléčného i tažného dobytka.“¹¹⁸ Jednalo se tedy pouze o doporučení, jakým směrem se má politika jednotlivých států Unie ubírat. Soudní vymahatelnost byla nulová.

Obr. č. 6: Lidé krávy zdobí na mnoho způsobů. Foto autorka, Maisúr 2016.

S takovýmto výsledkem se ovšem ortodoxní hinduistické křídlo nehodlalo smířit. Posledního říjnového dne roku 1952 rozběhla mohutnou kampaň proti zabíjení krav polovojenská organizace RSS (*Rāṣṭrīya Svayamsevak Saṅgh* neboli Národní svaz dobrovolníků), s podporou své politické varianty BJS (*Bhāratīya Jana Saṅgh*, Indický lidový svaz). Svým uspořádáním, důrazem na disciplínu, výchovou dětských členů, ideologizací a kriminální činností je přirovnávaná k říšské NSDAP. V následujících letech si získala značnou podporu veřejnosti a vyvíjela nátlak na vymáhání článku 48. Spolu s podobně laděnými uskupeními se snažila protlačit sněmovnou zákon, který by kritizovaný nešvar zakázal na celostátní úrovni. Navzdory naléhavému podněcování dokázal premiér Džaváharlál Néhrú (1889–1964) přijetí sporného

---

¹¹⁸ *Constitution of India*, 1949. [online]. [cit. 2017-10-06]. Dostupné z: <https://india.gov.in>.

Indian Cattle Preservation Bill odvrátit.¹¹⁹ Za své snahy uhájit sekulární charakter mladičké republiky a vzdorovat rozmáhajícím se nacionalistickým tendencím si vysloužil nenávisť a spílání svých oponentů. Zhoršení jeho zdravotního stavu, dlouhotrvající nemoc a následnou smrt přičítají četní „górakšáci“ právě kletbám, které na jeho hlavu z úst pobouřených sádhů za jeho „islamistický postoj“ dopadly.¹²⁰

Zabránit přijetí celostátního zákazu se sice podařilo, situace na lokální úrovni byla naléhavější. Jednotlivé státy Indické unie převzaly iniciativu do svých rukou. Vláda klíčového severoindického státu Uttarpraděše ustanovila *Gosamvardhan Inquiry Committee*, který ve své zprávě z roku 1955 učinil z ochrany krav prvořadý problém a svou důležitostí ho postavil na úroveň národní obrany. Jednomyslně navrhl zabíjení krav zcela zakázat. Vláda Uttarpraděše doporučení přijala a na svém území uzákonila. Nepomohly ani Néhrúovy námitky, že tak závažné rozhodnutí spadá pouze do kompetence centrální vlády. Jakmile byl zákon v nejlidnatějším indickém státě schválen, podobná omezení začali přijímat i jeho sousedé jako Rádžastán, Madhjapraděš nebo Bihár.¹²¹

Další významnější iniciativa vzešla od „Indického společenství služebníků krav“ (*Bhārat Gosevak Samāḥ*), jednoho z mnohých výhonků ortodoxního hinduismu sílící RSS. V září roku 1966 uspořádala v rodném městě Kršny, severoindickém Vrndávanu, dvoudenní „Celoindickou konferenci ochrany krav“ (*All-India Gorakṣā Sammelan*). Výsledkem byla výzva centrální vládě k přijetí celoindického zákazu zabíjení krav do gópáštamí.¹²² Akci zaštitily významné osobnosti jako byl guru Prabhudatta Brahmáčárí (1885–1990), hlavní představitel hinduistické mathy Džagadguru Šankaráčárja, tři guvernérů a tři ministři centrální vlády. Ačkoli vláda v Dillí na jejich požadavky nepřistoupila, faktem zůstávalo, že v roce 1966 byl již zákaz zabíjení všech krav zaveden v celé severní Indii, včetně Gudžarátu, části Maháráštry, Biháru, Urísy a Maisúru. Částečný zákaz vztahující se pouze na mladé a užitečné krávy byl nařízen v několika zbývajících státech jako byl Madrás, Západní Bengálsko a Ásám. Poslední ostrůvek, kde nedošlo k prosazení žádného zákazu, představovala jihoindická Kérala a Ándhrapraděš.

---

¹¹⁹ CHAKRABARTY, Bidyut. *Indian Politics and Society since Independence: Events, Processes and Ideology*. New York: Routledge, 2008, s. 173.

¹²⁰ Curses That Changed the Lives of Leaders and Kings in India. In: *HariBhakt* [online]. [cit. 2017-10-10]. Dostupné z: http://haribhakt.com/curses-that-changed-the-lives-of-leaders-and-kings-in-india/#Curse_on_Nehru_and_His_Decline_of_Health.

¹²¹ SMITH, s. 486–487.

¹²² Gópáštamí je den v hinduistickém kalendáři v měsíci kártiku. Většinou vychází za říjen nebo listopad. Je spjat s bohatou mytologií kolem krávy samotné (božská kámadhénu), nebo krávy a Kršny.

Górakšácké skupiny neváhaly, mobilizovaly své stoupence a 5. září projevily své rozhořčení před indickým Parlamentem v Dillí.¹²³

Ještě na konci měsíce vzniklo *Sarvadaliya Goraksha Maha-Abhiyan Samiti* (SGMS, Shromáždění všech stran pro velkou kampaň na ochranu krav). Jeho hlavní představitel Prabhudatt Brahmáčárí oznámil, že pokud se bezprostředně nedospěje k dohodě, vypukne 7. listopadu obrovská stávka (gándhiovsky nazvaná satjágraha) a on sám spolu s věrnými zahájí hladovku k smrti. Jelikož k dohodě nedošlo, propukly sedmý listopadový den obrovské protesty. Mezi stávkující se připojili někteří kongresisté jako byl Séth Góvind Dás a čelní představitelé Džana Sangh jako Atal Bihári Vádžpéjí (*1924). Džana Sangh dokázala po celé zemi zmobilizovat několik set tisíc lidí a do samotného hlavního města přitáhla tisíce hinduistických svatých mužů, jejichž šafránová roucha se stala symbolem vzdoru proti dillíské nadvládě. Největší protesty se uskutečnily před budovou Dolní sněmovny v hlavním městě a brzy se zvrhly v násilí. Rozbouřené davy rabovaly obchody a zapalovaly domy. Premiérka Indira Gándhiová (1917–1984) neustoupila z odmítavého přístupu svého otce, přikázala policii proti povstalcům zasáhnout a velké množství buřičů pozatýkat.¹²⁴ Demonstrace v roce 1966 představují milník v hnutí za ochranu krav, ale také v dějinách nezávislé Indie. Klid, panující po čas Néhrúovy vlády, zmizel v nenávratnu.

Po bouřích v roce 1966 se na několik let hnutí za ochranu krav utišilo. Období relativního klidu mírně narušil na konci sedmdesátých let Áčárja Vinóbá Bhávė (1895–1982) svým požadavkem kompletního zakázání porážení krav. Vyhrožoval, že pokud zákaz vláda konečně neschválí, podstoupí hladovku až k smrti. Jakmile se premiér Morárdží Désái (1896–1995) vágně zaručil, že vláda zařadí téma na seznam svých jednání, s hladovkou Bhávė skončil. Avšak k prosazení celostátního zákazu nedošlo.¹²⁵ Po tomto incidentu se ochrana krav na mnoho let vytratila z předních příček hodnotového žebříčku politických témat a tato otázka se přesunula spíše do akademických kruhů.

---

¹²³ GRAHAM, B. D. *Hindu Nationalism and Indian Politics: The Origins and Development of the Bharatiya Jana Sangh*. Cambridge University Press: Cambridge, 1990, s. 148–150.

¹²⁴ JAFFRELOT, Christophe. *The Hindu Nationalist Movement and Indian Politics: 1925 to the 1990s: Strategies of Identity-Building, Implantation and Mobilisation (with Special Reference to Central India)*. New Delhi: Penguin Books, 1999, s. 206–207.

¹²⁵ SÉBASTIA, Brigitte. *Eating Traditional Food: Politics, Identity and Practices*. New York: Routledge, 2017, s. 107.

3.3.5 Ochrana krav ve znamení lotosu

Již v průběhu boje za nezávislost na Velké Británii, ale především během protestních akcí v 60. letech se jasně ukázalo, jak účinný prostředek může kráva představovat při mobilizaci mas. Populistické strany velkou moc tohoto symbolu vycítily a začaly ho hojně využívat. Na indickém subkontinentu se postupně rozrůstal mocný blok různých uskupení souhrnně označovaný hindsky *Sangh parivār* neboli „Rodina sanghu“. V druhé polovině 20. století se jednalo především o Bharatíja Džana Sangh, v roce 1977 přeměněnou do Džanata Party a konečně od roku 1980 do dnešních dní existující pod jménem Bharatíja Džanata Party (BJP, *Bharatīya Janata Party*, Indická strana lidová). Dalšího člena představuje vlivná Višva Hindú Parišad (VHP, *Višva Hindū Pariṣad*, Světové shromáždění hinduistů), založená v roce 1964. Její o dvacet let mladší, zato mnohem extrémističtější křídlo představuje Badžrang Dal (*Bajrang Dal*). Ideově celý blok ovládá již zmíněná polovojenská organizace RSS. Ideologií těchto radikálně pravicových stran je tzv. *hindutva*, do češtiny překládaná jako hinduistickost/hinduiství. Kořeny nejvíce zapustila v severní Indii, konkrétně v Gudžarátu, Rádžasthánu, Uttarpradéši, Biháru, Maháráštre a Madhjadpradéši. Zaměřuje se na štvání proti skupinám společnosti, které považuje za nepřátelské a nemají podle nich v „jejich Indii“ co pohledávat. Svůj hněv obrací proti muslimům, křesťanům, ale často též proti dalitům, nejnižším vrstvám společnosti. Bojuje za zachování čistého hinduismu oproštěného od cizorodých vlivů, tvrdě protestuje proti demografickému růstu muslimského obyvatelstva, křesťanským konverzím nebo slavení svátku svatého Valentýna v Indii. Na druhou stranu pod křída své víry zahrnuje náboženství, která vznikla na indické půdě, přestože se vůči hinduismu vymezují, konkrétně buddhismus, sikhismus či džinismus.

Hindutva hlásá ortodoxní hinduistický nacionalismus, který však prošel od dob Árjasamádže jistou proměnou. Islám, potažmo muslimové, se vždy prezentovali jako představitelé síly. Ortodoxní hinduismus se proti němu především pod vlivem vzrůstajících pákistánských separatistických tendencí začal čím dál více vymezovat. Aby v boji proti němu obstál, musela se jeho koncepce do určité míry transformovat. Pojetí hinduismu a jeho stoupenců coby femininního symbolu, předmětu uctívání, ochrany a péče, se pod vlivem boje proti maskulinnímu islámu zásadně proměnilo. Představa zženštělého hinduisty výrazně zmužněla.¹²⁶ Správný hinduista, nyní prezentován ryze maskulinně, neváhá bez otálení bránit svou víru, rodinu i zemi se zbraní v ruce. Maskulinní ideologie RSS klade velký důraz na téměř

---

¹²⁶ HANSEN, s.112–113.

vojenský výcvik svých členů, tělesná cvičení a přísnou disciplínu. Předmět ochrany zůstává ztělesněný v ideji *Bhārat māṭā*, matce Indii, potažmo *Go māṭā*, matce krávy, ať už zastupuje cokoli. Ovládnutí Indie muslimskými dobyvateli RSS popisuje jako „znásilnění rodné země“ nebezpečným nepřítelem. Proto hinduisty vyzývá k mobilizaci a ochraně vlasti i s použitím násilí.

Obr. č. 7: Přítomnost posvátného dobytka v hinduistických chrámech je samozřejmostí. Lidé jej často nechávají přivázaný na prudkém slunci bez vody či potravy. Foto autorka, chrám Čámundéšvarí, Maisúr 2016.

Uctívání krávy se stalo symbolem identity hinduismu. Radikální hinduisté dokonce odmítají připouštět, že tomu kdy bylo jinak. V rámci svého obdivu k posvátným védám prosazují názor, že si staří Árijové krávy vysoce považovali, a snaží se vyvrátit jakýkoliv důkaz, který by nasvědčoval o opaku. Za zcela absurdní považují tvrzení, že se ve védské době krávy zabíjely. Podle jejich přesvědčení zavlekli tento ohavný zvyk na indický subkontinent až muslimští dobyvatelé. Muslimy označují za zavrženíhodné cizáky, kteří nemají v Indii místo. Aby potvrdili svou příslušnost k Matce Indii, popírají dokonce dnes již ve vědeckých kruzích nezpochybnitelný fakt, že védští Árijové do Indie přikočovali a prošli si podobným procesem asimilace, jak tomu bylo v případě ostatních imigrantů. Tvrdí, že v Indii žijí jako „hinduistický národ“ od jakživa. Bojovat za ochranu krav pokládají tudíž za zcela logické a přirozené.

Prosazení celostátního zákazu zabíjení krav zařadily organizace z „Rodiny sanghu“ mezi hlavní body svého programu.¹²⁷

Pro podporu svých argumentů vydávají nepřehledné množství publikací, v kterých interpretují všemožná témata po svém. Zářným příkladem je nakladatelství Gitapress Gorakhpur. Kromě obrovského množství tištěných dokumentů, provozuje i webové stránky,¹²⁸ na kterých některá svá díla poskytuje volně ke stažení. Zájemce se může probírat širokou paletou témat. Jak samo uvádí, „hlavní cíl (představuje) propagace a šíření zásad sanátana dharmy, hinduistického náboženství mezi širokou veřejností publikováním Gíty, Rámájany, upanišad, purán, rozmluv významných světců a jiných charakter utvářejících knih a časopisů a uvádění jich na trh za dotované ceny.“¹²⁹ Jelikož věrné čtenáře nachází především v severní Indii, vydává knihy hlavně v hindštině. Skrze tato média zasévá do hlav čtenářů svá přesvědčení. Jedním z dokumentů, který je na jejich stránkách volně ke stažení je *Gorakṣā Evam Gosamvardhan* (Ochrana a zušlechťování krav). Čítá přes šedesát stran a vybraným způsobem propaguje nutnost ochrany a uctívání krav.

Vzrůstající politická moc BJP jde ruku v ruce se zpříšňováním legislativních opatření upravujících zabíjení krav. Když neuspěli v prosazení celostátního zákazu, záviselo na vládách jednotlivých států či teritorií, do jaké míry bude zabíjení krav na jejich půdě regulovat. Nacionalistické vlády se přirozeně snažily omezení na lokální úrovni prosadit. Během krátkého období mezi lety 1991–1992, kdy se BJP dostala k moci v Uttarpradéši, nařídila kompletní zákaz zabíjení krav, zastavila prodej hovězího v plechovkách a zabíjení nemocných krav pro lékařské nebo vědecké účely.¹³⁰ Zákon zakazující porážení krav prosadila jako první vláda teritoria Dillí v roce 1994. Rádžasthán zakázal porážení dobytka všech druhů o rok později. Po přelomu tisíciletí se začaly přidávat další státy. V roce 2003 si koalice stran BJP a BSP¹³¹ vymohla absolutní zákaz zabíjení krav v Uttarpradéši. Ke stejnému kroku se ten samý rok uchýlil i sousední Madhjapradéš pod vedením Umy Bháratí (* 1959) opět z BJP. Když se stejná

---

¹²⁷ JHA, s. 20.

¹²⁸ *Gitapress Gorakhpur* [online]. [cit. 2017-10-10]. Dostupné z: <http://gitapress.org/>.

¹²⁹ An Introduction. *Gitapress Gorakhpur* [online]. [cit. 2017-10-10]. Dostupné z: http://gitapress.org/english/GP_intro.html.

¹³⁰ Proti legislativním opatřením ohledně ochrany krav se proti BJP stavěl především Kongres a soustavně iniciativy BJP paralyzoval. Když BJP přišla v roce 1992 o svůj vliv v Uttarpradéši a moc převzala centrální vláda, zákaz zabíjení krav byl zrušen.

¹³¹ Bahudžan Samádž Party (BSP, *Bahujan Samāj Party*) je indickou třetí největší nacionalistickou stranou. Podle svého názvu má zastupovat zájmy lidí většinové společnosti (*bahujan*).

strana dostala v roce 2005 k moci k v Džhárkandu, prosadila *Cow Protection Commission Bill*, kriminalizující zabíjení, ubližování a pašování krav.¹³²

BJP tvrdila, že díky novým opatřením se v Indii kravám povede lépe, lidem bude zároveň k dispozici více mléka a hinduistická kultura i celá Indie jen pokvete. Vláda posílila systém sledování a následných trestů. Odepřela chudým muslimům a dalitům možnost vydělávat si způsobem, kterým se tradičně živili po celé generace. Znemožnila jim také dostupnost levného hovězího masa. V představách většinové společnosti posílila podezření, že se muslimové dopouští protihinduistické kriminální činnosti. Její prodloužené ruce, RSS a Badžrang Dal, proti nim otevřeně brojí, vyzývají k projevům nenávisti a násilí. Muslimové a dalité se stávají častými terči útoků. Jasným příkladem jsou protimuslimské bouře v Gudžarátu, trvající od února do dubna roku 2002. Po smrti několika desítek hinduistických poutníků v hořícím vlaku, se proti muslimům obrátila obrovská vlna nenávisti s charakterem etnické čistky. Zanechala za sebou několik tisíc mrtvých a desetitisíce lidí bez domova. Vlajkové lodě RSS se snažily polarizovat společnost na základě náboženství a pod rouškou obsesivního strachu z muslimů je v Indii chtěly zcela vyhladit. Napadaly muslimské obchody a ničily symboly islámské kultury. Zpustošily více než pět set mešit, madras nebo hřbitovů. Nacionalisté na většině zplundrovaných míst vztyčili sochy Hanumána a vyvěsili šafránové vlajky. Systematičnost pogromů odráží hluboce zakořeněnou xenofobii ve společnosti. Naprostá pasivita orgánů státní správy i nevole Naréndry Módího (*1950) ve funkci hlavního premiéra Gudžarátu zasáhnout značí, do jaké míry si na násilí páchané na muslimech indická společnost zvykla a nakolik s ním sympatizuje.¹³³

Pocit křivdy, ať už se jedná o smrt hinduisty nebo zabitou krávu, zavdává vzniknout touze po odvetě. Například v lednu 2003 ve městě Gaňdž Básódá v Madhja-pradéši napadl zlostný dav dům muslima, o kterém se proslýchalo, že potají zabíjí krávy. Popelem lehly desítky muslimských domů. Celou akci zřejmě vedli aktivisté ze skupiny Badžrang Dal. Laboratorní testy nakonec odhalily, že pochybné maso nepocházelo z krávy.¹³⁴

---

¹³² BASU, Amrita. *Violent Conjunctions in Democratic India*. New York: Cambridge University Press, 2015, s. 44–46.

¹³³ JAFFRELOT, Christophe. Communal Riots in Gujarat: The State at Risk? In: *Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics* [online] 17, 2003, s. 15–16. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/4127/>.

¹³⁴ MAHAPRASHASTA, Ajoy Ashirwad. Sacred cow. *Frontline* [online] 29, č. 3, 2012. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://www.frontline.in/static/html/fl2903/stories/20120224290301400.htmEw0Fr25tjDSK>.

Podobné projevy násilí kvůli domnělé konzumaci hovězího nebyly a stále nejsou výjimkou. Terčem útoku se stávají i Parijárové, dalitská kasta, která s konzumací hovězího také nemá ideologický problém. Například v říjnu 2002 poblíž vesnice Džhadždžar v Harijáně pět dalitů stahovalo z kůže mrtvou krávu. Policie je zatkla s odůvodněním, že krávu sami zabili. Zpráva se z policejní stanice rozšířila po vesnici, zfanatizovaný dav si tam pro nešťastníky přišel a zlynčoval je. Nic nenasvědčuje tomu, že by se policie pokusila oběti bránit. Šetření později dokázalo, že kráva již mrtvá byla.¹³⁵ Místní lídr VHP Girirádž Kišór (1920–2014) se nechal slyšet, že incidentu vůbec nelituje, jelikož život krávy je cennější než život oněch pěti dalitů.¹³⁶

Intervaly mezi obdobnými incidenty se zmenšují v závislosti na vzestupu nacionalistického radikalismu, jenž v 21. století kontinuálně nabírá na síle. Na podporu jejich přesvědčení vznikají různá uskupení, ustavující ochranu krav jako hlavní náplň své činnosti. Jednou z nich je *Bharatīya Gau Rakṣā Dal* (BGRD, Indická organizace na ochranu krav), založená v roce 2012 harijánským bráhmánem Pavanem Panditem (* 1983). Otevřeně se hlásí k pravicovému hinduistickému nacionalismu. Za hlavní moto zvolila příhodnou obdobu indické hymny, *Vande Gau Mātaram* (Chválím matku krávu) a za své nejdůležitější poslání považuje „ochraňovat všechny krávy a zajistit jim lepší život.“¹³⁷ Pobočky má po celé zemi a na webových stránkách se chlubí počty krav, které již zachránila. Přestože nelze doložit napojení BGRD na Sangh parivár, mnoho jejich členů je v blízkém kontaktu s VHP či Badžrang Dal, nebo se dokonce řadí mezi jejich přímé členy. Přestože o sobě prohlašují, že nebrojí proti indickým minoritám, samotný Pavan Pandit má na Indii celkem vyhraněný názor: „Naše země je rozdělená na dvě Indie: jedna, kam spadají lidé jako já, lidé radikální hindutvy (*kattar hindutva*) a na druhé straně ostatní, kteří nesdílí naší ideologii.“¹³⁸

Ochrana krav se stala v Indii politickým tématem číslo jedna po roce 2014, kdy BJP s přehledem vyhrála celostátní parlamentní volby. Pod jejich vlivem začaly jednotlivé státy zpříšňovat zákony na lokální úrovni. Jako poslední schválil restrikce v roce 2015 Gudžaráť, Rádžasthán, Maháráštra a Harijána. Žádné omezení nebylo prosazeno pouze v Kérale,

---

¹³⁵ JODHKA, Surinder S. a Murli DHAR. Cow, Caste and Communal Politics: Dalit Killings in Jhajjar. In: *Economic and Political Weekly* 38, č. 3, 2003, 174–176.

¹³⁶ World Report 2003: India [online]. *Human Rights Watch* [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/legacy/wr2k3/asia6.html>.

¹³⁷ The BGRD: What We Do. *Bharatiya Gau Raksha Dal* [online]. [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <http://bgrd.in/what-we-do/>

¹³⁸ MASOODI, Ashwaq. Who is a Gau Rakshak? In: *LiveMint* [online]. July 26, 2016 [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <http://www.livemint.com/Politics/Mi6HZpayTzwJT7G6zy8dTO/Who-is-a-Gau-Rakshak.html>.

v tzv. sedmi sestrách krom Ásámu (východních státech oddělených od zbytku Indie historickým Bengálskem)¹³⁹ a na Lakadivách. Ostatní státy a teritoria přijaly více či méně limitující opatření, jejichž podoba varíruje od zákazu zabíjení krav a býků mladších deseti let po zakázání porážení skotu jakéhokoli stáří, pohlaví, biologického stádia či zdraví.¹⁴⁰

Obr. č. 8: Po jihoindických plážích se volně prochází stáda krav. Foto autorka, Mahábalipuram 2016.

Zpřísnění legislativních opatření po roce 2014 s sebou přineslo i větší počet útoků na indické minority. Podle agentury Reuters došlo mezi lety 2010 a 2017 k 63 útokům spojených s ochranou krav. Téměř všechny se udály až po nástupu Módího k moci. Drtivou většinu obětí představují muslimové. Celkem bylo 28 lidí zavražděno (z toho 24 muslimů) a 124 zraněno.¹⁴¹

Zásadní změnu prosadila Módího vláda v květnu roku 2017. Zavedla centrální zákaz prodávání za účelem porážky nejen krav, což již bylo na většině subkontinentu zakázáno, ale i býků a buvolů, zabíjených pro maso a kůži. Výrazně tak omezila obchod s dobytkem. Obchodovat

---

¹³⁹ Sedm sester představuje Arunáčalpraděš, Ásám, Méghálaja, Nágáland, Manipur, Mizóram a Tripura. Přestože jsou etnicky i nábožensky rozmanité, mají mnoho společného.

¹⁴⁰ SEBASTIA, Brigitte. *Eating Traditional Food: Politics, Identity and Practices*. New York: Routledge, 2017, s. 107–108.

¹⁴¹ WILKES, Tommy a Roli SRIVASTAVA. Protests Held across India after Attacks against Muslims. In: *Reuters* [online]. June 28, 2017 [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <http://in.reuters.com/article/india-protests/protests-held-across-india-after-attacks-against-muslims-idINKBN19J2C3>.

s dobyt看 se nyní mohlo jen za hospodářskými účely jako využití při orbě či v mlékárenském průmyslu. Kontrolou pověřila *District Animal Market Monitoring Committee*. S odvoláváním se na *Prevention of Cruelty to Animals Act* z roku 1960 zavedla soubor nařízení nazvaných *Prevention of Cruelty to Animals (Regulation of Livestock Markets Rules)*. Pod záminkou humánnějšího přístupu ke zvířatům prosadila další ze svých nacionalistických kroků. Na trh se zvířaty zcela zakázala přivádět telata a prodej staršího dobytka výrazně limitovala. Prodejce s sebou musí mít patřičné dokumenty o sobě i o zvířeti a nesmí zvíře za žádných okolností prodat na jatka. Limity se vztahují i na kupujícího. Ten není oprávněn prodat dobytek dále na jatka, k obětování či jiným náboženským účelům, ani prodat zvíře člověku, který k tomu nemá oprávnění. „Vysloužilá“ zvířata mají být umístěna do zvláštních příbytků, kde se s nimi má zacházet ohleduplně a s náležitou péčí.¹⁴²

Nařízení vyvolalo obrovskou nevoli indických muslimů. Krok centrální vlády chápali jako přímý útok na svou komunitu. Mohutně zasáhlo masný a kožedělný průmysl zaměstnávající miliony lidí. Vůči zákazu nezůstaly netečné ani některé státy Indické unie. Ohrazovala se především Kérala a Západní Bengálsko, kde je hovězí součástí místní kuchyně. Za svou nepovolnost začlenění důsledné ochrany krav čelily tlaku delší dobu. Protestovaly, že nařízení nehodlají dodržovat. Kéralský hlavní ministr Pinarái Vidžajan (* 1945) vyzval všechny státy, v nichž BJP nemá hlavní slovo, aby se proti ní spojily. Dillí se postavila také Karnátaka, Tělangána, Měghálaja a teritorium Puduččéri. Centrální vláda se hájila tím, že hlavním cílem bylo zabránit nekontrolovanému a neregulovanému obchodu se zvířaty. Její kritici však pod tímto krokem vnímají silící tendence ochrany krav, projev radikálního hinduismu.¹⁴³

V červenci do diskuze zasáhla reakce Nejvyššího soudu. Ten počín centrální vlády vetoval. Ve svém rozhodnutí zdůrazňoval obtíže, které jatečnímu průmyslu vyvstaly. Vrchní soudce Džagadíš Sinh Khéhar (* 1952) uvedl, že „(zákaz) by neměl zasáhnout živobytí lidí“.¹⁴⁴ Muslimská menšina rozhodnutí soudu s úlevou přivítala. „Nyní musíme dodat důvěru obchodníkům s dobyt看, aby mohli ve svém podnikání pokračovat. Pro nás to znamená vítězství,“ oznámil Abdul Fahím Kuraiší, čelní představitel *Muslim All India Jamiatul Quresh*

---

¹⁴² INDIA. Prevention of Cruelty to Animals (Regulation of Livestock Markets) Rules, 2017. In: *The Gazette of India: Extraordinary*. New Delhi: Ministry of Environment, Forest and Climate Change, 23rd May 23, 2017.

¹⁴³ India States Oppose Cow Slaughter Ban. In: *BBC News* [online]. May 30, 2017 [cit. 2017-10-16]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-40089689>.

¹⁴⁴ India Supreme Court Suspends Cattle Slaughter Ban. In: *BBC News* [online]. July 11, 2017 [cit. 2017-10-18]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-40565457>.

Action Committee.¹⁴⁵ Ve fiskálním roce 2016/2017 do 31. března vyvezla Indie 1,33 milionů tun buvolího masa v přibližné hodnotě 3,9 miliardy dolarů. Obchod má navíc vzrůstající tendenci, jelikož předchozí rok se jednalo o 1,31 milionů tun. Nejde tedy o zanedbatelnou část indické ekonomiky. Rozhodnutí se značně týká i kožedělného průmyslu, dodávajícího materiál celosvětovým značkám, jako jsou například Marks & Spencer, Hugo Boss, Armani, H&M nebo Zara a Clarks, vlastněné společnostmi Inditex. Krom muslimů na tomto odvětví životně závisí dalitě, pracující v koželužnách.¹⁴⁶

Zásah Nejvyššího soudu je trnem v oku hinduistickému nacionalismu. Dillí oznámilo, že své květnové nařízení upraví a znovu aplikuje. Jednou ze změn by mohlo být vyloučení buvola ze skupiny „nedotknutelných“ zvířat. Indové si ho nijak zvlášť nepovažují a co je důležitější, jeho maso tvoří většinu indického hovězího vývozu. Proti vystoupila organizace na ochranu krav: „Vláda by neměla ustoupit ze svého přesvědčení, ale bojovat za zavedení zákazu. Módi musí respektovat pocity milionů hinduistů, kteří jeho vládu podpořili,“ pronesl Pavan Pandit.¹⁴⁷ Každopádně se nejedná o uzavřenou záležitost a v následujících měsících můžeme očekávat další vývoj.

---

¹⁴⁵ ASRAR, Shakeeb. India Suspends Ban on Trade of Cattle for Slaughter. In: *Al Jazeera* [online]. July 11, 2017 [cit. 2017-10-18]. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/07/india-suspends-ban-trade-cattle-slaughter-170711075047079.html>.

¹⁴⁶ BHARDWAJ, Mayank a Suchitra MOHANTY. Supreme Court Suspends Ban on Trade in Cattle for Slaughter. In: *Reuters* [online]. July 12, 2017 [cit. 2017-10-16]. Dostupné z: <http://in.reuters.com/article/cow-cattle-trade-slaughter-rules-india/supreme-court-suspends-ban-on-trade-in-cattle-for-slaughter-idINKBN19X0HA>.

¹⁴⁷ Tamtéž.

4 Kontroverze a důsledky v 21. století

4.1 Rozdělení společnosti

V souvislosti se zvláštním postavením krav se indická společnost neobvyklým způsobem rozštěpila. Jakýkoli kontakt se smrtí je v Indii vnímán jako vysoce znečišťující a každý, kdo s ní přijde do kontaktu, se musí náležitě rituálně očistit. O tom svědčí mimo jiné i propracovaná pohřební ritualistika. Jedincům, zabývajícím se zabíjením zvířat či lidí, likvidací mrtvol, případně jejich následným zpracováním, příslušelo po mnoho staletí úplné dno indické společnosti. Již středověcí zákonodárci hovoří o zvrhlých praktikách, kterých se by měli lidé zříct i ve zkažené kalijuze (*kalivarjya*) a neopomíjí zmínit zabíjení dobytka. Hovězí by mělo být vyloučeno minimálně ze stravy bráhmánů. Vjásasmrti kategoricky označuje zabíječe krávy za nedotýkatelného (*antyaja*), přičemž jen rozhovorem s ním dojde běžný dvojzrozenec rituální poskvrny. Jezení hovězího představovalo jeden z rysů nedotýkatelnosti, příslušnosti k nejnižším vrstvám indické společnosti.¹⁴⁸

Cokoliv mrtvého (včetně vlasů a nehtů – holiči pochází též z řad dalitů) znamenalo v Indii potenciální zdroj rituálního znečištění. Vegetariánství se stalo do určité míry jakýmsi znakem vnitřní čistoty. Maso vymizelo z jídelníčku bráhmánů a pod jejich vlivem se přidávaly i další vyšší vrstvy společnosti. Vzdání se masa sloužilo i jako jeden z prostředků tzv. sanskrtizace, vyšplhání v kastovním žebříčku o úroveň výše prostřednictvím přijímání vzorců chování příslušícího vyšším kastám. Maso by neměla konzumovat ani správná indická žena. Zatímco například v oblasti Dillí a Paňdžábu je jezení masa záležitostí mužů,¹⁴⁹ ženy by se ho měly ideálně vystříhat, podobně jako pití alkoholu nebo kouření. Nutno podotknout, že v moderní době se mnozí k jezení masa opět navrací. Jedná se především o důsledek westernizace, napodobování trendů západní euroamerické společnosti. Dát si steak či hamburger je často pro mladou generaci Indů 21. století podobně „in“ jako vlastnit nový model iPhoneu.

Indická společnost se nedělí jen na vegetariány a jedlíky masa. Pomyslnou hraniční linii představuje konzumace hovězího. Jedná se tedy o vegetariány, dále jedince, požívající různé druhy zvířat kromě krávy a do třetí skupiny se řadí lidé, kteří neopovrhují ani hovězím. Na takové pohlíží první dvě skupiny mnohdy s despektem. Hovězí nalézá zastoupení převážně ve stravě muslimů, křesťanů, dalitů a kmenového obyvatelstva.

---

¹⁴⁸ Více viz JHA, s. 113–126.

¹⁴⁹ SRINIVAS, M. N. *Social Change in Modern India*. New Delhi: Orient Longman, 1995, s. 23–26.

Dalitskou kastou konzumující hovězí v Tamilnádu jsou Parijárové. Významný podíl jejich jídelníčku představovaly po stovky let pošlé krávy. Tento zvyk zapustil kořeny tak hluboko, že se kolem jeho původu vytvořil mýtus, pravidelně vyprávěný na slavnostech a festivalech – konzumace hovězího, zákaz vstupu do chrámů, život na okraji vesnic a služba ostatním je dávným božím trestem za neúmyslné zabití božské krávy. Někteří dalité pokládají za hlavní důvod konzumace kravských mršin obrovskou chudobu, v které tradičně žili. Nemohli si dovolit maso kupovat a neměli k dispozici ani kousek půdy, na které by si vlastní plodiny pěstovali. Jediným způsobem, jakým se mohli dostat k obživě, bylo odebírat uhynulé krávy nebo telata od vyšších kast z okolí. Jezení pošlých zvířat jen utvrdilo mínění o jejich rituálním znečištění. Díky přesvědčení o neměnnosti vlastního údělu (včetně nařízení jezení hovězího od samotných bohů), jim zanechání tohoto zvyku připadalo podobně naivní a nereálné, jakoby se černoch snažil stát bělochem.¹⁵⁰ Na druhou stranu si byli vědomi, že mají nad ostatními jakousi moc. Když kastovnímu hinduistovi zemřela kráva, začal se shánět po pomoci lidí, o které by jinak ani pohledem nezavadil. Svým způsobem na nich byl v určité chvíli závislý a nechtěl ani domýšlet, co by si byl počal, pokud by mu od břemene neulevili. O toto „privilegium“ Parijárové přišli, jakmile se jejich ekonomická situace zlepšila a přestali konzumovat zdechliny.¹⁵¹

V 80. letech minulého století se za emancipaci tzv. nedotýkatelných vzedmulo reformní hnutí. Jeho vůdčí osobnosti došly k závěru, že konzumace hovězího je hned vedle pití alkoholu a tradičního bubnování jednou z příčin špatného postavení celé komunity. Objevily se tendence od pochybné tradice upustit. Na druhé straně jiné hlasy volaly po jejím zachování jakožto projevu kulturní identity a hrdě se k ní hlásily. Nálepku znečištění se snažily přetvořit ve znak unikátnosti vlastní kultury. Pod tímto vlivem vznikaly mýty a legendy, které jezení kravského masa oslavují a podporují. Popisují blahodárné účinky hovězího, jež lehce vyléčí i rakovinu, prospívá paměti i inteligenci. Malým dětem mnozí rodiče od malička vštěpují, jak je hovězí dobré na kosti i ke studiu – vždyť i samotný Ambédkar dokázal získat vysokoškolský titul právě kvůli tomu, že pravidelně jedl kravské maso. Sami dalité někdy nepravost těchto příběhů připouštějí a vysvětlují, že si jen vytvořili vlastní „protimýtus“ na ten bráhmanský, který jim po staletí vrývali do paměti kastovně výše postavení hinduisté. Konzumace kravského masa se stala jedním z rysů parijárské kultury, kterou v moderní době reprezentují například oblíbené nedělní společné oslavy jezení hovězího. Významnou součástí slavnosti představuje zabití krávy

---

¹⁵⁰ ARUN, C. Joe. *Constructing Dalit Identity*. Jaipur: Rawat Publications, 2007, s. 215.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 213–218.

a nesení mrtvého těla ulicemi. Symbolizuje protest dalitů proti vyšším kastám. Mnohdy se neobejde bez nepříjemností či potyček. Slogan „*Let us eat beef and live with dignity*“ výstižně symbolizuje boj Parijářů za emancipaci a občanská práva.¹⁵² Nutno podotknout, že s nárůstem politické moci BJP se ke konzumaci hovězího již tak otevřeně nehlásí. Přesto zůstává pevnou součástí jejich identity.

Emancipaci dalitů významně přispěla politika pozitivní diskriminace, kterou Indie v posledních desetiletích masivně zavádí s touhou vyrovnat se s negativní nálepkou kastami poznamenané země. Zjednodušeně řečeno, vrstvy společnosti, označené za dlouhodobě znevýhodněné, zařazuje do zvláštních kategorií.¹⁵³ Jejich členové jsou značně zvýhodněni především při žádosti o práci ve státní správě či přijímacích zkouškách na vysoké školy. Uchazeči o práci či o studium mají předem vyhrazené kvóty. V případě nenaplnění kvót zůstane pozice neobsazená. V praxi to často znamená, že „běžný Ind“ nespádající do státem zvýhodněné skupiny má mnohem menší šanci získat kýžené místo, byť jsou jeho schopnosti sebelepší. Důsledkem jsou mohutné protesty studentů vyšších kast, kteří se i přes vynikající studijní výsledky nedostali na vysokou školu. Zoufalost životní situace dosvědčují občasné případy sebeupálení. Ikonou hnutí proti zavádění kvót se stal Radžív Gósvámí, který zemřel na následky popálenin v únoru 2004. Protěžování dříve znevýhodněných Indů má sice za následek zlepšení jejich ekonomických poměrů i úrovně gramotnosti, nicméně vede k vzrůstajícím projevům nenávisti a agrese ze strany majoritní společnosti.¹⁵⁴ Pocit křivdy, bezvýchodnosti a nepochopení přivádí často mladé lidi pod křídla radikálních organizací. Kromě početně rostoucích odnoží sangh parivár své stoupence získává i „górakšácké“ hnutí, které se jako takové vyhrazuje právě proti muslimům a dalitům.

Velké množství zvyků a tradic s hinduistickou majoritou nesdílí také kmenové obyvatelstvo. Kromě odlišného původu, jazyků, víry, svátků a zvyklostí (včetně postavení ženy či manželství) má jiný pohled na dobytek i krev jako takovou. Zvířecí oběť pod vlivem ahinsy byla výrazně eliminována a ve velké části Indie vymizela úplně,¹⁵⁵ mezi mnohými ádivásími se však stále

---

¹⁵² ARUN, s. 219–227.

¹⁵³ Jde především o skupiny FC (*Forward Castes*), OBC (*Other Backward Classes*), SC (*Scheduled Castes*) a ST (*Scheduled Tribes*).

¹⁵⁴ K častému střetu dochází také mezi do programu již zařazenými kastami a těmi, kteří na tuto pozici stále aspirují. Druzí zmínění totiž zůstávají systémem zvýhodnění nedotknutí, přestože je jejich sociálně-ekonomická situace se „zařazenými“ mnohdy srovnatelná.

¹⁵⁵ Vliv doktríny ahinsy, reprezentované buddhismem a džinismem, způsobil, že se krvavá oběť v Indii téměř vytratila. Přesto na subkontinentu nalezneme oblasti, kde se zvířata hinduistickým bohům stále obětují. Jedním z těchto míst je Kálíghát v Kalkatě, kde se na oltář bohyně Kálí běžně obětuje několik koz.

těší oblibě. Jako běžné obětní zvíře sloužil mimo jiné právě dobytek. Jelikož se situace po indickém subkontinentu hodně různí, jako příklad si vybereme kmeny ze skupiny Gónd.¹⁵⁶ Zabíjení dobytka a následné jezení jeho masa představovalo vždy nedílnou součást festivalů i posmrtných rituálů. Dokud žili Góndové pod muslimskými vládci (například pod nizámem z Haidarábádu), mohli tato zvířata bez problémů obětovat i jíst. Hinduisté neměli odvahu vystupovat se svými požadavky proti vládnoucí vrstvě, která si na hovězím také ráda pochutnávala. Změna nastala po začlenění Haidarábádu do Indické republiky a nahrazení starého režimu. Hinduističtí sousedé začali vyvíjet na ádivásie soustavný tlak. Góndové si brzy uvědomili, že by pokračování v problematickém zvyku mohlo vést až k tomu, že budou nakonec považováni za nedotýkatelné. Postupně tak od mnohých svých tradic upouštěli, zabíjení krav nevyjímaje. Se smrtí každého vlivného ortodoxního stařešiny získávala vliv mladší generace, ochotnější k ústupkům. Oběť dobytka plně nahradilo zabití několika koz, které si mohli se zlepšením ekonomické situace kmene dovolit kupovat.¹⁵⁷

Na jiných místech se však kmenové obyvatelstvo nehodlá svého zvyku tak lehce vzdát. Například kmen Santálů v Džhárkhandu neustále vzdoruje zákazu, který země přijala v roce 2005. Ironií je, že samotný stát vznikl pět let předtím jako domov ádivásů, pro které hovězí představuje odvěkou součást jídelníčku. Nátlak radikálů z BJP je ale mohutný. Během několika let strana dokázala obratně prohloubit rozkol společnosti ádivásů mezi příslušníky tradičního náboženství a konvertity ke křesťanství. Konzumace hovězího posloužila jako další z mnoha prostředků. Výsledkem je, že po 16 let existence kmenového státu Džhárkhandu pocházel jeho hlavní ministr celých 10 let z řad BJP. „Džhárkhand je stát ádivásů. Naše kultura, jídlo i festivaly se od hinduistických liší. Je urážlivé, že nás nutí podřít se hinduistickému tabu konzumace hovězího. Nutí nás, abychom se stali hinduisty,“ uvedl Kumár Čandra Mardi, aktivista za práva ádivásů z Džamšédpuru.¹⁵⁸

---

¹⁵⁶ Kmeny ze skupiny Gónd žijí v několika státech střední, severní a východní Indie, především v Madhjadpradéši, Tělangáně, západní Maháráštre, Čhattisgarhu, Uttarpradéši, Ándhrapradéši, Biháru a západní Urise. Mluví drávidským jazykem góndštinou, který má blízko telugštině. Dnes se také běžně dorozumívají indoárijskými jazyky severní Indie. Jejich společnost byla výrazně ovlivněna zvyky Rádžpútů a mughalských zámindárů.

Více o tomto etniku viz např. MEHTA, Behram H. *Gonds of the Central Indian Highlands: A Study of the Dynamics of Gond Society: Volume One*. New Delhi: Concept, 1984.

¹⁵⁷ FÜRER-HAIMENDORF, Christoph von. *Tribes of India: The Struggle for Survival*. Berkeley: University of California Press, 1982, s. 171–172.

¹⁵⁸ SHOAI, Danial. „They Are Forcing Us to Become Hindu:“ How Beef Is Being Used to Target Adivasis in Jharkhand. In: *Scroll.in* [online]. July 9, 2017 [cit. 2017-10-23]. Dostupné z: <https://scroll.in/article/842948/they-are-forcing-us-to-become-hindu-how-beef-is-being-used-to-target-adivasis-in-jharkhand>.

4.2 BJP a politika vůči menšinám

Na druhou stranu se BJP snaží profilovat jako celoidická strana, jež zastupuje zájmy všech obyvatel země. Chce programově obsáhnout co nejširší spektrum indické společnosti a převzít roli svého největšího rivala, Indického národního kongresu. Politika, zaměřená proti menšinám, pro ni nebyla výhodná. Nejen, že odpuzovala stávající početné hlasy muslimů a dalitů, ale také omezovala manévrovací prostor do budoucna, což při vzrůstající míře emancipace nízkých kast coby potenciálních voličů nebylo žádoucí. Zatímco do poloviny devadesátých let se strana snažila v rámci své protimuslimské propagandy vnuknout svým voličům stereotypy ohledně muslimů jako jedinou pravdu, v roce 1994 nastal zásadní obrat. Začala od svých komunalistických tendencí upouštět a xenofobní názory na muslimy marginalizovat.

Liberální tvář svým voličům prezentovala například v roce 1995, kdy Lál Krišna Ádvání (* 1927) slíbil, že jeho strana udělá, co bude v jejich silách, aby podpořila integraci muslimů do indického národa. Oznámil program tří T – *tālīm* (vzdělání), *tanzīm* (organizace), *tijārat* (zaměstnání) – slogan pro zlepšení životní situace muslimského obyvatelstva. Jednalo se o velmi symbolické vyjádření, adresované nejnižším vrstvám. V návaznosti na to vystoupili muslimští členové BJP Árif Bég (1935–2016) a Sikander Bacht (1918–2004) s prohlášením, že nechají přeložit Korán do sanskrtu, aby vytvořili „most k muslimským masám“.¹⁵⁹ Případné politické důsledky nepřicházely v úvahu. Překlad Koránu do sanskrtu by měl pouze symbolický dopad, jelikož jeho varianty již existovaly v mnoha indických jazycích.

BJP ve svých agitacích zacílila i na dalitskou komunitu, čítající přibližně 16 % z celkové populace.¹⁶⁰ Vyzdvihovala odkaz dr. Ambédkara (1891–1956), čelného kritika ortodoxního hinduismu. Odsuzoval Manuvu učebnici dharmy, která obhajovala kastovní systém. Někteří členové BJP upozorňovali, jak správně text Ambédkar vykládá. Vysvětlovali, že v moderní Indii není místa pro nedotýkatelnost a celá společnost musí projít proměnou dle jeho odkazu.¹⁶¹ Oceňovali myšlenky dalších dalitských lídrů jako byl Džagdžívan Rám (1908–1986), Kanší

---

¹⁵⁹ HANSEN, s. 224–226.

¹⁶⁰ Census 2011: Primary Census Abstract. In: *Census of India* [online]. Ministry of Home Affairs, Government of India, 2011 [cit. 2017-12-13]. Dostupné z: http://www.censusindia.gov.in/2011census/hlo/pca/pca_pdf/PCA-CRC-0000.pdf

¹⁶¹ HANSEN, s. 227.

Rám (1934–2006) nebo Kóččéríl Ráman Nárájan (1920–2005). V neposlední řadě se zaměřili na publikování a distribuci literatury o životě a problémech nejnižších kast.¹⁶²

Svého drtivého úspěchu ve volbách roku 2014 dosáhla BJP právě zároveň díky voličům z minoritních skupin indické společnosti. Studie instituce *Centre for the Study of Developing Societies* (CSDS)¹⁶³ poukazuje, že oproti volbám v roce 2009, předalo lotosu svůj hlas až dvakrát víc muslimů. Podobný nárůst volebních preferencí zaznamenala BJP i u ostatních menšin, včetně dalitů a kmenového obyvatelstva.

Chování BJP lze popsat jako pragmatické a vzhledem k rozporu jejího liberálního a radikálního křídla také jako lehce schizofrenní. Strana na jednu stranu hlásá jednotu celé země, na druhou ze své společnosti určité skupiny obyvatel jednoznačně vylučuje. Samotný premiér Módí se vyjadřuje k jednotlivým komunalistickým incidentům velmi obezřetně.

4.3 Násilí a BJP

Davové násilí do určité míry ovlivňuje politika a vliv BJP. Podle analýzy¹⁶⁴ vypracované organizací *Observer Research Foundation* nepokojů mezi lety 2011 do dubna 2014 postupně ubývalo, zatímco po výhře BJP až do dnešních dní vykazuje početně rostoucí tendenci.

Impulsem pro roznícení konfliktů jsou například volby. V březnu 2017 BJP drtivě vyhrála v Uttarpradéši volby do zákonodárního shromáždění. Vládnoucí strany se absolutně propadly. V tomto indickém nejlidnatějším státě žije celá šestina populace celé země. Stát se svou zásadností pro výsledky voleb se podobá americké Kalifornii. Pro pravicové nacionalisty se jedná o obrovský úspěch a jakési pololetní vysvědčení ústřední vládě, která měla za sebou polovinu svého pětiletého mandátu. Do čela státu se postavil Áditjanáth (* 1972), který se je pověstný svými protimuslimskými názory. Založil extrémistickou militantní organizaci mládeže zvanou Hindú Juvá Váhiní (*Hindū Yuvā Vāhinī*). Její oddíly podněcují nenávist vůči indickým muslimům a vybízejí ke komunalistickému násilí. Jako záminky slouží Romeo

---

¹⁶² Left Out of Narendra Modi's 'Inclusive' Politics: Dalits in Gujarat. In: *First Post* [online]. October 21, 2013 [cit. 2017-12-13]. Dostupné z: <http://www.firstpost.com/politics/left-out-in-narendra-modis-inclusive-politics-dalits-in-gujarat-1184031.html>.

¹⁶³ KUMAR, Sanjay. Interpreting the Electoral Verdict of 2014 Lok Sabha Elections in India: A Significant Shift in the Nature of Electoral Politics. In: *Panjab University Research Journal (Arts)* 44, č. 1, 2017, s. 25–44.

¹⁶⁴ SUBRAMANYA, Rupa. Has India become “Lynchistan”? In: *Observer Research Foundation* [online]. July 1, 2017 [cit. 2017-11-23]. Dostupné z: <http://www.orfonline.org/expert-speaks/has-india-become-lynchistan/>.

Džihád¹⁶⁵ či zabíjení krav. Samotní muslimové se podle místních kleriků ve státě vedeném Áditjanáthem necítí v bezpečí.¹⁶⁶

Po vyhraných volbách v Uttarpradéši výrazně přibýlo nepokojů spojených s ochranou krav. Iniciativa IndiaSpend vypracovala detailní databázi¹⁶⁷ útoků, které proběhly anglicky psanými novinami od roku 2010 do současnosti (duben 2018), a průběžně ji aktualizuje. Data dosvědčují, že více než 97 % všech zaznamenaných napadení (81 z 83) proběhlo poté, co Naréndra Módí obsadil v květnu 2014 premiérské křeslo. Většina útoků se odehrála ve státech, v kterých jeho strana vládla. Obrovský nárůst násilí nastal právě v dubnu 2017. Zatímco v první třetině roku 2017 není zaznamenán jediný útok, v dubnu vypovídají periodika hned o osmi.¹⁶⁸ Od té doby docházelo k pravidelným napadením téměř každý týden až do podzimu, kdy se situace mírně uklidnila.

Sama agentura IndiaSpend uvádí, že 86 % všech zabitých představují muslimové. Agresoři se často přímo hlásí k hinduistické organizaci jako je VHP, Badžrang Dal nebo místní „Shromáždění ochránců krav“ (*Gau Rakṣak Samiti*). Více než polovina všech útoků se přitom zakládá na pomluvách či polopravdách. Obvinění z domnělého jezení hovězího či z převážení krav na jatka se po incidentu vyvrátí.¹⁶⁹

Premiér Módí se k vigilantskému násilí stavěl dlouho se značnou obezřetností. K jednotlivým případům se vyjadřoval po dlouhé době neutrálně či dokonce vůbec. Podle některých kritiků si

---

¹⁶⁵ Jedná se o moderní fenomén, v angličtině také nazývaný *Love Jihad*, kdy se muslim ožení s nemuslimkou, která konvertuje k manželově víře. Přírůst muslimského obyvatelstva v Indii a smíšená manželství jsou trnem v oku hinduistických nacionalistů. Podle jejich názoru se jedná o promyšlenou strategii, jak se dostat k hinduistickým ženám a penězům. V neposlední řadě jde podle nich o způsob, jak obrátit na svou víru co nejvíce lidí. Nacionalisté pořádají „*anti-romeo campaign*.“ V Měrutu v dubnu 2017 vpadli členové Juvá Váhiní do bytu mladého smíšeného páru, veřejně je vlekli ulicemi na policejní stanici a požadovali, aby se jejich zločinem zabývala policie.

RAIL, Sandeep. Hindu Yuva Vahini Men Barge into House, Drag Couple out Alleging 'Love Jihad'. In: *The Times of India* [online]. April 13, 2017 [cit. 2017-11-16]. Dostupné z: <https://timesofindia.indiatimes.com/city/meerut/vahini-men-barge-into-house-drag-couple-out-alleging-love-jihad/articleshow/58153147.cms>.

¹⁶⁶ BHATIAL, Ishita. With 'Anti-Muslim' Adityanath as UP CM, Muslims Will Stay 'Insecure': UP clerics. In: *The Times of India* [online]. March 19, 2017 [cit. 2017-11-16]. Dostupné z: <https://timesofindia.indiatimes.com/city/meerut/with-anti-muslim-adityanath-as-up-cm-muslims-will-stay-insecure-up-clerics/articleshow/57718354.cms>.

¹⁶⁷ IndiaSpend's Database On Cow-Related Violence In India: Report Abuse. In: *IndiaSpend* [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: https://docs.google.com/spreadsheets/d/13REUhd4fW6olOy_SjobWQRA1qQg3VY1pp87XMRJwJW4/pubhtml.

¹⁶⁸ SALDANHA, Alison. Almost One Cow-related Attack Every Week in 2017 thus Far. In: *Hindustan Times* [online]. August 19, 2017 [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: <http://www.hindustantimes.com/india-news/almost-one-cow-related-attack-every-week-in-2017-thus-far/story-ZtdQuV7GBGFBj7yUcWga5O.html>.

¹⁶⁹ ABRAHAM, Delna a Ojaswi RAO. 86 % Dead In Cow-Related Violence Since 2010 Are Muslim, 97 % Attacks After 2014. In: *IndiaSpend* [online]. June 28, 2017 [cit. 2017-11-15]. Dostupné z: <http://www.indiaspend.com/cover-story/86-dead-in-cow-related-violence-since-2010-are-muslim-97-attacks-after-2014-2014>.

chtěl tímto chováním udržet hlasy hinduistických nacionalistů.¹⁷⁰ Poprvé vyslovil svůj názor v srpnu 2016 během svého projevu v Townhall v Novém Dillí v rámci *MyGov* (*Merī sarkār*). Reagoval na zlynčování čtyř dalitů v Gudžarátu. Kritizoval protizákonné chování „górakšáků“, jejichž řady poskytují útočiště podvratným živlům společnosti. „Górakšáci mě velice rozčilují. Uctívač krav (*gobhakt*) je někdo zcela jiný. Ochránce krav (*gosevak*) je také někdo jiný. Mnozí v noci páchají zločiny a přes den na sebe vezmou roucha ochránců krav (*gorakṣak*).“... „70–80 % z nich je zapojeno v protispolečenských činnostech a snaží se skrýt své hříchy předstíráním, že jsou górakšáci. Kdyby byli skuteční ochránci, měli by si být vědomi, že většina krav umírá kvůli plastům, nikoli jatům. Měli by zamezit, aby krávy jedly plasty.“¹⁷¹

Obr. č. 9: Bez komentáře. Foto autorka, Madurai 2016.

¹⁷⁰ India Hindus: Modi Urges Action Against Cow Vigilantes. In: *BBS News* [online]. August 7, 2016 [cit. 2017-11-23]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-37000604>.

¹⁷¹ Módi né kijá górakṣakón ká apamán, hindú mahásabhá ká bayán: Hindi Khabar 7 August 2016. In: *Youtube.com* [online]. Hindi Khabar, August 8, 2016 [cit. 2017-11-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=2BYpjTERu6U>.

4.4 Krávy a jejich cena

4.4.1 Mléčný průmysl

Velká část Indů si bez produktů krávy (*pañcagavya*) neumí svůj život představit. Když už nepoužívá kravince jako topivo, jistě přijde každý den do kontaktu s ghí nebo s jiným derivátem mléka. Po celé zemi se na nás z nasvícených reklamních plakátů usmívají krásní mladí Indové a Indky světlé pleti, v rukou pozdvihají sklenici mléka a kolem rtů od něj mají typické „fousky“. Vyzývají nás, abychom svůj denní příděl kravského mléka rozhodně nezanedbávali. Mléko by měl pít každý, kdo si chce zachovat pevné zdraví. Jeho blahodárný vliv oslavuje i ájurvéda.¹⁷² Krávy jsou na fotografiích z reklamních stožárů dobře živené s vemeny naplněnými k prasknutí. Nemohou se dočkat, až nám své „mléko plné lásky“ poskytnou.¹⁷³ V moderních ájurvédských učebnicích se dozvídáme, že přestože běžně dostupné pasterované mléko nemá již všechna pozitiva, pořád je to lepší než se jeho konzumace zcela vzdát.¹⁷⁴

Indie je přelidněná. Počet tamních obyvatel již přeskočil příčku 1,3 miliardy. Přestože se stále jedná o zemi vesnic, mnoho lidí žije v přeplněných městech. Všichni pokrýt spotřebu mléčných produktů chovem vlastní krávy nemohou. Výroba a zpracování mléčných produktů prošla radikálními změnami, malé rodinné farmy nahradily velkochovy. Na špatné podmínky hospodářských zvířat upozorňují západní média čím dál častěji,¹⁷⁵ podobné hlasy se začínají objevovat i v zemi, o které se říká, že jsou v ní krávy posvátné. Indická pobočka mezinárodní organizace PETA (*People for the Ethical Treatment of Animals*) se snaží o stavu a podmínkách zvířat informovat veřejnost. Aktivisté pořizují na farmách videa¹⁷⁶ a publikují je na internetu.

---

¹⁷² Cow Milk Benefits According To Ayurveda. *Easy Ayurveda* [online]. June 26, 2011 [cit. 2017-11-06]. Dostupné z: <https://easyayurveda.com/2011/06/23/cow-milk-benefits-according-to-ayurveda/>

¹⁷³ *Pride of Cows: Milk Full of Love* [online]. [cit. 2017-11-06]. Dostupné z: <http://www.prideofcows.com/our-farm/>.

¹⁷⁴ Např. LAD, Vasant. *The Complete Book of Ayurvedic Home Remedies: A Comprehensive Guide to the Ancient Healing of India*. Piatkus: London, 1999, s. 102.

¹⁷⁵ Např. KRISTOF, Nicholas. Animal Cruelty or the Price of Dinner? In: *The New York Times* [online]. April 16, 2016 [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2016/04/17/opinion/sunday/animal-cruelty-or-the-price-of-dinner.html>.

¹⁷⁶ OFFICIALPETAINDIA. Horrors in India's Dairy Industry. In: *Youtube* [online]. December 8, 2010 [cit. 2017-11-06]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=CE9DlnqZxkU&feature=share>.

Na svých webových stránkách uveřejnili souhrnnou zprávu¹⁷⁷ indického mléčného průmyslu. Poukazují na alarmující podmínky zvířat a kruté chování zaměstnanců velkochovů.¹⁷⁸

Dochází k narušení pevného láskyplného pouta, často popisovaného v indické literatuře, vztahu krávy a telete (*vātsalya*). Kravské mléko přirozeně určené pro tele využívají lidé pro sebe. Tele nemá v koloběhu mléčných farem místo. V převážné většině případů ho matce odeberou ihned po porodu, aby se zabránilo vytvoření silnější citové vazby. Netřeba zdůrazňovat, jak hluboce matka ztrátou mláďete trpí, podrobně o tom vypovídá staroindická literatura. Žalostné bučení krav toužících po svých telatech je stejně naléhavé v Bhágavatapuráně jako na indické mléčné farmě 21. století. Telata však nečeká podobný osud, jako tomu je v oblíbených indických příbězích. Mladí býci zůstávají uvázaní opodál a v mnoha případech umírají bez povšimnutí z důvodu zanedbání základní péče. Pracovník zvaný háthgárválá posbírá jednou až dvakrát týdně mrtvá těla a vezme je na dévnagar, kde jsou stažena z kůže. Jiní býci jsou prodáni na maso, pro práci do zemědělství nebo se toulají ulicemi. Jalovice přežívají na minimálním množství mateřského mléka, a pokud se dožijí dospělosti, jsou využity jako jejich matky.¹⁷⁹

Krávy představují především zdroj mléka, masa a kůže. Mléčný průmysl se od evropského v mnohém neliší. Podobně jako v Evropě dojí v Indii krávy přístroje. Často z nich odebírají více mléka, než je přirozené, a sání suchých vemen způsobuje kravám obrovské bolesti. Aby produkovaly co největší množství mléka, podávají jim zaměstnanci farem velké dávky hormonů, jako je například oxytocin, jejichž užívání je nelegální. Nadměrný tlak a bolest ve vemenech přináší pro výnosnost podnikání další výhodu: krávy jsou k dojení povolnější. Kráve přestane přirozeně téct mléko po pěti až šesti měsících, ale díky oxytocinu se tato doba prodlouží o další tři nebo čtyři měsíce. Jakmile „vyschne“, následuje umělé oplodnění. Krávy jsou opakovaně inseminovány, aby přivedly na svět co nejvíce telat. Za účelem vyšší produktivity je kráva oplodněna již po třech měsících po porodu. Kvůli tomuto „vylepšení“ může být dojena i za stavu březosti. Kráva tedy přibližně po šest sedm měsíců zároveň dojí mléko a současně vyživuje tele ve svém břiše. Tvorba mléka je větší, než může tělo zvířete dlouhodobě unést. V běžném stavu by kráva byla schopná produkce mléka až deset let. Kvůli

---

¹⁷⁷ Inside the Indian Dairy Industry: A Report on the Abuse of Cows and Buffaloes Exploited for Milk. In: *PETA India* [online]. [cit. 2017-10-25], s. 1-20. Dostupné z: http://www.mediapeta.com/petaindia/PDF/PTA_DairyReport_021508.pdf.

¹⁷⁸ Se zvířaty je nakládáno velice krutě, nedostává se jim dostačujícího množství jídla a pití. Většina zákroků (včetně řezání rohů, cejchování či různých druhů operací) je jim prováděno bez umrtvení za plného vědomí.

¹⁷⁹ NARAIN, Anusha. What's Behind That Glass of Milk? In: *The Hindu* [online]. May 4, 2013 [cit. 2017-11-03]. Dostupné z: <http://www.thehindu.com/features/magazine/whats-behind-that-glass-of-milk/article4675921.ece>.

enormní zátěži organismu se mléko vytrácí většinou již po třech letech. Zvířata často trpí nemocemi a kolabují na ketózu. Za přirozených podmínek by se krávy mohly dožít 18 let, v mléčném průmyslu jsou z důvodu vyčerpání organismu a následné neefektivity odepsány již po šesti nebo sedmi letech. Buď končí na jatkách, nebo jsou ponechány svému osudu. V ulicích po celé zemi se toulá velké množství „nevyužitelných“ krav a živí se odpadky.¹⁸⁰

Obrázek č. 10: V ulicích po celé Indii se potuluje nesčetné množství krav. Jejich potravu mnohdy představují pouze odpadky. Foto autorka, Ooty 2016.

Cesta krav na jatka je delší než dříve. Díky intenzivnímu tlaku BJP není ve všech státech legální dobytek zabíjet. Rozhodně to však neznamená, že by všechna zvířata čekala lepší budoucnost v nově budovaných góšálách. Zvířata putují na jatka oklikou. Krávy jsou převáženy ze států, kde jejich zabití není povoleno, do takových, kde k tomuto kroku ještě nepřistoupili. Musí tak paradoxně zažívat ještě více strádání. Absolvují dlouhou cestu bez potravy či vody trvající i několik dní. Mnoho z nich není schopno pohybu a kolabuje. Pohaněči jsou vynalézaví a uchylují se k všemožným praktikám, jakými zvířata donutí pokračovat v cestě. Běžné je

---

¹⁸⁰ Inside the Indian Dairy Industry: A Report on the Abuse of Cows and Buffaloes Exploited for Milk. In: *PETA India* [online]. [cit. 2017-10-25], s. 1–20. Dostupné z: http://www.mediapeta.com/petaindia/PDF/PTA_DairyReport_021508.pdf.

například sypaní rozdrceného chilli do očí či vtírání tabáku do nožem naříznuté kůže. Přibližně polovina zvířat náročný transport nepřežije a umírá dřív, než se na jatka vůbec dostane.¹⁸¹

Zakázané chemické látky, podávané kravám kvůli zvýšení efektivity dojení, neškodí pouze jim. Přecházejí do mléka i masa a následně do lidského organismu. Ředitel *Health Services* spadající pod *Ministry of Health and Family Welfare* doktor Džagadíš Prasád otevřeně kritizuje současnou situaci. Vysvětluje veřejnosti, že injekce s oxytocinem, které pracovníci mléčných farem kravám nelegálně aplikují, mají nežádoucí dopad na zvířata i na člověka. „Navzdory zákazu se (oxytocin) používá v mlékárenském průmyslu bez lékařského předpisu od registrovaného lékaře. Chceme tuto praxi omezit.“¹⁸²

Hormony nepředstavují jediné špatné látky, které do živočišných produktů přecházejí. V kravínech panují nevyhovující hygienické podmínky. Trus se málokdy odklízí, a použité nádoby s chemikáliemi se volně povalují po farmách. Mrtvá telata jsou běžně ponechána několik dní bez povšimnutí. Mnoho zvířat trpí nemocemi. Do masa a mléka přecházejí viry a bakterie. V indickém tisku se objevují zprávy o škodlivosti takových produktů. Například průzkum *National Survey on Milk Adulteration* z roku 2012 odhalil, že většina indického kravského mléka ve městech je kontaminovaná a obsahuje různé druhy nežádoucích příměsí od škrobu, přes detergenty, bělicí činidla po hnojiva.¹⁸³ V samotné Indii přibývá hlasů, upozorňujících na skutečnost, že blahodárnost mléka je minimálně sporná.¹⁸⁴

4.4.2 Kůže a maso

Zpracování kůže souvisí s mléčným průmyslem více, než se může na první pohled zdát – je jeho přirozeným pokračováním. Hinduistickou majoritu podněcovanou nacionalistickou BJP pobuřuje pouze tento konečný článek. Nijak zvlášť se neohrazuje vůči špatnému zacházení se zvířaty během celého koloběhu mléčného průmyslu, který nevyhnutelně vede i k jejich úmrtí.

---

¹⁸¹ Inside the Indian Dairy Industry: A Report on the Abuse of Cows and Buffaloes Exploited for Milk. In: *PETA India* [online]. [cit. 2017-10-25], s. 1–20. Dostupné z: http://www.mediapeta.com/petaindia/PDF/PTA_DairyReport_021508.pdf.

¹⁸² SHARMA, Neetu Chandra. Banned Hormonal Drug for Cattle that Boosts Milk Production Is Still Being Smuggled into India. In: *Daily Mail* [online]. June 17, 2016 [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/indiahome/indianews/article-3647303/Banned-hormonal-drug-cattle-boosts-milk-production-smuggled-India.html>.

¹⁸³ DATTA, Damayanti. India's Toxic Milk and Plastic Cows. In: *India Today* [online]. February 3, 2014 [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://indiatoday.intoday.in/story/india-toxic-milk-and-plastic-cows/1/341455.html>.

¹⁸⁴ BENGANI, Sneha. Should You, Shouldn't You: How Safe Is It to Drink Cow's Milk? In: *Hindustan Times* [online]. May 1, 2017 [cit. 2017-11-03]. Dostupné z: <http://www.hindustantimes.com/health-and-fitness/should-you-shouldn-t-you-how-safe-is-it-to-drink-cow-s-milk/story-kxP5zKZQYCFkVvoMqRVHAM.html>.

Na jatkách nekončí jen odpadní produkty mléčného průmyslu. Na kůži a maso se prodávají i tažní volové a buvoli, používání převážně v zemědělství. Jakmile zvíře přestane být dostatečně efektivní a nevyplácí se, majitelé se ho zbaví. Většina farmářů by zvíře sama nezabila. Buď mu nedají k dispozici dostatek potravy a ono pojde hlady, nebo ho prodají překupníkovi, který zajistí jeho dopravu na jatka. Farmáři odmítají za smrt zvířete přijmout etickou zodpovědnost. Indický kožedělný průmysl nabyl obrovských rozměrů. Indie je druhým největším světovým exportérem kůže a kožených výrobků. Jen necelou polovinu svých kožených produktů vyváží. To nutně znamená, že na domácím trhu nalézá plno zákazníků. Přesto jsou skupiny společnosti, tradičně se zabývající zabíjením zvířat a zpracováním kůže, velmi kritizovány.

Obr. č. 11: Na indickém trhu s koženými výrobky naleznou uplatnění jak drobní lokální výrobci, tak nadnárodní společnosti. Foto autorka, Coonoor 2016.

Kožedělný průmysl představuje důležitou součást indické ekonomiky. Politika BJP ho znatelně ovlivňuje. Po květnovém zákazu zabíjení krav poklesl v červnu 2017 vývoz indický kožených bot o 13 %.¹⁸⁵ Mnozí nadnárodní odběratelé své objednávky raději stornovali a obrátili se na asijské konkurenty. Některé indické firmy jsou nuceny kůži dovážet z ciziny nebo od jejího

---

¹⁸⁵ BHADRAWAJ, Mayank a Manoj KUMAR. India's Crackdown on Muslim-run Leather Units Dents Exports, Hits Jobs. In: *Reuters* [online]. October 3, 2017 [cit. 2017-10-31]. Dostupné z: <https://uk.reuters.com/article/uk-india-leather-exports/indias-crackdown-on-muslim-run-leather-units-dents-exports-hits-jobs-idUKKCN1C8108>.

užívání upustit úplně. Téměř třetina ze zhruba tří milionů pracovníků, žijících se málo placenou prací v tomto odvětví, přišla o zaměstnání.¹⁸⁶ Ztráta práce má na život nejchudších obyvatel zásadní dopad a pro mnohé je otázkou přežití.

4.5 Černý trh

4.5.1 Krádeže

Zpříšňování zákonů omezujících zabíjení krav nahrává nezákonným praktikám. Přibývá krádeží dobytka, pašeráctví a nelegálních jatek. Při životě je udržuje dobrá organizovanost a velká míra korupce. Po celé Indii operují dobře organizované gangy, které kradou či odchyťávají dobytek a prodávají ho na jatka. Jejich terčem se stávají zvířata, která dřívější majitelé kvůli neekonomičnosti opustili. Kradou také volně se pohybující krávy, jež lidé stále dojí, ale nechávají je, aby si potravu opatřily samy. Pro lupiče jsou potulující se zvířata snadnou obětí. Za vysokou cenu je pak prodávají na maso a kůži. S uplatňováním limitující legislativy krádeží přibývá.¹⁸⁷ V říjnu roku 2016 obletělo celý svět video z bezpečnostní kamery v Gudžarátu. Zachycuje zloděje při krádeži krávy a její odvoz osobním automobilem.¹⁸⁸

Zvířata často končí na nelegálních jatkách, kterých v Indii zvláště se zaváděním regulací početně narůstá. Celkový počet se ale odhaduje velmi těžko. Například Ándhrapraděš se v roce 2013 vyjádřil, že se na jeho území provozuje odhadem 3 100 nelegálních jatek, přičemž legálních je nahlášeno pouze 6.¹⁸⁹

Zloději se mnohdy nedočkají soudu, dav vezme spravedlnost do svých rukou. Například v západoindickém Ásámu v dubnu roku 2017 ubili zfanatizovaní hinduisté k smrti dva

---

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Value Of Property Stolen & Recovered And Percentage Recovery (By Nature of Property) During 2013. In: *National Crime Records Bureau* [online]. Ministry of Home Affairs [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <http://ncrb.nic.in/StatPublications/CII/CII2013/CII13-TABLES/Table%208.4.pdf>.

Value of Property Stolen & Recovered and Percentage Recovery (By Nature of Property) During 2014. In: *National Crime Records Bureau* [online]. Ministry of Home Affairs [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <http://ncrb.nic.in/StatPublications/CII/CII2014/Table%208.4.pdf>.

Value of Property Stolen & Recovered and Percentage Recovery (By Nature of Property) During 2015. In: *National Crime Records Bureau* [online]. Ministry of Home Affairs [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <http://ncrb.nic.in/StatPublications/CII/CII2015/FILES/Table%208.4.pdf>.

¹⁸⁸ CCTV Shows Cattle Thieves Shoving a Calf in a Car and Running away. In: *Daily Mail* [online]. October 13, 2016, [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/embed/video/1339384.html>.

¹⁸⁹ HARRIS, Gardiner. For New Breed of Rustlers, Nothing Is Sacred. In: *The New York Times* [online]. May 26, 2013, [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2013/05/27/world/asia/cow-thefts-on-the-rise-in-india.html>.

muslimy, podezřelé z pokusu ukrást krávu a prodat ji na jatka.¹⁹⁰ Podobné incidenty nejsou výjimkou a po roce 2014 se jejich počet stále zvyšuje.

4.5.2 Pašeráctví

Prodejci neváhají za ziskem z lepšího obchodu cestovat se zvířaty obrovské vzdálenosti. Převládá je v rámci Indie, ale i za její hranice – do Bangladéše. Je to otázka nabídky a poptávky. Zatímco v Indii většina obyvatel hovězí nekonzumuje a legislativní opatření se stále zpřísňují, ve většinově muslimském Bangladéši mají dobytka nedostatek a po hovězím je velká shánka. Odhaduje se, že až polovina hovězího masa v Bangladéši pochází od západního souseda.¹⁹¹

Hraniční linie obou států se táhne po 4 tisíce km. Pašeráci sváží dobytek z celé Indie různými způsoby. Z Ásámu se do Bangladéše dostává převážně po řece Brahmaputře. Hlavní cesta však vede přes Západní Bengálsko. Do těchto oblastí ho přes Uttarpradéš dopravují z celé severní Indie – z Gudžarátu, Rádžasthánu, Harijány, Paňdžábu nebo Madhjadpradéše. Bengálskou cestu volí i překupníci z bližších regionů Biháru a Džhárkhandu.¹⁹²

V Západním Bengálsku v okrese Muršidábád, více než 200 km severně od Kalkaty, velkou část hranice mnohdy nikdo nestřeží. Láká obchodníky s drogami, zbraněmi, výbušninami i lidmi. Ze všeho nejlukrativnější je však pašování krav. Matematika je neúprosná. Sešlá kráva podle zdravotního stavu vynese v Indii průměrně od 500 do 3 tisíc rupií. Její cena varíruje v závislosti na blízkosti hraniční linie. Zatímco ve vzdálené Harijáně ji překupník koupí za 500 rupií, v Bengálsku může totožné zvíře prodat za celých 5 tisíc. Jakmile ovšem překročí hranice Bangladéše, vzroste její hodnota na 20 až 40 tisíc rupií.¹⁹³ Motivace pašeráků je obrovská.

Proti černému trhu a špatnému zacházení se zvířaty bojuje Manéka Gándhiová (* 1956).¹⁹⁴ Snaží se o pašeráctví informovat veřejnost. Vysvětluje, že jsou zvířata převážena v přeplněných

---

¹⁹⁰ Indian Mob Beats Two Muslims to Death over Suspected Cow Theft. In: *The Guardian* [online]. May 1, 2017 [cit. 2017-11-06]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2017/may/01/indian-mob-beats-two-muslims-to-death-over-suspected-cow-theft>.

¹⁹¹ BUNCOMBE, Andrew. Nothing's sacred: the illegal trade in India's holy cows. In: *Independent* [online]. June 1, 2012 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/environment/nature/nothings-sacred-the-illegal-trade-in-indias-holy-cows-7808483.html>.

¹⁹² MARTINS, Reena. A Dark Trade. In: *The New Indian Express* [online]. July 22, 2017 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://www.newindianexpress.com/magazine/2017/jul/22/a-dark-trade-1631340--1.html>.

¹⁹³ BHATTACHARJEE, Joyeeta. India-Bangladesh Border Management: The Challenge of Cattle Smuggling. In: *Meghalaya Times* [online]. November 13, 2015 [cit. 2017-11-02]. Dostupné z: <http://www.meghalayatimes.info/index.php/writer-s-column/20960-india-bangladesh-border-management-the-challenge-of-cattle-smuggling>.

¹⁹⁴ Manéka Gándhiová je od roku 1989 střídavě členkou Parlamentu, obsadila hlavní funkci několika ministerstev a od května 2014 zastává pod vládou BJP křeslo ministryně Žen a rozvoje dětí (Minister of Women and Child Development). Je aktivistkou a bojovnicí za práva zvířat.

kamionech a vlcích. Velká část z nich cestu nepřežije. Hladký průběh obchodování umožňuje obrovská korupce. Ilegální organizace *Howrah Cattle Association* falšuje povolení, v kterém prohlašuje za důvod přepravy dobytka hospodářské účely. Úplatek dostane vládní veterinář i přednosta stanice. Za značnou sumu označí sešlý dobytek za zdravá zvířata, cestující kvůli mléčnému průmyslu.¹⁹⁵ Pašeráci vyloží svůj náklad ještě před hranicemi a přeženou ho do Bangladéše. Tam jej prodají na dobytčím trhu, známém pod jménem *khattals*, kde je o ně velký zájem.

Celé obchodování si každoročně vyžádá mnoho lidských životů. Podle zprávy¹⁹⁶ *Human Rights Watch* (HRW) se indická pohraniční stráž *Border Security Force* (BSF) dopouští pravidelně obrovského násilí. Ročně na hranicích beztestně zabije desítky lidí včetně civilistů, kteří nemají s pašováním co dočinění. Oběti jsou ve vyšetřovaných případech ozbrojené málo či vůbec, a BSF proti nim používá střelné zbraně nepřiměřenou silou. V řadě případů lidé umírají na následky mučení a tvrdých výslechů nebo se dokáže, že jsou zastřeleni zezadu. Nemálo obětí stihne takový osud jen proto, že se příliš přiblížili k hranicím. Jednotky BSF pravidelně terorizují vesnice poblíž hranic a nezaleknou se použít násilí ani na dětech. Pašeráctví je v chudých pohraničních oblastech přitom často jediným možným zdrojem obživy. Jsou to právě vesničané, kteří čelí největšímu riziku a často na to i doplácí. Od pašeráků dostanou za převedení krav přes hranice jen minimum peněz.

Skutečný počet pašovaných zvířat je velmi těžké zjistit a odhady se značně různí. Některé zdroje se kloní až k 70 tisícům zvířat denně.¹⁹⁷ Podle místních úřadů došlo v roce 2016 díky pohraničním hlídkám k obrovskému útlumu pašování dobytka až o 75 %. Roční obrat černého obchodu se propadl z 90 miliard rupií na pouhých 16 miliard. Například v oblasti Angrail, ležící přibližně 100 km severovýchodně od Kalkaty, propašovali v roce 2016 přes řeku Ičchámátí 5000 krav denně. O rok později se na druhou stranu hranice dostalo jen 500 zvířat denně.¹⁹⁸

---

¹⁹⁵ POPHAM, Peter. How India's Sacred Cows Are Beaten, Abused and Poisoned to Make Leather for High Street Shops. In: *Independent* [online]. February 14, 2000 [cit. 2017-10-31]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/how-indias-sacred-cows-are-beaten-abused-and-poisoned-to-make-leather-for-high-street-shops-724696.html>.

¹⁹⁶ "Trigger Happy" Excessive Use of Force by Indian Troops at the Bangladesh Border. In: *Human Rights Watch* [online]. December 9, 2010 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2010/12/09/trigger-happy/excessive-use-force-indian-troops-bangladesh-border#page>.

¹⁹⁷ MONDAL, Dibyendu. Bengal's Cow Smuggling Business is Drying up. In: *Sunday Guardian Live* [online]. June 11, 2017 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://www.sundayguardianlive.com/news/9751-bengal-s-cow-smuggling-business-drying>.

¹⁹⁸ LAW, Abhishek. Drastic fall in illegal cattle trade at Bangladesh border. In: *The Hindu: Business Line* [online]. August 22, 2017 [cit. 2017-11-02]. Dostupné z: <http://www.thehindubusinessline.com/economy/policy/drastic-fall-in-illegal-cattle-trade-at-bangladesh-border/article9827136.ece>.

Výrazně pomohla i podpora Dháky. Bangladéšská strana zasáhla proti černému obchodu zvýšením kontroly hranic a přístupových cest. Využila to jako příležitost podpořit místní farmáře k chovu dobytka, aby země nemusela být na sousedních zdrojích závislá. Proti pašerákům z Indie nyní stojí další silící rival a protivník, lobby živočišné výroby v Bangladéši.

4.6 Situace zvířat a BJP

Nacionalistické organizace „Rodiny sanghu“ se aktivně přičiňují za zavádění regulací zabíjení krav. Jejich velkým cílem je prosazení centrálního zákazu z Dillí, platného pro celou Indii. Je však patrné, že přinejmenším mnohým z nich o špatné zacházení se zvířaty primárně vůbec nejde. Terčem jejich kritiky je samotný akt zabíjení matky krávy na jatkách, nikoli ubohá situace zvířat během celého procesu (včetně předčasné smrti), kterým během svého života prochází.

Mnohdy panují špatné podmínky na samotných góšálách, které BJP slavnostně ve velkém zřizuje jako protest proti muslimským rezníkům. Nacionalisté tato místa označují jako „ráj“ pro zvířata, která by jinak čekala jistá smrt na jatkách. Reálná situace v góšálách ovšem zpochybňuje, jaký zřetel na vysloužilá zvířata vládnoucí strana skutečně bere. Samotní členové BJP zde častokrát péči o zvířata zanedbávají do takové míry, že jsou z toho dokonce veřejně obviněni. Kupříkladu v srpnu roku 2017 proběhl indickým tiskem skandál z útulku pro krávy v Raipuru v Čhattísgarhu provozovaného stranou BJP. Podle výpovědi vesničanů zemřelo ve zmiňované góšále z důvodu nedostatku potravy a vody přes dvě stě krav. Mrtvá těla měli pracovníci útulku spálit. Z incidentu byl obviněn místní vůdce BJP Hariš Varma, který góšálu řídil sedm let. Podobné události jsou poměrně četné. Po provalení skandálu následovalo ještě ve stejném měsíci nahlášení obdobných incidentů v dalších dvou nedalekých góšálách.¹⁹⁹

---

¹⁹⁹ MISHRA, Ritesh. 90 Cows Die in Two More Shelters Run by Arrested BJP leader in Chhattisgarh. In: *Hindustan Times* [online]. August 20, 2017 [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: <http://www.hindustantimes.com/india-news/90-cows-die-in-two-more-shelters-run-by-arrested-bjp-leader-harish-verma-in-chhattisgarh/story-NRoFjdZCVrxOhhXFBQjcl.html>.

Obr. č. 12: Majitelé zvířatům mnohdy neponechávají příliš volnosti. Uvazují je na krátké provazy či je zavírají do malých výběhů – například k oplocenému transformátoru. Foto autorka, Ooty 2016.

Dotace útulkům pro krávy neodpovídají ani zdaleka mediální pozornosti, kterou vláda ohledně této záležitosti vyvíjí. Do góšál doputuje jen malá finanční podpora, která k jejich provozuschopnosti nestačí. V útulcích pak panují špatné podmínky, mnohé z nich se z toho

důvodu zavírají a krávy končí na ulici. Pouze v Madhjapradéši hrozí podobný konec více než 350 tisícům krav. Pro nedostačující finanční dotace je vláda podrobena kritice. Na jednu krávu dostanou zřizovatelé góšály 5 rupií na den. Podle bhópálské organizace *Mā Gāyatrī Gauśālā* zkonsumuje jediné zvíře za pouhý den krmivo o hodnotě 50 až 60 rupií. Celkově přitom na provoz útulků ročně putují značné částky ze státního rozpočtu. Přesto plno krav každý rok umírá z důvodu zanedbání základní péče, kvůli nemocem nebo požívání plastů.²⁰⁰

Obr. č. 12: Indie se snaží přimět své obyvatele k ochraně životního prostředí různými způsoby. Největší iniciativu vyvíjí v národních parcích, přírodních rezervacích a přilehlých oblastech. Jednou z motivací může být ochrana krav. Cedula informuje o tom, jak plastové tašky ubližují kravám, které se živí vyhozenými odpadky a plasty v žaludku jsou často bezprostřední příčinou jejich smrti. Vyzývá, aby lidé kvůli kravám přestali igelitové tašky zcela používat a nahradili je bavlněnými či papírovými. Foto autorka, Wellington 2016.

²⁰⁰ KAKVI, Kashif. In BJP-Ruled Madhya Pradesh, Cows Perish in Govt-Run Shelters. In: *The Quint* [online]. July 21, 2017 [cit. 2017-11-23]. Dostupné z: <https://www.thequint.com/news/india/madhya-pradesh-cows-dying-in-shelters-bjp>.

5 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se pokusila analyzovat vznik a vývoj zvláštního postavení krávy v Indii. Zaměřila jsem se na to, jakým způsobem se symbol krávy v historii proměnil – od domestikovaného zvířete, přes propojení s bráhmanstvím, začlenění do myšlenek obrozeného hinduismu, po ztotožnění s ideologií hindutva. Za dob mughalských vládců znázorňoval postoj ke kravám střet domácí kultury s cizorodým dobyvatelem. Ochrana těchto zvířat byla projevem příslušnosti k „domácí“ tradici. Po čas koloniální éry posílilo špatné zacházení Britů s kravami coby symbolem místní kultury negativní nálady proti koloniální správě. Od druhé poloviny 19. století dokázal požadavek na ochranu krav velmi účinně semknout společnost do formujícího se protibritského hnutí. Během minulého století pomohl zpochybnit legitimitu koloniální nadvlády, jež vyústilo v konečný odchod Britů jako hegemonu z indického subkontinentu. Po roce 1947 zůstal symbol krávy populárním znakem hinduistické identity. Navíc však získal příznak traumatu z rozdělení Indie, s kterým se země ani po generacích nevypořádala. Do dnešních dní slouží kráva jako znak hinduistického nacionalismu k utlačování nepohodlných menšin a svou úlohu sehrává i při mobilizaci společnosti k politickým účelům.

Práce upozorňuje na negativní projevy, ke kterým může při propojení politiky s ideologií dojít. Uvádí na světlo kontroverze, které celá záležitost vzbuzuje, pokládá a částečně i zodpovídá vyvstalé otázky. Zpochybňuje, do jaké míry politika ochrany krav životní podmínky těchto zvířat opravdu zlepšuje. Uvádí do souvislostí otázku, zda jde propagátorům skutečně o blaho zvířat, či sledují svým jednáním odlišné cíle – získání moci, vyhrání voleb, utiskování určitých skupin obyvatel, apod. Vysvětluje celospolečenské důsledky hnutí – rozdělení společnosti, etnické či náboženské násilí, rozmach černého trhu a pašování, atd.

Téma ochrany krav je v současné Indii stále živější a ani zdaleka se nejedná o uzavřenou kapitolu. V nejbližších měsících můžeme očekávat další vývoj. Aktuálnost nabízí plno možných pokračování v rámci této tematiky. Zajímavé by bylo podívat se na to, jakým způsobem dochází k propagování ochrany krav ve městech a jak na vesnicích prostřednictvím zkoumání dostupné literatury, pamfletů a plakátů. Přínosem by bylo také porovnání výskytu ochrany krav v primární literatuře – v sanskrtu či novindických jazycích – především při existenci více variant jednoho textu zkoumat možné tendenční úpravy. V neposlední řadě se nabízí množství příležitostí pro terénní výzkum – například popis konkrétní góšály či organizace pro ochranu krav nebo zkoumání tematiky krav ve vzdělávání či výchově dětí – ať

už jde o nezbytnost mléčných produktů a glorifikace matky krávy mezi dvojzrozcenci či léčivé účinky hovězího masa v kruzích dalitů.

6 Bibliografie

A. Vydané prameny

Atharva-veda-samhitá: 1st half, Books 1 to 7. Translated into English with Critical and Exegetical Commentary by William Dwight Whitney. Cambridge: Harvard University, 1905.

Atharva-veda-samhitá: 2nd half, Books 8 to 19. Translated into English with Critical and Exegetical Commentary by William Dwight Whitney. Cambridge: Harvard University, 1905.

Constitution of India, 1949. [online]. [cit. 2017-10-06]. Dostupné z: <https://india.gov.in>.

Constituent Assembly Debates 1946-1949, dostupné na <https://indiankanoon.org/>.

Constituent Assembly of India: Volume VII: Constituent Assembly Debates On 5 November, 1948.

Constituent Assembly of India: Volume VII: Constituent Assembly Debates On 24 November, 1948.

Constituent Assembly of India: Volume VII: Constituent Assembly Debates On 24 November, 1948.

INDIA. Prevention of Cruelty to Animals (Regulation of Livestock Markets) Rules, 2017. In: *The Gazette of India: Extraordinary*. New Delhi: Ministry of Environment, Forest and Climate Change, 23rd May 2017.

SASTRI, Mahahopadhyaya T. Ganapati, ed. *The Meghasandesa of Kālidāsa: With the Commentary Pradīpa of Dakṣiṇāvartanātha*. Trivandrum: Government Press, 1919.

B. Monografie

AGARWAL, Sanjay. *Daan and Other Giving Traditions in India: The Forgotten Pot of Gold*. New Delhi: AccountAid India, 2010.

ALSDORF, Ludwig. *The History of Vegetarianism and Cow-Veneration in India*. Abingdon: Routledge, 2010.

ARUN, C. Joe. *Constructing Dalit Identity*. Jaipur: Rawat Publications, 2007.

BAPU, Prabhu. *Hindu Mahasabha in Colonial North India, 1915–1930: Constructing Nation and History*. New York: Routledge, 2013.

BASU, Amrita. *Violent Conjunctions in Democratic India*. New York: Cambridge University Press, 2015.

CAO, Deborah. *Animals in China: Law and Society*. New York: Palgrave Macmillan, 2015.

COPLAND, Ian. *India 1885-1947: The Unmaking of an Empire*. Harlow: Longman, 2001.

- DALMIA, Jaidayal. *A Review of Beef in Ancient India*. Gorakhpur: Gita Press, 1971.
- DAS, Shiva Tosh. *Life Style, Indian Tribes: Locational Practice*. Delhi: Gian Publishing House, 1989.
- DASH, Bhagwan a Lalitesh KASHYAP. *Materia Medica of Ayurveda: Based on Ayurveda Saukhyam of Toḍarānanda*. New Delhi: Concept, 2000.
- DEMELLO, Margo. *Animals and Society: An Introduction to Human-Animal Studies*, New York: Columbia University Press, 2012.
- DI DUCA, Marc. *Czech Republic: The Bradt Travel Guide*. Chalfont, St. Peter's. Bucks: Bradt Travel Guides, 2006.
- DHARAMPAL, Gita, Monika KIRLOSKAR-STEINBACH, Rachel DWYER a Jahnvi PHALKEY. *Key Concepts in Modern Indian Studies*. New York: New York University Press, 2015.
- DONIGER, Wendy. *The Hindus: An Alternative History*. London: Penguin Books, 2010.
- DOUGLASS, Carrie B. *Bulls, Bullfighting, and Spanish Identities*. Tucson: University of Arizona Press, 1997.
- DOWIE, Mark. *Conservation Refugees: The Hundred-Year Conflict Between Global Conservation And Native Peoples*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2009.
- DU BELLAY, Joachim a Henri ESTIENNE. *La Défense et Illustration de la Langue Française*. Nouv. éd. rev. et annotée. Paris: Garnier Frères, 1930.
- DUNDAS, Paul. *The Jains*. New York: Routledge, 2002.
- ELCHEROTH, Guy a Stephen REICHER. *Identity, Violence and Power: Mobilising Hatred, Demobilising Dissent*. London, United Kingdom: Palgrave Macmillan, 2017.
- FÜRER-HAIMENDORF, Christoph von. *Tribes of India: The Struggle for Survival*. Berkeley: University of California Press, 1982.
- GANDHI, Mohandas K. *Autobiography: The Story of My Experiments With Truth*. New York: Dover, 1983.
- GANDHI, M. K., KUMARAPPA, Bharatan, ed. *How to Serve the Cow*. Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1954.
- GEER, Alexandra van der. *Animals in Stone: Indian Mammals Sculptured through Time*. Boston: Brill, 2008.
- GUHA, Ranajit. *Dominance Without Hegemony: History and Power in Colonial India*. Cambridge: Harvard University Press, 1997.

- GRAHAM, B. D. *Hindu Nationalism and Indian Politics: The Origins and Development of the Bharatiya Jana Sangh*. Cambridge University Press: Cambridge, 1990.
- HANSEN, Thomas Blom. *The Saffron Wave: Democracy and Hindu Nationalism in Modern India*. Princeton: Princeton University Press, 1999.
- HULTZSCH, E. *Kalidasa's Meghaduta Edited from Manuscripts with the Commentary of Vallabhadeva*. London: The Royal Asiatic Society, 1911.
- CHAKRABARTY, Bidyut. *Indian Politics and Society since Independence: Events, Processes and Ideology*. New York: Routledge, 2008.
- CHATTERJEE, Gautam a Sanjoy CHATTERJEE. *Sacred Hindu Symbols*. New Delhi: Abhinav Publications, 1996.
- KĀLIDĀSA. *Oblak poslem lásky*. Překlad Oldřich Friš. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.
- JAFFRELOT, Christophe. *The Hindu Nationalist Movement and Indian Politics: 1925 to the 1990s: Strategies of Identity-Building, Implantation and Mobilisation (with Special Reference to Central India)*. New Delhi: Penguin Books, 1999.
- JAFFRELOT, Christophe. *Hindu Nationalism: A Reader*. Princeton: Princeton University Press, 2007.
- JAMIESON, Dale. *A Companion to Environmental Philosophy*. Malden.: Blackwell, 2001.
- JANI, Dahyabhai H. *The Romance of the Cow: Second Prize Essay in the B. H. League's Prize Essay Scheme, no. 92 (1932) for Graduates of the Bombay Presidency*. Bombay: The Bombay Humanitarian League, 1938.
- JHA, D. N. *The Myth of the Holy Cow*. New Delhi: Navayana Publishing, 2009.
- KEITH, Arthur. *The Religion and Philosophy of the Veda and Upanishads*. London: 1925.
- KIPLING, John Lockwood. *Beast & man in India*. New Delhi: Inter-India Publications, 1984.
- KRISHNA, Nanditha. *Sacred Animals of India*. New Delhi: Penguin Books India, 2010.
- KUMAR, Surendra. *Environmental Policies in India*. New Delhi: Northern Book Centre, 2009.
- LAD, Vasant. *The Complete Book of Ayurvedic Home Remedies: A Comprehensive Guide to the Ancient Healing of India*. Piatkus: London, 1999.
- MARCHANT-FORDE, Jeremy N., ed. *The Welfare of Pigs*. Dordrecht: Springer, 2009.
- MCINTOSH, Jane R. *The Ancient Indus Valley: New Perspectives*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2008.

- MCLANE, John R. *Indian Nationalism and the Early Congress*. Princeton: Princeton University Press, 1977.
- MCLEOD, W. H. *Exploring Sikhism: Aspects of Sikh Identity, Culture and Thought*. New Delhi: Oxford University Press, 2003.
- MEHTA, Behram H. *Gonds of the Central Indian Highlands: A Study of the Dynamics of Gond Society: Volume One*. New Delhi: Concept, 1984.
- MONIER-WILLIAMS, Monier. *A Sanskrit-English Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidas Publishers, 2008 [first ed. 1899].
- NOVÁKOVÁ, Hana *Zvířata v zrcadlech Evropy a Indie. Proměny lidsko-zvířecích vazeb v průběhu 19. a 20. století*. Praha, 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra etnologie.
- PATHAK, Kashinath Bapu. *Kalidasa's Meghadūta or The Cloud-Messenger*. Poona: Aryabhushan Press, 1916.
- PRĘGOWSKI, Michał Piotr. *Companion Animals in Everyday Life: Situating Human-Animal Engagement Within Cultures*. New York: Palgrave Macmillan, 2016.
- THURSBY, Gene R. *Hindu-Muslim Relations in British India: A Study of Controversy, Conflict and Communal Movements in Northern India 1923-1928*. Leiden: Brill, 1975.
- RANGARAJAN, Mahesh. *India's Wildlife History: An Introduction*. Ranthambore: Permanent Black, 2001.
- RYDER, Richard D. *Painism: A Modern Morality*. London: Centaur Press, 2001.
- SADHALE, D. V. *Exhaustive Notes on The Meghaduta of Kalidas Comprising Various Readings, The Text With The Commentary of Mallinath, Literal Translation in English, Life of Kalidas etc*. Bombay: Indian Printing Press, 1895.
- SÉBASTIA, Brigitte. *Eating Traditional Food: Politics, Identity and Practices*. New York: Routledge, 2017.
- SIZER, Lyde a Jim CULLEN, ed. *The Civil War Era: An Anthology of Sources*. Malden, Mass.: Blackwell Publishing, 2005.
- SHARPES, Donald K. *Sacred Bull, Holy Cow: A Cultural Study of Civilization's Most Important Animal*. New York: P Lang, 2006.
- SMITH, Donald Eugene. *India as a Secular State*. Princeton.: Princeton University Press, 1963.
- STAVRIANOPOULOU, Eftychia, Axel MICHAELS a Claus AMBOS, ed. *Transformations in Sacrificial Practices: From Antiquity to Modern Times*. Berlin: LIT Verlag, 2008.

STEWART, James John. *Vegetarianism and Animal Ethics in Contemporary Buddhism*. New York: Routledge, 2016.

STRNAD, Jaroslav et al. *Dějiny Indie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.

SRINIVAS, M. N. *Social Change in Modern India*. New Delhi: Orient Longman, 1995.

VEER, Peter van der, *Religious Nationalism: Hindus and Muslims in India*. Berkeley: University of California Press, 1994.

VELTEN, Hannah. *Cow*. London: Reaktion Books, 2007. Animal (Reaktion Books).

VIDYARTHI, Lalita Prasad. a B. K. RAI. *The Tribal Culture of India*. Delhi: Concept Publishing Company, 1976.

WALDAU, Paul – PATTON, Kimberley. *A Communion of Subjects: Animals in Religion, Science and Ethics*, New York: Columbia University Press, 2006.

WATT, George. *A Dictionary of the Economic Products of India: Volume 6: Part 2: Sabadilla to Silica*. Calcutta: Dept. Revenue and Agriculture, Government of India, 1893.

WILLIAMS, Victoria. *Weird Sports and Wacky Games around the World: From Buzkashi to Zorbing*. Santa Barbara: Greenwood, 2015.

WILSON, H. H. *The Megha Dūta; or Cloud Messenger: A Poem in the Sanskrit Language By Kālidāsa*. London: Richard Watts, 1843.

ZBAVITEL, Dušan. *Starověká Indie*. Praha: Panorama, 1985.

ZBAVITEL, Dušan a Jaroslav VACEK. *Průvodce dějinami staroindické literatury*. Třebíč: Arca JiMfa, 1996, s. 246-247.

C. Články v časopisech

CROOKE, William. The Veneration of the Cow in India. In: *Folklore* 23, č. 3, 1912, s. 275–306.

JAFFRELOT, Christophe. Communal Riots in Gujarat: The State at Risk? In: *Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics* [online] 17, 2003, s. 15-16. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/4127/>.

JODHKA, Surinder S. a Murli DHAR. Cow, Caste and Communal Politics: Dalit Killings in Jhajjar. *Economic and Political Weekly* 38, č. 3, 2003, 174–176.

KUMAR, Sanjay. Interpreting the Electoral Verdict of 2014 Lok Sabha Elections in India: A Significant Shift in the Nature of Electoral Politics. In: *Panjab University Research Journal (Arts)* 44, č. 1, 2017, s. 25–44.

MAHAPRASHASTA, Ajoy Ashirwad. Sacred cow. *Frontline* [online] 29, č. 3, 2012. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://www.frontline.in/static/html/fl2903/stories/20120224290301400.htmEw0Fr25tjDSK>.

SMITH, Brian K. a Wendy DONIGER. Sacrifice and Substitution: Ritual Mystification and Mythical Demystification. *Numen* 36, č. 2, 1989, 189–224.

ZENNER, Walter P. – HARRIS, Martin, On Rationality and India's Sacred Cattle. In: *Current Anthropology* 9, č.2/3, s. 218.

D. Články v internetových novinách, příspěvky na internetu

ABRAHAM, Delna a Ojaswi RAO. 86 % Dead In Cow-Related Violence Since 2010 Are Muslim, 97 % Attacks After 2014. In: *IndiaSpend* [online]. June 28, 2017 [cit. 2017-11-15]. Dostupné z: <http://www.indiaspend.com/cover-story/86-dead-in-cow-related-violence-since-2010-are-muslim-97-attacks-after-2014-2014>.

ASRAR, Shakeeb. India Suspends Ban on Trade of Cattle for Slaughter. In: *Al Jazeera* [online]. July 11, 2017 [cit. 2017-10-18]. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/07/india-suspends-ban-trade-cattle-slaughter-170711075047079.html>.

BENGANI, Sneha. Should You, Shouldn't You: How Safe Is It to Drink Cow's Milk? In: *Hindustan Times* [online]. May 1, 2017 [cit. 2017-11-03]. Dostupné z: <http://www.hindustantimes.com/health-and-fitness/should-you-shouldn-t-you-how-safe-is-it-to-drink-cow-s-milk/story-kxP5zKZQYCFkVvoMqRVHAM.html>.

BHADRAWAJ, Mayank a Manoj KUMAR. India's Crackdown on Muslim-run Leather Units Dents Exports, Hits Jobs. In: *Reuters* [online]. October 3, 2017 [cit. 2017-10-31]. Dostupné z: <https://uk.reuters.com/article/uk-india-leather-exports/indias-crackdown-on-muslim-run-leather-units-dents-exports-hits-jobs-idUKKCN1C81O8>.

BHARDWAJ, Mayank a Suchitra MOHANTY. Supreme Court Suspends Ban on Trade in Cattle for Slaughter. *Reuters* [online]. 2017 [cit. 2017-10-16]. Dostupné z: <http://in.reuters.com/article/cow-cattle-trade-slaughter-rules-india/supreme-court-suspends-ban-on-trade-in-cattle-for-slaughter-idINKBN19X0HA>.

BHATIAL, Ishita. With 'Anti-Muslim' Adityanath as UP CM, Muslims Will Stay 'Insecure': UP clerics. In: *The Times of India* [online]. March 19, 2017 [cit. 2017-11-16]. Dostupné z: <https://timesofindia.indiatimes.com/city/meerut/with-anti-muslim-adityanath-as-up-cm-muslims-will-stay-insecure-up-clerics/articleshow/57718354.cms>.

BHATTACHARJEE, Joyeeta. India-Bangladesh Border Management: The Challenge of Cattle Smuggling. In: *Meghalaya Times* [online]. November 13, 2015 [cit. 2017-11-02]. Dostupné z: <http://www.meghalayatimes.info/index.php/writer-s-column/20960-india-bangladesh-border-management-the-challenge-of-cattle-smuggling>.

BUNCOMBE, Andrew. Nothing's sacred: the illegal trade in India's holy cows. In: *Independent* [online]. June 1, 2012 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z:

<https://www.independent.co.uk/environment/nature/nothings-sacred-the-illegal-trade-in-indias-holy-cows-7808483.html>.

Cow Milk Benefits According To Ayurveda. In: *Easy Ayurveda* [online]. June 26, 2011 [cit. 2017-11-06]. Dostupné z: <https://easyayurveda.com/2011/06/23/cow-milk-benefits-according-to-ayurveda/>.

Curses That Changed the Lives of Leaders and Kings in India. In: *HariBhakt* [online]. [cit. 2017-10-10]. Dostupné z: http://haribhakt.com/curses-that-changed-the-lives-of-leaders-and-kings-in-india/#Curse_on_Nehru_and_His_Decline_of_Health.

DATTA, Damayanti. India's Toxic Milk and Plastic Cows. In: *India Today* [online]. February 3, 2014 [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://indiatoday.intoday.in/story/india-toxic-milk-and-plastic-cows/1/341455.html>.

Gitapress Gorakhpur [online]. [cit. 2017-10-10]. Dostupné z: <http://gitapress.org/>.

HARRIS, Gardiner. For New Breed of Rustlers, Nothing Is Sacred. In: *The New York Times* [online]. May 26, 2013, [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2013/05/27/world/asia/cow-thefts-on-the-rise-in-india.html>.

India Hindus: Modi Urges Action Against Cow Vigilantes. In: *BBS News* [online]. August 7, 2016 [cit. 2017-11-23]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-37000604>.

India States Oppose Cow Slaughter Ban. In: *BBC News* [online]. May 30, 2017 [cit. 2017-10-16]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-40089689>.

Indian Mob Beats Two Muslims to Death over Suspected Cow Theft. In: *The Guardian* [online]. May 1, 2017 [cit. 2017-11-06]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2017/may/01/indian-mob-beats-two-muslims-to-death-over-suspected-cow-theft>.

Inside the Indian Dairy Industry: A Report on the Abuse of Cows and Buffaloes Exploited for Milk. In: *PETA India* [online]. [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: http://www.mediapeta.com/petaindia/PDF/PTA_DairyReport_021508.pdf.

JAFFRELOT, Christophe. Anxieties of the dominant: At the Root of the Insecurities of Marathas, Jats and Patels Lies Lack of Education and Employability. In: *The Indian Express* [online]. January 3, 2018 [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: <http://indianexpress.com/article/opinion/columns/pune-maratha-dalit-clash-koregaon-bhima-mahars-protest-5009169/>.

KAKVI, Kashif. In BJP-Ruled Madhya Pradesh, Cows Perish in Govt-Run Shelters. In: *The Quint* [online]. July 21, 2017 [cit. 2017-11-23]. Dostupné z: <https://www.thequint.com/news/india/madhya-pradesh-cows-dying-in-shelters-bjp>.

KRISTOF, Nicholas. Animal Cruelty or the Price of Dinner? In: *The New York Times* [online]. April 16, 2016 [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2016/04/17/opinion/sunday/animal-cruelty-or-the-price-of-dinner.html>.

- LAW, Abhishek. Drastic Fall in Illegal Cattle Trade at Bangladesh border. In: *The Hindu: Bussiness Line* [online]. August 22, 2017 [cit. 2017-11-02]. Dostupné z: <http://www.thehindubusinessline.com/economy/policy/drastic-fall-in-illegal-cattle-trade-at-bangladesh-border/article9827136.ece>.
- Left Out of Narendra Modi's 'Inclusive' Politics: Dalits in Gujarat. In: *First Post* [online]. October 21, 2013 [cit. 2017-12-13]. Dostupné z: <http://www.firstpost.com/politics/left-out-in-narendra-modis-inclusive-politics-dalits-in-gujarat-1184031.html>.
- MARTINS, Reena. A Dark Trade. In: *The New Indian Express* [online]. July 22, 2017 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://www.newindianexpress.com/magazine/2017/jul/22/a-dark-trade-1631340--1.html>.
- MASOODI, Ashwaq. Who is a Gau Rakshak? In: *LiveMint* [online]. July 26, 2016 [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <http://www.livemint.com/Politics/Mi6HZpayTzwJT7G6zy8dTO/Who-is-a-Gau-Rakshak.html>.
- MISHRA, Ritesh. 90 Cows Die in Two More Shelters Run by Arrested BJP leader in Chhattisgarh. In: *Hindustan Times* [online]. August 20, 2017 [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: <http://www.hindustantimes.com/india-news/90-cows-die-in-two-more-shelters-run-by-arrested-bjp-leader-harish-verma-in-chhattisgarh/story-NRofJdlZCVrxOhhXFBQjcl.html>.
- MONDAL, Dibyendu. Bengal's Cow Smuggling Business is Drying up. In: *Sunday Guardian Live* [online]. June 11, 2017 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://www.sundayguardianlive.com/news/9751-bengal-s-cow-smuggling-business-drying>.
- NARAIN, Anusha. What's Behind That Glass of Milk? In: *The Hindu* [online]. May 4, 2013 [cit. 2017-11-03]. Dostupné z: <http://www.thehindu.com/features/magazine/whats-behind-that-glass-of-milk/article4675921.ece>.
- POPHAM, Peter. How India's Sacred Cows Are Beaten, Abused and Poisoned to Make Leather for High Street Shops. In: *Independent* [online]. February 14, 2000 [cit. 2017-10-31]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/how-indias-sacred-cows-are-beaten-abused-and-poisoned-to-make-leather-for-high-street-shops-724696.html>.
- PRABHAKAR, Siddharth, Divya CHANDRABABU a K Sambath KUMARI. Protests for Jallikattu Turn Mass Pageant of Tamil Pride. In: *The Times of India* [online]. 2017 [cit. 2017-09-16]. Dostupné z: <http://timesofindia.indiatimes.com/city/chennai/protests-for-jallikattu-turn-mass-pageant-of-tamil-pride/articleshow/56690347.cms>.
- Pride of Cows: Milk Full of Love* [online]. [cit. 2017-11-06]. Dostupné z: <http://www.prideofcows.com/our-farm/>.
- The BGRD: What We Do. *Bharatiya Gau Raksha Dal* [online]. [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <http://bgrd.in/what-we-do/>.
- "Trigger Happy" Excessive Use of Force by Indian Troops at the Bangladesh Border. In: *Human Rights Watch* [online]. December 9, 2010 [cit. 2017-11-01]. Dostupné z:

<https://www.hrw.org/report/2010/12/09/trigger-happy/excessive-use-force-indian-troops-bangladesh-border#page>.

RAIL, Sandeep. Hindu Yuva Vahini Men Barge into House, Drag Couple out Alleging 'Love Jihad'. In: *The Times of India* [online]. April 13, 2017 [cit. 2017-11-16]. Dostupné z: <https://timesofindia.indiatimes.com/city/meerut/vahini-men-barge-into-house-drag-couple-out-alleging-love-jihad/articleshow/58153147.cms>.

SALDANHA, Alison. Almost One Cow-related Attack Every Week in 2017 thus Far. In: *Hindustan Times* [online]. August 19, 2017 [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: <http://www.hindustantimes.com/india-news/almost-one-cow-related-attack-every-week-in-2017-thus-far/story-ZtdQuV7GBGFBj7yUcWga5O.html>.

SHARMA, Neetu Chandra. Banned Hormonal Drug for Cattle That Boosts Milk Production Is Still Being Smuggled Into India. In: *Daily Mail* [online]. 2016 [cit. 2017-11-03]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/indiahome/indianews/article-3647303/Banned-hormonal-drug-cattle-boosts-milk-production-smuggled-India.html>.

SHOAIB, Danial. „They Are Forcing Us to Become Hindu:“ How Beef Is Being Used to Target Adivasis in Jharkhand. In: *Scroll.in* [online]. July 9, 2017 [cit. 2017-10-23]. Dostupné z: <https://scroll.in/article/842948/they-are-forcing-us-to-become-hindu-how-beef-is-being-used-to-target-adivasis-in-jharkhand>.

SUBRAMANYA, Rupa. Has India become “Lynchistan”? In: *Observer Research Foundation* [online]. July 1, 2017 [cit. 2017-11-23]. Dostupné z: <http://www.orfonline.org/expert-speaks/has-india-become-lynchistan/>.

WILKES, Tommy a Roli SRIVASTAVA. Protests Held across India after Attacks against Muslims. In: *Reuters* [online]. June 28, 2017 [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <http://in.reuters.com/article/india-protests/protests-held-across-india-after-attacks-against-muslims-idINKBN19J2C3>.

E. Reporty, statistiky

Census 2011: Primary Census Abstract. In: *Census of India* [online]. Ministry of Home Affairs, Government of India, 2011 [cit. 2017-12-13]. Dostupné z: http://www.censusindia.gov.in/2011census/hlo/pca/pca_pdf/PCA-CRC-0000.pdf.

IndiaSpend's Database On Cow-Related Violence In India: Report Abuse. In: *IndiaSpend* [online]. [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: https://docs.google.com/spreadsheets/d/13REUhD4fW6olOy_SjobWQRA1qQg3VY1pp87XMRJwJW4/pubhtml.

Value Of Property Stolen & Recovered And Percentage Recovery (By Nature of Property) During 2013. In: *National Crime Records Bureau* [online]. Ministry of Home Affairs [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <http://ncrb.nic.in/StatPublications/CII/CII2013/CII13-TABLES/Table%208.4.pdf>.

Value of Property Stolen & Recovered and Percentage Recovery (By Nature of Property) During 2014. In: *National Crime Records Bureau* [online]. Ministry of Home Affairs [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <http://ncrb.nic.in/StatPublications/CII/CII2014/Table%208.4.pdf>.

Value of Property Stolen & Recovered and Percentage Recovery (By Nature of Property) During 2015. In: *National Crime Records Bureau* [online]. Ministry of Home Affairs [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <http://ncrb.nic.in/StatPublications/CII/CII2015/FILES/Table%208.4.pdf>.

World Report 2003: India [online]. *Human Rights Watch* [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/legacy/wr2k3/asia6.html>.

F. Média

CCTV Shows Cattle Thieves Shoving a Calf in a Car and Running away. In: *Daily Mail* [online] October 13, 2016, [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/embed/video/1339384.html>.

Módi né kijá górakšakón ká apamán, hindú mahásabhá ká bayán: Hindi Khabar 7 August 2016. In: *Youtube.com* [online]. Hindi Khabar, August 8, 2016 [cit. 2017-11-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=2BYpjTERu6U>.

OFFICIALPETAINDIA. Horrors in India's Dairy Industry. In: *Youtube* [online]. December 8, 2010 [cit. 2017-11-06]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=CE9DlnqZxkU&feature=share>.

The Coon Caricature: Blacks as Monkeys. In: *Authentic History* [online]. 2012 [cit. 2017-02-13]. Dostupné z: <http://www.authentichistory.com/diversity/african/3-coon/6-monkey/>.